

समाधिपधानसङ्खारसमन्वागतं इद्धिपादं भावेति, चित्तसमाधिपधान-
सङ्खारसमन्वागतं इद्धिपादं भावेति, वीर्मसासमाधिपधानसङ्खारसमन्वा-
गतं इद्धिपादं भावेति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसान-
पारमिप्ता विहरन्ति।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, ५
यथापटिपन्ना मे सावका पञ्चन्द्रियानि भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सद्विन्द्रियं भावेति उपसमगार्मि सम्बोधगार्मि; विरियन्द्रियं भावेति
... पे० ... सतिन्द्रियं भावेति ... पे० ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पे० ...
पञ्चन्द्रियं भावेति उपसमगार्मि सम्बोधगार्मि। तत्र च पन मे
सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति। १०

R. 12

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका पञ्च बलानि भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सद्वाबलं भावेति उपसमगार्मि सम्बोधगार्मि; विरियबलं भावेति ... पे० ...
सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्चाबलं भावेति उपसम-
गार्मि सम्बोधगार्मि। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसान- १५
पारमिप्ता विहरन्ति।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका सत्त बोज्ज्ञङ्गे भावेन्ति। इधुदायि, भिक्खु
सतिसम्बोज्ज्ञङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोध-
निस्सितं वोस्सगपरिणार्मि; धम्मविचयसम्बोज्ज्ञङ्गं भावेति ... पे० ...
विरियसम्बोज्ज्ञङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्ज्ञङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बो-
ज्ज्ञङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्ज्ञङ्गं भावेति ... उपेक्खासम्बोज्ज्ञङ्गं
भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सगपरि-
णार्मि। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति।

20

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, २५
यथापटिपन्ना मे सावका अरियं अटुङ्गिकं मग्गं भावेन्ति। इधुदायि,
भिक्खु सम्मादिर्द्वि भावेति, सम्मासङ्क्लपं भावेति, सम्मावाचं भावेति,
सम्माकम्मन्तं भावेति, सम्माआजीवं भावेति, सम्मावायामं भावेति,
सम्मासर्तं भावेति, सम्मासमाधिं भावेति। तत्र च पन मे सावका
बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति। ३०

B. 206

R. 13

१४. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अटु विमोक्खे^१ भावेन्ति। रूपी रूपानि पस्सति, अयं पठमो विमोक्खो; अज्ञत्तं अरूपसञ्ची बहिद्वा रूपानि पस्सति, अयं दुतियो विमोक्खो; सुभन्तेव अधिमुत्तो होति, अयं ५ ततियो विमोक्खो; सब्बसो रूपसञ्चानं समतिकमा^२ पटिघसञ्चानं अत्थञ्चमा नानत्तसञ्चानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ ति आकासा-नञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं चतुर्थो विमोक्खो; सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिकम्म ‘अनन्तं विज्ञाणं’ ति विज्ञाण-ञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं पञ्चमो विमोक्खो; सब्बसो १० विज्ञाणञ्चायतनं समतिकम्म ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्चञ्चाय-तनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं छटु विमोक्खो; सब्बसो आकि-ञ्चञ्चायतनं समतिकम्म नेवसञ्चानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं सत्तमो विमोक्खो; सब्बसो नेवसञ्चानासञ्चायतनं समतिकम्म सञ्चावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, अयं अटुमो १५ विमोक्खो। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

१५. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अटु अभिभायतनानि भावेन्ति। अज्ञत्तं रूपसञ्ची एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवर्णदुब्बर्णानि। २० ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्ची होति। इदं पठमं अभिभायतनं।

“अज्ञत्तं रूपसञ्ची एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्प-माणानि सुवर्णदुब्बर्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्ची होति। इदं दुतियं अभिभायतनं।

२५. “अज्ञत्तं अरूपसञ्ची एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परि-त्तानि सुवर्णदुब्बर्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ ति एवं सञ्ची होति। इदं ततियं अभिभायतनं।

“अज्ञत्तं अरूपसञ्ची एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्प-

माणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं चतुर्थं अभिभायतनं ।

"अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । सेयथापि नाम उम्मापुष्फं^१ नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं, सेयथापि वा ५ पन तं वत्थं बाराणसेयकं उभतोभागविमट्टुं^२ नीलं नीलवण्णं नील-निदस्सनं नीलनिभासं; एवमेव अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं पञ्चमं अभिभायतनं ।

B. 206

10 R. 14

"अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । सेयथापि नाम कणिकारपुष्फं^३ पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं, सेयथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेयकं उभतोभागविमट्टुं^४ पीतं पीतवण्णं पीत-निदस्सनं पीतनिभासं; एवमेव अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं छट्टुं अभिभायतनं ।

15

"अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहित-कानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । सेयथापि नाम बन्धुजीवकपुष्फं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितक-निदस्सनं लोहितकनिभासं, सेयथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेयकं उभतोभागविमट्टुं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितक-निभासं; एवमेव अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितक-निभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

20

"अज्जत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदा-

१. उम्मापुष्फं - सी०, रो०; उम्मारपुष्फं - स्या०। २. ०विमट्टुं - सी०; ०विमत्थं - स्या०। ३. कणिकारपुष्फं - स्या०, रो०।

तानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । सेय्यथापि नाम ओसधितारका^१ ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना ओदातनिभासा, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमटुं ओदातं ओदातवण्णं ओदातनिदस्सनं ओदातनिभासं; एवमेव

५ अज्ञतं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी' ति एवं सञ्जी होति । इदं अद्वमं अभिभायतनं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति ।

B. 207

१० १६. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दस कसिणायतनानि भावेन्ति । पठबीकसिणमेको सञ्जानाति उद्धमधो तिरियं अद्वयं अप्पमाण; आपोकसिणमेको सञ्जानाति ... पे० ... तेजोकसिणमेको सञ्जानाति ... वायोकसिणमेको सञ्जानाति...नीलकसिणमेको सञ्जानाति...पीतकसिणमेको सञ्जानाति ।

१५ १५ ... लोहितकसिणमेको सञ्जानाति ... ओदातकसिणमेको सञ्जानाति ... आकासकसिणमेको सञ्जानाति...विज्ञाणकसिणमेको सञ्जानाति उद्धमधो तिरियं अद्वयं अप्पमाण । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति ।

R. 15

१७. "पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटि-
२० पदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारि^२ ज्ञानानि^३ भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितकं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पद्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति^४ परिसन्देति परि�पूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स विवेकजेन
२५ पीतिसुखेन अप्फुटं^५ होति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो न्हापको^६ वा न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीयचुण्णानि आकिरित्वा^७ उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं^८ सन्वेद्य, सास्स^९ न्हानीयपिण्ड^{१०} स्नेहानु-

१. ओसधी तारका - सी० । २. अन्वयं - स्या० । ३. चत्तारो - सी० रो० ।

४. ज्ञाने - सी०, रो० । ५. अभिसन्देति - स्या० । ६. अप्फुतं - सी०, स्या०, रो० ।

७. न्हापको - सी०, रो० । ८. आकीरित्वा - स्या० । ९. स्या० पोथके नत्थि । १०. सायं - म० । ११. न्हानीयपिण्ड - स्या०; न्हानीयपिण्डी - रो०; न्हानीयपिण्डी - सी० ।

गता^१ स्नेहपरेतो^२ सन्तरबाहिरा^३ फुटा^४ स्नेहेन न च पग्धरिणी^५; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा^६ अज्ञातं सम्पसादनं...पे०...द्रुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । सेयथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो^७ उविभद्रोदको^८; तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेन कालं सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय; अथ खो तम्हा व उदकरहदा सीता वारिधारा उविभज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स किञ्चिच सब्बावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीति-सुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निष्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स निष्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । सेयथापि, उदायि, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जानानि उदके संबद्धानि^९ उदकानुगतानि अन्तो निमुगपोसीनि^{१०}, तानि याव

१. सुभानुगता - सी०; स्नेहानुगता - स्या०। २. स्नेहापरेता - स्या०; सुभपरेता - सी०। ३. समनन्तर बाहिरा - सी०। ४. फुटा - स्या०; फुता - रो०। ५. पग्धरनी - सी०; पग्धरनी - स्या०, रो०। ६. सी०, रो० पोत्थकेसु नित्य। ७. उविभतोदको - स्या०। ८. संबद्धानि - सी०, रो०। ९. निमुगपोसितानि - सी०; निमुगपोसितानि - स्या०।

B. 208

R. 16

15

चम्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि^१ परिसन्नानि परिपूरानि परिपृष्ठानि, नास्स^२ किञ्चिच सब्बावतं, उप्पलानं वा पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं निष्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति ५ परिसन्देति परिपूरेति परिपृष्ठरति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स निष्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन च परं, उदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थज्ञान^३ अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुर्थं ज्ञानं^४ उपसम्पज्ज विहरति । सो १० इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वर्थेन ससीसं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स ओदातेन वर्थेन अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं १५ परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चिच सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्पत्ता विहरन्ति ।

१८. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति – ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुर्महाभूतिको’ मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपच्यो अनिच्छु-च्छादनपरिमहनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदं च पन मे विज्ञाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं^५। सेय्यथापि, उदायि, मणि वेलुरियो सुभो जातिमा^६ अदुंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विष्पसन्नो सब्बाकार-सम्पन्नो; तत्रस्स^७ सुतं आवुतं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं २० २५ वा पण्डुसुतं वा । तमेन चक्खुमा पुरिसो हृत्थे करित्वा पच्च-वेक्खेय – ‘अयं खो मणि वेलुरियो सुभो जातिमा अदुंसो सुपरि-कम्मकतो अच्छो विष्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो; तत्रिदं^८ सुतं आवुतं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदात वा पण्डुसुतं वा’ ति ।

१. अभिसन्दानि – सी० । २. न नेसं – सी० । ३. अत्थगमा – सी०, रो० ।
४-४. चतुर्थज्ञानं – सी०, रो० । ५. चातुर्महाभूतिको – म० । ६. जोतिमा – स्या० ।
७. तत्रिदं – म० । ८. तदिदं – सो० ।

एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति^१ – ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुर्महाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदन-विद्वंसनधम्मो; इदं च पन मे विज्ञाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं’ ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्पत्ता विहरन्ति ।

१९. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अञ्जनं कायं अभिनिम्मिनन्ति^२ रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं^३ । सेयथापि, उदायि, पुरिसो मुञ्जम्हा ईसिकं^४ पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स – ‘अयं मुञ्जो, अयं ईसिका; अञ्जो मुञ्जो, अञ्जा ईसिका; मुञ्जम्हात्वेव ईसिका पब्बाब्हा’ ति । सेयथा^५ वा पनुदायि, पुरिसो असि कोसिया पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स – ‘अयं असि, अयं कोसि; अञ्जो असि अञ्जा कोसि; कोसियात्वेव असि पब्बाब्हो’ ति । सेयथा वा, पनुदायि, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य; तस्स एवमस्स – ‘अयं अहि, अयं करण्डो; अञ्जो अहि, अञ्जो करण्डो; करण्डात्वेव अहि उब्भतो’ ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता^६ मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अञ्जनं कायं अभिनिम्मिनन्ति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्पत्ता विहरन्ति ।

२०. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोन्ति – एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति^७; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं^८ तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेयथापि आकासे; पठविया^९ पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेयथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने^{१०} गच्छन्ति, सेयथापि^{११} पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमन्ति, सेयथापि पक्खी सकुणो^{१२}; इमे पि चन्दिमसुरिये^{१३} एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति

१. जानन्ति – सी०, स्या०, रो०। २. अभिनिम्मिनन्ति – सी०। ३. अभिनिन्द्रियं – रो०। ४. ईसिकं – रो०; ईसिकं – सी०। ५. उब्बाब्हा – स्या०। ६. सेयथापि – सी०। ७. होति – म०। ८. तिरोकुट्टं – म०। ९. पठविया – म०। १०. अभेज्जमाने – सी०। ११. सकुणा – स्या०। १२. ०सुरिये – म०।

परिमज्जन्ति, या ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेन्ति । सेयथापि, उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय मत्तिकाय यं यदेव भाजनविकतिं आकर्ष्येय तं तदेव करेय अभिनिष्पादेय; सेयथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यं यदेव दन्तविकतिं आकर्ष्येय तं तदेव करेय अभिनिष्पादेय; सेयथा वा पनुदायि, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यं यदेव सुवण्णविकतिं आकर्ष्येय तं तदेव करेय अभिनिष्पादेय । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,

१० यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोन्ति – एको पि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधा पि हुत्वा एको होन्ति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुडुं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेयथापि आकासे; पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेयथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने गच्छन्ति, सेयथापि पठवियं;

१५ आकासे पि पल्लङ्केन कमन्ति, सेयथापि पक्खी सकृणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्पता विहरन्ति ।

२१. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,

२० यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिकक्न्तमानुसिकाय^१ उभो सदे सुणन्ति – दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । सेयथापि, उदायि, बलवा सङ्ख्यमो^२ अप्पकसिरेनेव चतुर्द्विसा^३ विज्ञापेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिकक्न्तमानुसिकाय उभो सदे सुणन्ति – दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्पता विहरन्ति ।

२२. “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परस्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च

१. ०मानुसकाये – स्यां । २. सङ्ख्यमको – सी० । ३. चातुर्द्विसा – म० ।

पजानन्ति – सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’ ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’ ति पजानन्ति; सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’ ति पजानन्ति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’ ति पजानन्ति, वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’ ति पजानन्ति; सद्वित्तं वा चित्तं ‘सद्वित्तं चित्तं’ ति पजानन्ति, अमहगतं वा चित्तं ‘अमहगतं चित्तं’ ति पजानन्ति; सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’ ति पजानन्ति, अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’ ति पजानन्ति; समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’ ति पजानन्ति, असमाहितं वा 10 चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’ ति पजानन्ति; विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’ ति पजानन्ति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’ ति पजानन्ति। सेयथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनजातिको^१ आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते^२ सकं मुखनिमित्तं पञ्चवेक्खमानो सकणिकं^३ वा ‘सकणिकं’ ति जानेय्य^४, 15 R. 20 अकणिकं वा ‘अकणिकं’ ति जानेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तानं परपुगलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानन्ति – सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’ ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं ... पे० ... सदोसं वा चित्तं ... वीतदोसं वा चित्तं ... समोहं वा चित्तं ... वीतमोहं वा चित्तं ... सद्वित्तं वा चित्तं ... विक्खित्तं वा चित्तं ... महगतं वा चित्तं ... अमहगतं वा चित्तं ... सउत्तरं वा चित्तं ... अनुत्तरं वा चित्तं ... समाहितं वा चित्तं ... असमाहितं वा चित्तं ... विमुत्तं वा चित्तं ... अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’ ति पजानन्ति। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिष्टा विहरन्ति। 20 B. 212

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति, सेयथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो

१. मण्डनजातिको – रो०। २. उदपत्ते – सी०। ३. सकणिकज्ञं – सी०। ४. पजानेय्य – स्या०।

पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीस^१ पि जातियो
 तिसं पि जातियो चत्तालीस^२ पि जातियो पञ्चासं पि जातियो
 जातिसतं पि जातिसहस्रं पि जातिसतसहस्रं पि, अनेके पि संवट्कपे
 अनेके पि विवट्कपे अनेके पि संवट्विवट्कपे – 'अमुत्रासि एवंनामो
 ५ एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुखप्पटिसंवेदी^३ एवमायु-
 परियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि^४; तत्रापासि एवंनामो
 एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुखप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
 यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति । इति साकारं सउद्देसं अनेक-
 विहितं पुब्वेनिवासं अनुस्सरन्ति" । सेयथापि, उदायि, पुरिसो सकम्हा
 10 गामा अञ्जं गामं गच्छेय्य, तम्हा पि गामा अञ्जं गामं गच्छेय्य; सो
 तम्हा गामा सकं येव गामं पच्चागच्छेय्य; तस्स एवमस्स – 'अहं
 खो सकम्हा गामा अञ्जं गामं अगच्छि^५, तत्र एवं अट्वासि एवं
 निसीदिं एवं अभासि एवं तुण्ही अहोसि; तम्हा पि गामा अमुं गामं
 अगच्छि, तत्रा पि एवं अट्वासि एवं निसीदिं एवं अभासि एवं तुण्ही
 15 अहोसि, सोम्हि तम्हा गामा सकं येव गामं पच्चागतो' ति । एवमेव
 खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे
 सावका अनेकविहितं पुब्वेनिवासं अनुस्सरन्ति, सेयथीदं – एकं पि
 जातिं ... पे० ... इति साकार सउद्देसं अनेकविहितं पुब्वेनिवासं अनु-
 स्सरन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिञ्जावोसानपारमिष्पत्ता
 20 विहरन्ति ।

१० “पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
 यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बेन चक्कवुना विसुद्धेन अतिकक्न्तमानुस-
 केन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे,
 सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति – 'इमे वत भोन्तो सत्ता
 25 कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्च-
 रितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्का मिच्छादिट्का-
 कम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुगतिं विनि-
 पातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन

१. वीसर्ति-सी०, रो० । २. चत्तारीस-सी०, रो०; चत्तालीस-स्या० ।
 ३. ०पटिसंवेदी-सी०, रो० । ४. उपादि-सी० । ५. अनुस्सरति-म० । ६. आगच्छि-
 स्या०, रो०; अगच्छि-सी० ।

समन्वागता वचीसुचरितेन समन्वागता मनोसुचरितेन समन्वा-
गता अरियानं अनुपवादका सम्मदिट्टिका सम्मादिट्टिकम्मसमादाना,
ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना'
ति । इति दिव्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्न्तमानुसकेन सत्ते
पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, ५
सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति । सेय्यथापि^१, उदायि, द्वे
अगारा सद्वारा, तत्र^२ चक्खुमा पुरिसो मज्जे ठितो पस्सेय्य मनुस्से
गेहं पविसन्ते पि निक्खमन्ते पि अनुच्छङ्कमन्ते^३ पि अनुविचरन्ते पि;
एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना
मे सावका दिव्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्न्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति १०
चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुगते
यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति...पे०... तत्र च पन मे सावका बहू
अभिज्ञावोसानपारमिप्ता विहरन्ति ।

“पुन च परं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा,
यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति^४ १५
पञ्जाविमुत्तिं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ति । सेय्यथापि, उदायि, पब्बतसङ्घेपे उदकरहदो अच्छो
विप्पसन्नो अनाविलो, तथ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य
सिप्पिसम्बुकं^५ पि सक्खरकठलं पि मच्छगुम्बं पि चरन्तं पि तिदुन्तं पि;
तस्स एवमस्स – ‘अयं खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो,^{२०}
तत्रिमे सिप्पिसम्बुका पि सक्खरकठला पि मच्छगुम्बा पि चरन्ति पि
तिदुन्ति पी’ ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं
पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्तिं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्ञावोसानपारमिप्ता^{२५} २१४
विहरन्ति । अयं खो, उदायि, पञ्चमो धम्मो येन मम^६ सावका
सक्करोन्ति गरुं करोन्ति^७ मानेन्ति पूजेन्ति, सवकत्वा गरुं कत्वा
उपनिस्साय विहरन्ति ।

१. सेय्यथापस्स – सी०, रो० । २. तथ – सी०, रो० । ३. अनुसञ्चरन्ते – सी०,
स्या०, रो० । ४. सिप्पिसम्बुकं – स्या० । ५. मम – सी० । ६-६. गरुकरोन्ति – सी०,
स्या०; गरुकरोन्ति – रो० ।

“इमे खो, उदायि, पञ्च धर्मा येहि ममं सावका संकरोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, संकरत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति” ति ।

२३. इदमवोच भगवा । अत्तमनो सकुलुदायी परिबाजको
५ भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

२८. समणमुण्डिकसुत्तं

६१. उग्राहमानस्स परिब्बाजकस्स वादो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समेयन उग्राहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो^१ समयप्पवादके तिन्दुकाचीरे^२ एकसालके मलिलकाय आरामे पटिवसति महतिया परिब्बाजक-परिसाय सद्विं पञ्चमत्तेहि^३ परिब्बाजकसतेहि । अथ खो पञ्चकङ्गो^४ ५ थपति सावत्थिया निक्खमि दिवा दिवस्स भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स एतदहोसि – “अकालो खो ताव भगवन्तं दस्सनाय; पटिसल्लीनो” भगवा । मनोभावनियानं पि भिक्खूनं १० असमयो दस्सनाय; पटिसल्लीना मनोभावनिया भिक्खू । यन्नाह येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मलिलकाय आरामो^५ १५ येन उग्राहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्क्षेयं” ति । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एक-सालको मलिलकाय आरामो येन उग्राहमानो परिब्बाजको समण-मुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्क्षिमि ।

तेन खो पन समयेन उग्राहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो^६ महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्वि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्विमहासद्वाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्य-थीदं – राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं २० यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं^७ सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्वपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्रक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अद्वासा खो उग्राहमानो^८

१. समणमण्डिकासुत्तं – सी०, रो० । २. समणमण्डिकापुत्तो – सी०, रो० ।
३. तिण्डुकाचीरे – स्या० । ४. सत्तमत्तेहि – सी०; तिमत्तेहि – रो० । ५. पटिसल्लीनो – सी०, रो० । ६. इत्थीकथं – स्या० ।

परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो पञ्चकञ्ज़े थपति दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि^१ – “अप्पसद्वा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्वमक्तथ; अयं समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति पञ्चकञ्ज़ो थपति । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका

५ गिही ओदातवसनां सावत्थियं पटिवसन्ति अयं तेसं अञ्जतरो पञ्चकञ्ज़ो थपति । अप्पसद्वाकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्विनीता अप्पसद्वस्स वण्णवादिनो; अप्पेव नाम अप्पसदं परिसं विदित्वा उपसद्वमितव्वं मञ्जेय्या” ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

10 २. अथ खो पञ्चकञ्ज़ो थपति येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसद्वमित्वा उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्विं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो पञ्चकञ्ज़ं थपति उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो

15 एतदवोच – “चतूहि^३ खो अहं, गहपति,^४ धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-पुग्गलं पञ्जापेमि” सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्जं । कतमेहि चतूहि? इधं, गहपति, न कायेन पापकम्मं^५ करोति, न पापकं^६ वाचं भासति, न पापकं सद्वप्पं सद्वप्पेति, न पापकं आजीवं आजीवति – इमेहि खो अहं, गहपति, चतूहि

20 धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पञ्जापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्जं” ति ।

अथ खो पञ्चकञ्ज़ो थपति उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिककोसि । अनभिनन्दित्वा अप्पटिककोसित्वा उटायासना पकामि – “भगवतो सन्तिके

25 एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामी” ति । अथ खो पञ्चकञ्ज़ो थपति येन भगवा तेनुपसद्वमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकञ्ज़ो थपति यावतको

१. सण्ठपेसि – सी० । २. साराणीय – म० । ३. चतुहि – रो० । ४. थपति – सी०, स्या०, रो० । ५. पञ्जापेमि – म० । ६. पापकं कम्म – सी०, स्या०, रो० । ७. पापिकं – सी०, स्या०, रो० ।

अहोसि उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धिं
कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

B. 216

३. एवं वुत्ते, भगवा पञ्चकञ्जं थपति एतदवोच – “एवं
सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो
भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो समणो अयोज्ज्ञो, यथा
उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स वचनं । दहरस्स
हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स कायो ति पि न होति,
कुतो पन कायेन पापकम्मं करिस्सति, अञ्जत्र फन्दितमत्ता !
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स वाचा ति पि
न होति, कुतो पन पापकं वाचं भासिस्सति, अञ्जत्र रोदितमत्ता !
दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सञ्ज्ञप्पो
ति पि न होति, कुतो पन पापकं सञ्ज्ञप्पं सञ्ज्ञप्पिस्सति, अञ्जत्र
विकूजितमत्ता^१ ! दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स
आजीवो ति पि न होति, कुतो पन पापकं आजीवं आजीविस्सति,
अञ्जत्र मातुथञ्जा^२ ! एवं सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो
उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो
समणो अयोज्ज्ञो, यथा उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिका-
पुत्तस्स वचनं ।

R. 25

४. “चतूहि खो अहं, थपति, धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-
पुगलं पञ्जापेमि न चैव सम्पन्नकुसलं न परमकुसलं न उत्तम-
पत्तिपत्तं समणं अयोज्जं, अपि चिमं दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं
समधिगय्यह तिटुति । कतमेहि चतूहि ? इध, थपति, न कायेन पाप-
कम्मं करोति, न पापकं वाचं भासति, न पापकं सञ्ज्ञप्पं सञ्ज्ञप्पेति,
न पापकं आजीवं आजीवति – इमेहि खो अहं, थपति, चतूहि
धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं पञ्जापेमि न चैव सम्पन्नकुसलं न
परमकुसलं न उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्जं, अपि चिमं दहरं कुमारं
मन्दं उत्तानसेय्यकं समधिगय्यह तिटुति ।

20

25

६ २. सम्पन्नकुसलस्स पुरिसपुगलस्स दस धम्मा

५. “दसहि खो अहं, थपति, धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं

१. विकूजितमत्ता – स्या०, रो० । २. मातुथञ्जा – सी०, रो० ।

B. 217

पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्ज्ञं ।
 इमे अकुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि । इतो-
 समुद्गाना अकुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि । इधं
 अकुसला सीला अपरिसेसा निरुज्जन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति
 ५ वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति;
 तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

“इमे कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुद्गाना कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इधं कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्जन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं
 10 ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो
 होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

“इमे अकुसला सङ्क्षिप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुद्गाना अकुसला सङ्क्षिप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इधं अकुसला सङ्क्षिप्पा अपरिसेसा निरुज्जन्ति; तमहं, थपति, वेदि-
 15 तब्बं ति वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सङ्क्षिप्पानं निरोधाय
 पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

“इमे कुसला सङ्क्षिप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इतोसमुद्गाना कुसला सङ्क्षिप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।
 इधं कुसला सङ्क्षिप्पा अपरिसेसा निरुज्जन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बं
 20 ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सङ्क्षिप्पानं निरोधाय पटिपन्नो
 होति; तमहं, थपति, वेदितब्बं ति वदामि ।

६. “कतमे च, थपति, अकुसला सीला? अकुसलं कायकम्मं,
 अकुसलं वचीकम्मं, पापको आजीवो—इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला
 सीला ।

25 “इमे च, थपति, अकुसला सीला किसमुद्गाना? समुद्गानं पि
 नेसं वुत्तं । ‘चित्तसमुद्गाना’ तिस्स वचनीयं । कतमं चित्तं? चित्तं पि
 हि बहुं अनेकविधं नानप्पकारकं । यं चित्तं सरागं सदोसं समोहं,
 इतोसमुद्गाना अकुसला सीला ।

“इमे च, थपति, अकुसला सीला कुर्हि अपरिसेसा निरुज्जन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, मिच्छाजीवं पहाय सम्माजीवेन जीविकं^१ कप्पेति – एत्थेते अकुसला सीला अपरिसेसा^२ निरुज्जन्ति ।

“कथं पटिपन्नो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं^३ आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय^४ १० छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति; अनुपन्नानं कुसलानं धम्मानं प्पादाउय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिग्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय परिपूरिया^५ १५ छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

७. “कतमे च, थपति, कुसला सीला ? कुसलं कायकम्मं, कुसलं वचीकम्मं, आजीवपरिसुद्धं^६ पि खो अहं, थपति, सीलस्मिं वदामि । इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सीला ।

‘इमे च, थपति, कुसला सीला किसमुटाना ? समुटानं पि नेसं वुतं । ‘चित्तसमुटाना’ तिस्स वचनीयं^७ । कतमं चित्तं ? चित्तं पि हि ब्रह्मं अनेकविधं नानप्यकारकं । यं चित्तं वीतरागं वीतदोसं वीतमोहं, इतोसमुटाना कुसला सीला ।

“इमे च, थपति, कुसला सीला कुर्हि अपरिसेसा निरुज्जन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु सीलवा होति नो च सीलयो, तं च चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति; यत्थस्स ते कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्जन्ति ।

१. जीवितं – म० । २. वीरियं – म० । ३. आजीवपरिसुद्धि – रो०, स्या०; आजीवपरिसुद्धि – सी० । ४. वचनिया – सी० ।

B. 219

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय

5 ...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भियोभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

10 ८. “कतमे च, थपति, अकुसला सङ्कृप्ता ? कामसङ्कृप्तो, व्यापादसङ्कृप्तो, विहिंसासङ्कृप्तो – इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला सङ्कृप्ता ।

15 “इमे च, थपति, अकुसला सङ्कृप्ता किंसमुद्गाना ? समुद्गानं पि नेसं वुत्तं । ‘सञ्चासमुद्गाना’ तिस्स वचनीयं । कतमा सञ्चा ? सञ्चा पि हि वहू अनेकविधा नानप्पकारका’ । कामसञ्चा, व्यापादसञ्चा, विहिंसासञ्चा – इतोसमुद्गानं अकुसला सङ्कृप्ता ।

R. 28

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कृप्ता कुहिं अपरिसेसा निरुज्जन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ; एत्थेते अकुसला 20 सङ्कृप्ता अपरिसेसा निरुज्जन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, अकुसलानं सङ्कृप्तानं निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय

25 ...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भियोभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सङ्कृप्तानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

९. “कतमे च, थपति, कुसला सङ्क्लिप्पा ? नेक्खम्मसङ्क्लिप्पो, अव्यापादसङ्क्लिप्पो, अविहिसासङ्क्लिप्पो – इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सङ्क्लिप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्क्लिप्पा किसमुट्टाना ? समुट्टानं पि नेसं वुत्तं । ‘सञ्चासमुट्टाना’ तिस्स वचनीयं । कतमा सञ्चा ? सञ्चा पि हि वहू अनेकविधा नानप्पकारका । नेक्खम्मसञ्चा, अव्यापाद-सञ्चा, विहिसासञ्चा – इतोसमुट्टाना कुसला सङ्क्लिप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्क्लिप्पा कुहिं अपरिसेसा निरुज्जन्ति ? निरोधो पि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु वितक्कविचारानं वूप-समा ...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थेते कुसला सङ्क्लिप्पा १० अपरिसेसा निरुज्जन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सङ्क्लिप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति ? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं and अकुसलानं धम्मानं पहानाय १५ ...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुलाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सङ्क्लिप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१०. “कतमेहि चाहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागतं पुरिस-पुगलं पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्जं ? इध, थपति, भिक्खु असेखायो^१ सम्मादिट्टिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्क्लिप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन २५ सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माजाणेन समन्नागतो होति, असेखाय

सम्माविमुत्तिया समन्वागतो होति—इमेहि खो अहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्वागतं पुरिसपुगलं पञ्चापेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्ज्ञं” ति ।

११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो पञ्चकञ्जो थपति भगवतो
५ भासितं अभिनन्दी ति ।

२६. चूलसकुलुदायिसुत्तं

६१०. सततं समितं सब्बञ्जुता

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेलुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सकुलुदायी^१ परिब्बाजको मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सर्द्धि । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं^२ पिण्डाय^३ पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव राजगहे^४ पिण्डाय चरितुं । यन्मूनाहं येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय” ति । अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्कमि ।

B. 221

तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महतिया परिब्बाजकपरिसाय सर्द्धि निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासद्महासद्याय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेत्तिया, सेयथीदं – राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भ-ट्रानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकखायिकं समुद्रकखायिकं इति-भवाभवकथं इति वा । अहसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि^५ – “अप्पसद्मा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्मकत्थ । अयं समणो गोतमो आगच्छति; अप्पसद्मामो खो पन सो आयस्मा अप्पसद्मस्स वण्वादी । अप्पेव नाम अप्पसद्मं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितव्वं मञ्जेय्या” ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

10 R. 30

२. अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – “एतु खो,

१. चूलसकुलुदायिसुत्तं – सी० । २. सकुलुदायि – स्या०, रो० । ३-३. येन राजगहं तेन पिण्डाय – स्या० । ४. राजगहं – सी०, रो० । ५. सण्ठपेसि – स्या० ।

भन्ते, भगवा । स्वागतं^१, भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा; इदमासनं पञ्चतं^२ ति । निसीदि भगवा पञ्चते आसने । सकुलुदायी पि खो परिबाजको अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

^५ एकमन्तं निसीन्नं खो सकुलुदायीं परिबाजकं भगवा एतदवोच—“काय नुथ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विष्पक्ता” ति ?

“तिद्वितेसा, भन्ते, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छा पि सवनाय ।

¹⁰ यदाहं, भन्ते, इमं परिसं अनुपसङ्कृत्तो होमि अथायं परिसा अनेक-विहितं तिरच्छानकथं कथेन्ती निसीन्ना होति; यदा च खो अहं, भन्ते, इमं परिसं उपसङ्कृत्तो होमि अथायं परिसा ममञ्जेव मुखं उल्लोकेन्ती^३ निसीन्ना होति—‘यं नो समणो उदायी धम्मं भासिस्सति तं सोस्सामा’ ति; यदा पन, भन्ते, भगवा इमं परिसं उपसङ्कृत्तो होति अथाहं चेव अयं च परिसा भगवतो मुखं उल्लोकेन्ता निसीन्ना होम—‘यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं^४ सोस्सामा’” ति ।

३. “तेनहुदायि, तं येवेत्थ पटिभातु यथा मं पटिभासेय्यासि” ।

“पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि सब्बञ्जू सब्ब-दस्सावी अपरिसेसं ब्राणदस्सनं पटिजानमानो चरतो च मे तिद्वितो च

²⁰ सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं ब्राणदस्सनं पच्चुपट्टितं ति । सो मया पुब्बन्तं आरब्भ पञ्चं पुट्टो समानो अञ्जेनञ्जं पटिचरि, बहिद्वा कथं अपनामेसि, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पात्वाकासि । तस्स मय्यहं, भन्ते, भगवत्तं येव आरब्भ सति^५ उदपादि—‘अहो नून भगवा, अहो नून सुगतो ! यो इमेसं धम्मानं सुकुसलो’” ति ।

²⁵ “को पन सो, उदायि सब्बञ्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं ब्राणदस्सनं पटिजानमानो ‘चरतो च मे तिद्वितो च सुत्तस्स च जाग-रस्स च सततं समित ब्राणदस्सनं पच्चुपट्टितं ति, यो” तया पुब्बन्तं

१. सागतं—रो० । २. ओलोकेन्ती—स्या० । ३. तं नो—सी०, स्या०, रो० ।

४. पीति—सी०, रो० । ५. सो—स्या० ।

आरब्भ पञ्चं पुट्टो समानो अञ्जेनञ्जं पटिचरि, बहिद्वा कथं अपनामेसि
कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पात्वाकासी” ति ?

“निगण्ठो”, भन्ते, नातपुत्तो” ति ।

६ २. पुब्बन्तापरन्तपञ्चविस्सज्जने समत्थो

४. “यो खो, उदायि, अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य,
सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं ५
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य, सो वा मं पुब्बन्तं आरब्भ पञ्चं
पुच्छेय्य, तं वाहं पुब्बन्तं आरब्भ पञ्चं पुच्छेय्यं; सो वा मे पुब्बन्तं
आरब्भ पञ्चहस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स वाहं पुब्बन्तं
आरब्भ पञ्चहस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्यं ।

“यो^३ खो, उदायि, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्न्त- १०
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
दुब्बण्णे, सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य, सो वा मं अपरन्तं
आरब्भ पञ्चं पुच्छेय्य, तं वाहं अपरन्तं आरब्भ पञ्चं पुच्छेय्यं; सो १५
वा मे अपरन्तं आरब्भ पञ्चहस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स
वाहं अपरन्तं आरब्भ पञ्चहस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्यं ।

“अपि च, उदायि, तिट्ठुतु पुब्बन्तो, तिट्ठुतु अपरन्तो । धम्मं
ते देसेस्सामि – इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उपज्जति;
इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं^४ निरुजभती” ति ।

“अहं हि, भन्ते, यावतकं पि मे इमिना अत्तभावेन पञ्चनुभूतं
तं पि नप्पहोमि इति साकारं सउद्देसं अनुस्सरितुं, कुतो पनाहं अनेक- २०
विहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे
पि जातियो ... पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनु-
स्सरिस्सामि, सेय्यथापि भगवा ? अहं हि, भन्ते, एतरहि पंसुपिसाचकं
पि न पस्सामि, कुतो पनाहं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्न्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सिस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते २५
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानिस्सामि, सेय्य-

B. 223

R. 32

15

20

25

१. निगन्थो – स्यां० । २. नाटपुत्तो – म०; नाथपुत्तो – सी० । ३. सो – सी०, रो० ।

४. इमं – सी०, रो० ।

थापि भगवा ? यं पन मं, भन्ते, भगवा एवमाह – ‘अपि च, उदायि, तिद्वतु पुब्वन्तो, तिद्वतु अपरन्तो; धम्मं ते देसेस्सामि – इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उपपञ्जति^१; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्जती’ ति तं च पन मे भियोसोमत्ताय न^२ ५ पक्खायति। अप्पेव नामाहं, भन्ते, सके आचरियके भगवतो चित्तं आराधेयं पञ्चस्स वेयाकरणेना” ति ।

६३. अयं परमो वण्णो

५. “किन्ति पन ते, उदायि, सके आचरियके होती” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’” ति ।

B. 224 १० “यं पन ते एतं, उदायि, सके आचरियके एवं होति – ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति, कतमो सो परमो वण्णो” ति ?

R. 33 “यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“कतमो पन सो^३ परमो वण्णो^४ यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो १५ उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति ?

“यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“दीघा पि खो ते एसा, उदायि, फरेय्य – ‘यस्मा, भन्ते, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि, तं च वण्णं न पञ्जापेसि^५। सेयथापि, उदायि, पुरिसो एवं वदेय्य – ‘अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि, तं कामेमी’ ति । तमेनं एवं वदेय्यु – ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणि इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणि – खत्तियी’ वा ब्राह्मणी^६ वा वेस्सी^७ वा सुद्धी^८ वा ति ? इति पुद्वो २५ ‘नो’ ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्यु – ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपद-

१. उपपञ्जति – सी०, रो० । २. यं पन न – सी० । ३-३. सो उदायि वण्णो – सी०, स्या०, रो० । ४. पञ्जपेसि – म० । ५. खत्तियि – स्या० । ६. ब्राह्मणि – स्या० । ७. वेस्सि – स्या० । ८. सुद्धि – स्या० ।

कल्याणि इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणि – एवंनामा एवंगोत्ता ति वा ति ...पे०... दीघा वा रस्सा वा मज्जमा वा काठी^१ वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वा ति, अमुकस्मि गामे वा निगमे वा नगरे वा’ ति ? इति पुद्गो ‘नो’ ति वदेय्य । तमेन एवं वदेयुं – ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि तं त्वं इच्छसि कामेसी’^५ ति ? इति पुद्गो ‘आमा’ ति वदेय्य ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि – ननु एवं सन्ते, तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं^२ भासितं सम्पज्जती” ति ?

“अद्वा खो, भन्ते, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं^{१०} भासितं सम्पज्जती” ति ।

“एवमेव खो त्वं, उदायि, ‘यस्मा, भन्ते, वर्णा अञ्जो वर्णो उत्तरितरो वा पणीतरो वा नत्थि सो परमो वर्णो’ ति वदेसि, तं च वर्णं न पञ्चापेसी” ति ।

“सेयथापि, भन्ते, मणि वेलुरियो सुभो जातिमा^३ अदुंसो^४ सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निकिखत्तो भासते^५ च^६ तपते^७ च^८ विरोचति^९^{१५} च^{१०}, एवंवर्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यो वा मणि वेलुरियो सुभो जातिमा अदुंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निकिखत्तो भासते च तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय^{११} किमि खज्जो-पनको^{१२} – इमेसं उभिन्नं वर्णानं कतमो वर्णो अभिककन्ततरो च^{१३} पणीततरो चा” ति ?^{२०}

“य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको – अयं इमेसं उभिन्नं वर्णानं अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो – इमेसं उभिन्नं^{२५} वर्णानं कतमो वर्णो अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

१. काली – सी०। २. अप्पाटिहीरकं – सी०। ३. जोतिमा – स्या०। ४-४. भासति च – रो०; भासतेव – स्या०। ५-५. तपति च – रो०; तपतेव – स्या०। ६-६. विरोचते व – स्या०। ७. ० तिमिसाय – सी०। ८. खज्जोपनको – सी०।

B. 225

R. 34

“यवायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो—अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेल-प्पदीपो, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो—इमेसं उभिन्नं ५ वण्णानं कतमो वण्णो अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“यवायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो—अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महा-अग्गिक्खन्धो, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे १० ओसधितारका—इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“यायं, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका—अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिककन्ततरो च पणीत-तरो चा” ति।

15 “तं किं मञ्जसि, उदायि, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे^१ विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो^२ अडुरत्तसमयं चन्दो—इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

B. 226 20 “यवायं, भन्ते, तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अडुरत्तसमयं चन्दो—अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिककन्त-तरो च पणीततरो चा” ति।

R. 35

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो^२ अडुरत्तसमयं चन्दो, यो वा वस्सानं पच्छमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्जन्तिक-२५ समयं^३ सुरियो—इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिककन्ततरो च पणीततरो चा” ति ?

“यवायं, भन्ते, वस्सानं पच्छमे मासे सरदसमये विद्धे

१. पण्णरसे—सी०, स्या०। २. अभिदे—सी०। ३. मज्जन्तिकसमयं—स्या० रो०; मज्जन्तिक समयं—सी०।

विगतवलाहके देवे अभिदो मज्जन्हिकसमयं सुरियो – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिकन्ततरो च पणीततरो चा” ति ।

“अतो खो ते, उदायि, बहू हि बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसुरियानं आभा॑ नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि । अथ च पनाहं न वदामि – ‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी’ ति । अथ च पन त्वं, उदायि, ‘य्वायं वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो॑ च पतिकिंद्रितरो॑ च सो परमो वण्णो’ ति । वदेसि॑, तं च वण्णं न पञ्चापेसी” ति ।

“अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो॑ कथं” ति ।

“कि पन त्वं, उदायि, एवं वदेसि – ‘अच्छिदं भगवा कथं, १० अच्छिदं सुगतो॑ कथं’” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनुयुच्जयमाना समनुगाहियमाना समनुभासियमाना रित्ता तुच्छा अपरद्वा” ति ।

15

६४. एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरिया

६. “कि पनुदायि, अत्थ एकन्तसुखो लोको, अत्थ आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अत्थ एकन्तसुखो लोको, अत्थ आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया’” ति ।

20

“कतमा पन सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया” ति ?

“इध, भन्ते, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, अञ्जतरं वा पन तपोगुणं

B. 227

25

R. 36

१. आभाय ते – सी० । २. हीनतरो – सी० रो० । ३. किलिंद्रितरो – स्या० ।
४. वदेसि – रो० । ५. सुगत – स्या० ।

समादाय वत्तति । अयं खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्चिकिरियाया” ति ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मि समये पाणातिपातं पहाय
पाणातिपाता पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मि समये अत्ता
५ होति सुखदुखी वा” ति ?

“सुखदुखी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मि समये अदिन्नादानं पहाय
अदिन्नादाना पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मि समये अत्ता
होति सुखदुखी वा” ति ?

10 “सुखदुखी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मि समये कामेसुमिच्छाचारं
पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मि
समये अत्ता होति सुखदुखी वा” ति ?

“सुखदुखी, भन्ते” ।

15 “तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मि समये मुसावादं पहाय
मुसावादा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मि समये अत्ता होति
सुखदुखी वा” ति ?

“सुखदुखी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, यस्मि समये अञ्जतरं तपोगुणं
२० समादाय वत्तति, एकन्तसुखी वा तस्मि समये अत्ता होति सुखदुखी
वा” ति ?

“सुखदुखी, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, उदायि, अपि नु खो वोकिण्णसुखदुखं
पटिपदं आगम्म एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्चिकिरिया होती” ति ?

25 “अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं” ति !

“किं पन त्वं, उदायि, एवं वदेसि – ‘अच्छिदं भगवा कथं,
अच्छिदं सुगतो कथं’” ति ?

“अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति – ‘अतिथ एकन्त-
सुखो लोको, अतिथ आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स

सच्छकिरियाया' ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनु-
युक्तियमाना समनुगाहियमाना समनुभासियमाना रित्ता तुच्छा
अपरद्वा ति^१ । किं पन, भन्ते, अतिथ एकन्तसुखो लोको, अतिथ
आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया" ति ?

"अतिथ खो, उदायि, एकन्तसुखो लोको, अतिथ आकारवती ५
पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया" ति ।

"कतमा पन सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स
लोकस्स सच्छकिरियाया" ति ?

"इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति । वितक्विचारानं वूपसमा ...पे०... दुतियं ज्ञानं १०
उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा ...पे०... ततियं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति । अयं खो सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्त-
सुखस्स लोकस्स सच्छकिरियाया" ति ।

"न खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स
सच्छकिरियाय, सच्छकतो हिस्स, भन्ते, एत्तावता एकन्तसुखो लोको १५
होती" ति ।

"न रूवास्स^२, उदायि, एत्तावता एकन्तसुखो लोको सच्छकतो
होति; आकारवती त्वेव सा पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छ-
किरियाया" ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा उन्नादिनी २०
उच्चासद्वमहासद्वा अहोसि – "एत्थ मयं अनस्साम साचरियका,
एत्थ मयं अनस्साम साचरियका ! न मयं इतो भियो उत्तरितरं
पजानामा" ति ।

अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको ते परिब्बाजके अप्पसदे
कत्वा भगवन्तं एतदवोच – "कित्तावता पनास्स, भन्ते, एकन्तसुखो २५
लोको सच्छकतो होती" ति ?

"इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना ...पे०... चतुर्थं ज्ञानं

१. पि – स्या०, रो०; सी० पोत्यके नत्थि । २. रूस्स – स्या० ।

उपसम्पज्ज विहरति । या' ता' देवता एकन्तसुखां लोकं उपपन्ना ताहि
देवताहि सर्द्धि सन्तिटुति सल्लयति साकच्छं समापज्जति । एत्तावता
खास्स, उदायि, एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होती" ति ।

७. "एतस्स नून, भन्ते, एकन्तस्स सुखस्स लोकस्स सच्छ-
५ किरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती" ति ?

"न खो, उदायि, एकन्तसुखस्स^१ लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु
भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । अतिथ खो, उदायि, अञ्जेव धम्मा
उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्म-
चरियं चरन्ती" ति ।

१० "कतमे पन ते, भन्ते, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च
येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती" ति ?

१५ "इधुदायि, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो
विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि
सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ...पे०... सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय
चेतसो उपकिलेसे पहाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो
च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं
चरन्ति ।

२० "पुन च परं, उदायि, भिक्खू वितक्कविचारानं वूपसमा ...पे०...
दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुर्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं
पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छि-
किरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

२५ "सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते^२ पुब्बेनिवासानुस्सति-
आणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनु-
स्सरति, सेय्यथीदं – एकं पि जार्ति द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं
सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयं पि खो, उदायि,

१-१. यावता – सी०, स्या०, रो० । २. एतस्स एकन्तसुखस्स – सी०, स्या०, रो० ।

३. ०सारथी – सी० । ४. आनेज्जप्पत्ते – सी०, रो० ।

धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू
मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेऽजप्पते सत्तानं चुतूपपात-
ब्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अति- 5
कक्न्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपञ्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयं पि
खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरिया-
हेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे 10
विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेऽजप्पते आसवानं खय-
ब्राणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति;
‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति ...पे०... अयं दुक्खनिरोधो ति ... अयं दुक्ख-
निरोधगामिनी पटिपदा ति ... इमे आसवा ति ... अयं आसव-
समुदयो ति ... अयं आसवनिरोधो ति ... अयं आसवनिरोधगामिनी 15
पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो
कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जा-
सवा पि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति बाणं होति ।
‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इथत्ताया’
ति पजानाति । अयं पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीत- 20
तरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।
इमे खो, उदायि, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छि-
किरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती” ति ।

५. उदायिस्स पब्बज्जा

८. एवं वुत्ते, सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच –
“अभिकक्न्तं, भन्ते, अभिकक्न्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निकुज्जितं
वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य,
अन्धकारे वा तेलपञ्जोतं धारेय्य – ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’” 25

१. निकुज्जितं – रो० । २. दक्खन्ती – सी०, रो० ।

ति; एवमेव^१ भगवता अनेकपरियायेन धर्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते भगवन्तं सरणं गच्छामि धर्मं च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं” ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलुदायिं ५ परिब्बाजकं एतदवोचुं – “मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं^२ वसि । सेयथापि नाम उदकमणिको^३ हुत्वा उदञ्चनिको^४ अस्स, एवं सम्पद-मिदं^५ भोतो उदायिस्स भविस्सति । मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं १० वसी” ति । इति हिं सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलु-दायिं परिब्बाजकं अन्तरायमकासि भगवति ब्रह्मचरिये ति ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

—:०:—

१. एवमेव – स्याऽ । २. अन्तेवासीवासं – सी० । ३. मणिको – सी०, रो० ।
४. उदेकनिको – सी०, स्याऽ, रो०, कं० । ५. सम्पदमेतं – सी०, रो० ।

३०. वेखनससुत्तं

६१. अयं परमो वण्णो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वेखनसोऽपरिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्तम्; उपसङ्क्षिप्तत्वा भगवता सर्द्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठितो खो वेखनसो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके उदानं उदानेसि । ५ “अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो” ति ।

B. 231,
R. 40

“कि पन त्वं, कच्चान, एवं वदेसि – ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ ति ? कतमो, कच्चान, सो परमो वण्णो” ति ?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति । १०

“कतमो पन सो, कच्चान, वण्णो यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी” ति ?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो” ति ।

“दीघा पि खो ते एसा, कच्चान, फरेय्य – ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि^१; तं च वण्णं न पञ्जपेसि । सेयथापि, कच्चान, पुरिसो एवं वदेय्य – अहं या इमस्मि जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि तं कामेमी ति ...पे०... । १५

R. 41,
B. 232

“एवमेव खो त्वं, कच्चान, ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ ति वदेसि; तं च वण्णं न पञ्जपेसी” ति । २०

१. वेखनससुत्तं – सी०, रो०; वेखणससुत्तं – स्या० । २. वेखनसो – सी०, रो०; वेखणसो – स्या० । ३. वदसी – सी०, रो० ।

§ २. मणिवेलुरियवण्णो अत्ता होति

२. “सेय्यथापि, भो गोतम, मणि वेलुरियो सुभो जातिमा अदुंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, एवंवण्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति।

तं कि मञ्ज्रसि, कच्चान, यो वा मणि वेलुरियो सुभो

५ जातिमा अदुंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको^१ ...पे०... य्वायं, भो गोतम, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्वे विगतवलाहके देवे अभिदो मञ्जन्निहिकसमयं सुरियो – अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिककन्ततरो च पणीततरो चा ति।

१० “अतो खो ते, कच्चान, बहू^२ हि^३ बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसुरियानं आभा नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि। अथ च पनाहं न वदामि – ‘यस्मा वण्णा अञ्जो वण्णो उत्तरितरो च पणीततरो च नत्थी’ ति। अथ च पन त्वं, कच्चान, ‘य्वायं वण्णो किमिना खज्जो-पनकेन निहीनतरो^४ च पतिकिद्वृतरो^५ च सो परमो वण्णो’ ति १५ वदेसि; तं च वण्णं न पञ्जपेसि।

§ ३. कामसुखा कामगगसुखं अग्गं

३. “पञ्च खो इमे, कच्चान, कामगुणा। कतमे पञ्च ? चकखुविञ्जेय्या रूपा इट्टा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविञ्जेय्या सहा ...पे०... घानविञ्जेय्या गन्धा ... जिह्वा-विञ्जेय्या रसा ... कायविञ्जेय्या फोटुब्बा इट्टा कन्ता मनापा पियरूपा २० कामूपसंहिता रजनीया – इमे खो, कच्चान, पञ्च कामगुणा। यं खो, कच्चान, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनसं इदं वुच्चति कामसुखं। इति कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामगगसुखं तथ्य अग्गमक्खायती” ति।

२५ एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! याव सुभासितं चिदं

१. खज्जोपणको – सी०। २-२. बहुहि – सी०, रो०। ३. नीहिनतरो – स्या०; हीनतरो – सी०, रो०। ४. किलिद्वृतरो – स्या०।

भोता गोतमेन – ‘कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामगगसुखं तत्थ अग्ममक्खायती’” ति ।

“‘कामेहि’, भो गोतम, कामसुखं, कामसुखा कामगगसुखं तत्थ अग्ममक्खायती’ ति^१ – दुज्जानं खो एतं, कच्चान, तया अञ्जदिट्केन अञ्जखन्तिकेन अञ्जरुचिकेन अञ्जत्रयोगेन^२ अञ्जत्राचरियकेन^३ ५ – कामा^४ वा कामसुखं वा कामगगसुखं वा । ये खो ते, कच्चान, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्त्तसदत्था परिक्वीणभवसंयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता ते खो एतं जानेयुं – कामा वा कामसुखं वा कामगगसुखं वा” ति ।

४. एवं वुते, वेखनसो परिब्बाजको कुपितो अनत्तमनो १० भगवन्तं येव खुंसेन्तो भगवन्तं येव वम्भेन्तो भगवन्तं येव वदमानो “समणो गोतमो पापितो भविस्सती” ति भगवन्तं एतदवोच – “एव-
मेव पनिधेकच्चे^५ समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अपस्सन्ता अपरन्तं १५ अथ च पन ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया ति – पजानामा’ ति^६ – पटिजानन्ति । तेसमिदं भासितं हस्यकं येव सम्पज्जति, लामकं^७ येव^८ सम्पज्जति, रित्तकं येव सम्पज्जति, तुच्छकं येव सम्पज्जती” ति ।

“ये खो ते, कच्चान, समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अप-
स्सन्ता अपरन्तं, ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, २० नापरं इत्थत्ताया ति – पजानामा’ ति – पटिजानन्ति; तेसं सो येव^९ सहधर्मिको^{१०} निग्महो होति । अपि च, कच्चान, तिद्वतु पुब्बन्तो, तिद्वतु अपरन्तो । एतु विञ्जु पुरिसो असठो अमायावी उजुजातिको^{११} २५ अहमनुसासामि अहं धम्मं देसेमि । यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव सामञ्जेव बस्सति सामं दक्खिति^{१२} – एवं किर सम्मा^{१३} बन्धना विष्पमोक्खो होति, यदिदं अविज्जा बन्धना । सेयथापि, कच्चान, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि

१-१. सी०, स्या०, रो०, क० पोत्थकेसु नत्थि । २. अञ्जत्थयोगेन – स्या० ।
३. अञ्जवथाचरियकेन – सी०, स्या०, रो० । ४. कामं – स्या०, रो० । ५. पनिधेके – सी०,
रो० । ६-६. एथ ‘पजानामा ति’ इति पाठो रो० पोत्थके नत्थि । ७-७. नामकंयेव – म० ।
८. तेसायं – सी० । ९. धर्मिको – सी० । १०. उजुजातिको – रो० । ११. दक्खिति –
सी०, रो० । १२. किरायस्मा – स्या० ।

बद्धो^१ अस्स सुत्तबन्धनेहि ; तस्स वुद्धिमन्वाय^२ इन्द्रियानं परिपाक-
मन्वाय तानि बन्धनानि मुच्चेय्युं ; सो मोक्खोम्ही ति खो जानेय्य
नो च बन्धनं । एवमेव खो, कच्चान, एतु विज्ञू पुरिसो असठो
अमायावी उजुजातिको, अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि;

B. 235

^३ यथानुसिद्धुं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्तेव सामञ्ज्रेव ब्रस्ति,
सामं दक्खिति – ‘एवं किर सम्मा बन्धना विष्पमोक्खो होति, यदिदं
अविज्ञा बन्धना’” ति ।

एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच –
“अभिकन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु

^{१०} अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

परिब्बाजकवग्गो निहितो ।

तस्सुद्धानं

पुण्डरी अग्गिसह^३ कथिनामो,^४
दीघनखो पुन भारद्वाजगोत्तो^५ ।
सन्दक-उदायि-मुण्डकपुत्तो,^६
मणिको तथाकच्चानो वरवग्गो ॥

१. बन्धो – स्याऽ, सी० । २. वुद्धिमन्वाय – स्याऽ । ३. रो० पोत्यके नत्यि ।
४-५. अग्गि सहकथिनामो – सी०, स्याऽ । ६. भण्डरगोत्तो – स्याऽ । ६.० मण्डकपुत्तो – सी० ।

३१. घटिकारसुत्तं

§ १. वेगळिङ्गं भगवा कस्सपो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । अथ खो भगवा मग्गा ओकम्म अञ्चन्तरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि – “को नु खो हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं चीवरं कत्वा^१ येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति ।

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं^२ नाम गामनिगमो^३ अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय विहासि । इधं^४ सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स आरामो अहोसि^५ । इधं सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो^६ भिक्खुसङ्घं ओवदती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो चतुर्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेत्वा^७ भगवन्तं एतदवोच – “तेन हि, भन्ते, भगवा निसीदतु एत्थ । अयं भूमिपदेसो द्वीहि अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि परिभुत्तो भविस्सती” ति । निसीदि भगवा पञ्जते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि –

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय

१-१. उत्तरासङ्घं करित्वा – स्याऽ । २. वेहलिङ्गं – सी०; वेभलिङ्गं – रो०; वेभलिङ्गं – स्याऽ । ३. निगमो – स्याऽ । ४-४. सी० पोत्यके नस्थि ५. निसिन्नको – म०, सी०, रो० । ६. पञ्जपेत्वा – म० ।

R. 46

विहासि । इधं सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स आरामो अहोसि । इधं सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो निसिन्नो भिक्खुसङ्घं ओवदति ।

B. 237

2. “वेगळिङ्गे खो, आनन्द, गामनिगमे घटिकारो नाम 5 कुम्भकारो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स उपटुको अहोसि अगगुपटुको । घटिकारस्स खो, आनन्द, कुम्भकारस्स जोतिपालो नाम माणवो सहायो अहोसि पियसहायो । अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं आमन्तेसि – ‘आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्घ- 10 मिस्साम । साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति । एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच – ‘अलं, सम्म घटिकार । कि पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ ति ? दुतियं पि खो, आनन्द ...पे०... ततियं पि खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच – ‘आयाम, 15 सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्घमिस्साम । साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति । ततियं पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच – ‘अलं, सम्म घटिकार । कि पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ ति ?

20 “‘तेन हि, सम्म जोतिपाल, सोत्तिसिनानि’ आदाय नदिं गमिस्साम सिनायितुं ति ।

“‘एवं सम्मा’ ति खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारस्स कुम्भकारस्स पच्चस्सोसि । अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो सोत्तिसिनानि आदाय नदिं अगमंसु 25 सिनायितुं ।

3. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं आमन्तेसि – ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्घमिस्साम ।

१. सोत्तिसिनानं – स्याऽ; सोत्ति तिनानि – सी०, रो० ।

साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच - 'अलं, सम्म नटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना' ति ? दुतियं पि खो, आनन्द...पे०... ततियं पि खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच - 'अयं, सम्म ५ जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्क्षिप्तसाम । साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । ततियं पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच - 'अलं, १० सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना' ति ? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं ओवटिकायं परामसित्वा एतदवोच - 'अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्क्षिप्तसाम । १५ साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो ओवटिकं विनिवेठेत्वा^१ घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच - 'अल, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना' ति ? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं सीसन्हातान^२ केसेसु परामसित्वा एतदवोच - 'अयं, २० सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्क्षिप्तसाम । साधुसम्मतं हि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा' ति । अथ खो, आनन्द, जोतिपालस्स माणवस्स एतदहोसि - 'अच्छरियं वत, भो, अबभुतं २५ वत, भो ! यत्र हि नामायं घटिकारो कुम्भकारो इत्तरजच्चो समानो अम्हाकं सीसन्हातानं केसेसु परामसित्वं मञ्जिस्सति ; न वतिदं किर ओरकं मञ्ज्रे भविस्सती' ति ; घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच - 'यावतादोहि पि, सम्म घटिकारा' ति ।

१. ओवटिकाय - सी०, स्या०, रो० । २. विनिवटेत्वा - म० । ३. सीसन्हातं - स्या०; सीसन्हातानं - रो०; ससीसं नहातं - सी० ।

R. 48

‘यावतादोहि’ पि, सम्म जोतिपाल । तथा हि पन मे साधु-
सम्मतं तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ ति ।

‘तेन हि, सम्म घटिकार, मुञ्च; गमिस्सामा’ ति ।

४. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो

५ च माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्क्रमिंसु;
उपसङ्क्रमित्वा घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मा-
सम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । जोतिपालो पन माणवो
कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं
कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो,

१० आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं
एतदवोच – ‘अयं मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो ।
इमस्स भगवा धम्मं देसेतू’ ति । अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा
अरहं सम्मासम्बुद्धो घटिकारं च कुम्भकारं जोतिपालं च माणवं
धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ

१५ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो कस्सपेन
भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सता समा-
दपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मा-
सम्बुद्धस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्टायासना कस्सपं
भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्रिखणं कत्वा पवर्कमिंसु ।

२० ५. “अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं
कुम्भकारं एतदवोच – ‘इमं तु त्वं, सम्म घटिकार, धम्मं सुणन्तो
अथ च पन अगारस्मा अनगारियं न पब्बजिस्ससी’ ति ?

‘ननु मं, सम्म जोतिपाल, जानासि, अन्धे जिणे मातापितरो
पोसेमी’ ति ?

२५ ६. “तेन हि, सम्म घटिकार, अहं अगारस्मा अनगारियं पब्ब-
जिस्सामी’ ति ।

“अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च
माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्क्रमिंसु;
उपसङ्क्रमित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा

१. यावेतदोहि – सी०, स्या०, रो० । २. इच्छा – सी० । ३. पब्बजसी – स्या०, रो० ।

एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, घटिकारो
कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच – ‘अयं
मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो । इमं भगवा
पब्बाजेतू’ ति । अल्त्थ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो कस्सपस्स
भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्जं, अल्त्थ उपसम्पदं । ५

५२. बाराणसियं भगवा कस्सपो

६. ‘अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो
अचिरूपसम्पन्ने॑ जोतिपाले माणवे॑ अद्भुमासुपसम्पन्ने॑ वेगळिङ्गे॑
यथाभिरन्तं विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिकं पक्कामि ।
अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन बाराणसी तदवसरि । तत्र सुदं,
आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसियं विहरति
इसिपतने मिगदाये । अस्सोसि खो, आनन्द, किकी॑ कासिराजा –
‘कस्सपो किर भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसि॑ अनुप्पत्तो
बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये’ ति । अथ खो, आनन्द,
किकी कासिराजा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं यानं
अभिरुहित्वा॑ भद्रेहि भद्रेहि यानेहि बाराणसिया नियासि महच्चा
राजानुभावेन कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय ।
यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको
व येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्घमि; उपसङ्घ-
मित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो, आनन्द, किकी कासिराजानं कस्सपो
भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि
समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपेन
भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समा-
दपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं
एतदवोच – ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं
भिक्खुसङ्घेना’ ति । अधिवासेसि खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं
१५ R. 50

१-१. अचिरूपसम्पन्नो जोतिपालो माणवो – सी० । २. अद्भुमासुपसम्पन्ने – रो०;
अद्भुमासुपसम्पन्ने – स्या०; अद्भुमासुपसम्पन्ने – सी० । ३. किकी – स्या० । ४. बाराणसियं
– सी० । ५. अभिरुहित्वा – स्या०, रो० ।

सम्मासम्बुद्धो तुण्हीभावेन। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपस्स भगवतो सम्मासम्बुद्धस्स अधिवासनं विदित्वा उट्टायासना कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्रिवणं कर्त्वा पक्कामि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा तस्सा रत्तिया

५ अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा पण्डुपुटकस्स^१ सालिनो विगतकाळकं अनेकसूपं अनेकव्यञ्जनं, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कालं आरोचापेसि – ‘कालो, भन्ते, निट्टितं भत्तं’ ति।

७. “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो

१० पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन किकिस्स कासिरञ्जो निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्केन। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्केन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहस्या सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं

१५ सम्मासम्बुद्धं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं अञ्चतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, किकी कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच – ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा वाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्क्षस्स उपटुनं भविस्सती’ ति।

२० ‘अलं, महाराज। अधिवृत्थो^२ मे वस्सावासो’ ति। दुतियं पि खो, आनन्द ...पे०... ततियं पि खो, आनन्द, कासिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच – ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा वाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्क्षस्स उपटुनं भविस्सती’ ति।

‘अलं, महाराज। अधिवृत्थो मे वस्सावासो’ ति।

२५ “अथ खो, आनन्द, किकिस्स कासिरञ्जो ‘न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति’ वाराणसियं वस्सावासं” ति अहुदेव अञ्चथत्तं, अहु दोमनस्सं। अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा

१. पटियादेत्वा – सी०। २. पण्डुपुटिकस्स – सी०, रो०; पण्डुमुदिकस्स – स्या०।

३. अधिवृत्थो – स्या०। ४. अधिवासेसि – स्या०।

कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच – ‘अत्थ नु खो, भन्ते’, अञ्जो कोचि मया उपटुकतरो’ ति ?

§ ३. घटिकारस्स कुम्भकारस्स गुणा

८. ‘अत्थ, महाराज, वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो । तथ्य घटिकारो नाम कुम्भकारो; सो मे उपटुको अगुपटुको । तुयहं खो पन, महाराज, न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति ५ बाराणसियं वस्सावासं ति अत्थेव अञ्जथत्तं, अत्थ दोमनस्सं । तयिदं घटिकारस्स^१ कुम्भकारस्स^२ नत्थि च न च भविस्सति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धं सरणं गतो, धम्मं सरणं गतो, सङ्घं सरणं गतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पाणाति-पाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा १० पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादटाना पटि-विरतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारा दुक्खे निककङ्गो, दुक्खसमुदये निककङ्गो, दुक्ख-निरोधे निककङ्गो, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय निककङ्गो । १५ घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो एकभत्तिको ब्रह्मचारी सीलवा कल्याणधम्मो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो निक्खित-मणिसुवण्णो अपेतजातरूपरजतो । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो न मुसलेन^३ न सहत्था पठिं खणति^४ । यं होति कूलपलुगं वा २० मूसिकुकरो^५ वा तं काजेन^६ आहरित्वा भाजनं करित्वा एवमाह – एत्थ यो इच्छति तण्डुलपटिभस्तानि^७ वा मुगमपटिभस्तानि वा कळायपटिभस्तानि वा निक्खिपित्वा यं इच्छति हृतू ति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो अन्धे जिण्णे मातापितरो पोसेति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पञ्चन्नं ओरम्भागिनियानं संयोजनानं २५

१. ते भन्ते – सी०, रो० । २-२. घटिकारे कुम्भकारे – सी०, स्या०, रो० ।
 ३. पञ्चमुसलो – म०, सी० । ४. खनति – स्या०, रो० । ५. यो होति मूसिकुकुरो –
 सी०; मूसिकुकुरो – स्या०, रो० । ६. कामेन – सी०, रो० । ७. उपतिभस्तानि – स्या०;
 उपभिवत्तानि – सी०, रो० ।

परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

९. 'एकमिदाहं, महाराज, समयं वेगलिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
५ चीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुपसङ्घमिं; उपसङ्घमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोचं - हन्द, को नु खो अयं भग्गवो^१ गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपटुको अन्तोकुम्भिया^२ ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

१० 'अथ ख्वाहं, महाराज, कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कमिं^३ । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्घमि; उपसङ्घमित्वा मातापितरो एतदवोच - को कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति ?

१५ कस्सपो, तात, भग्वा अरहं सम्मासम्बुद्धो कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति ।

२० 'अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि - लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भग्वा अरहं सम्मासम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो ति । अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भकारं अङ्गमासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं ।

१०. 'एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगलिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुप-सङ्घमिं; उपसङ्घमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोचं - हन्द, को नु खो अयं भग्गवो गतो ति ?

निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपटुको अन्तो^४ कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जा ति ।

१. भग्गवो - स्या० । २. अतोकुम्भिया - सी०, स्या०, रो० । ३. पक्कमिं - स्या०, रो० । ४. अतो - सी०, स्या०, रो० ।

‘अथ ख्वाहं, महाराज, कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कमि । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्क्षिप्तमि; उपसङ्क्षिप्तिवा मातापितरो एतद्वोच – को कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति ।

कस्सपो, तात, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुञ्जित्वा उट्टायासना पक्कन्तो ति ।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि – लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मा- 10 सम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो’ ति । अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भ- कारं अङ्गमासं पीतिसुखं न विजहति^१, सत्ताहं मातापितूनं^२ ।

११. ‘एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । तेन खो पन समयेन कुटि^३ ओवस्सति । अथ ख्वाहं, महाराज, भिक्खू आमन्तेसि – गच्छथ, भिक्खवे, घटि- 15 कारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिणं जानाथा ति । एवं वुत्ते, महाराज, ते भिक्खू मं एतद्वोचुं – नत्थि खो, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिणं, अतिथ च ख्वास्स आवेसने^४ तिणच्छदनं^५ ति ।

गच्छथ, भिक्खवे, घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणं करोथा ति ।

‘अथ खो ते महाराज, भिक्खू घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणमकंसु । अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो ते भिक्खू एतद्वोचुं – के आवेसनं उत्तिणं करोन्ती ति ?

भिक्खू, भगिनि, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती ति ।

हरथ, भन्ते, हरथ, भद्रमुखा ति ।

‘अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो

१. अभिविस्सट्टो – स्या० । २. विजहि – सी०, स्या०, रो० । ३. मातापितूनं – सी०, रो० । ४. कुटी – रो०; गन्धकुटि – सी० । ५. आवेसनं – सी०, स्या०, रो० । ६. नव- च्छदनं – सी० ।

तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच - के आवेसनं उत्तिणमकंसू ति?

B. 244

भिक्खू, तात, कस्सपस्स किर भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती ति।

R. 54

‘अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि - लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो ति। अथ खो, महाराज घटिकारं कुम्भकारं अद्वामासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं। अथ खो, महाराज, आवेसनं सब्बन्तं^१ तेमासं आकासच्छदनं अद्वासि, न १० देवोतिवस्सि^२। एवरूपो च, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो^३ ति।

‘लाभा, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स, सुलद्धा,^४ भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स यस्स भगवा एवं अभिविस्सत्थो’ ति।

१२. “अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा घटिकारस्स कुम्भकारस्स पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि पाहेसि पण्डुपुटकस्स १५ सालिनो तदुपियं च सूपेयं। अथ खो ते, आनन्द, राजपुरिसा घटिकारं कुम्भकारं उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं - ‘इमानि खो, भन्ते, पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि किकिना कासिराजेन पहितानि पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपियं च सूपेयं। तानि, भन्ते, पटिगण्हथा’ ति।

२० २० ‘राजा खो बहुकिच्चो बहुकरणीयो। अलं मे! रञ्जो व होतू ति।

“सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स - ‘अञ्जो नून तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसि’ ति। न खो पनेतं, आनन्द, एवं दद्वब्बं। अहं तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसि” ति।

२५ १३. इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति।

—०—

१. सब्बं - सी०, स्या०, रो०। २. चातिवस्सि - सी०, स्या०, रो०। ३. सुलद्धं - स्या०; सुलद्धं लाभा - रो०; सुलद्धलाभा - सी०। ४. पटिगण्हातु - स्या०; पटिगण्हातु - सी०, रो०।

३२. रटुपालसुत्तं

६१. रटुपालपब्बज्जा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कुरुसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन थुल्लकोट्टिकं^१ नाम कुरुनं निगमो तदवसरि । अस्सोसुं खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका – “समणो खलु, भो, गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो कुरुसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं थुल्लकोट्टिकं अनुप्तत्तो । तं खो पन भवत्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अबुगतो – ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विजाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्यमण्ब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिब्ब्रा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं १० मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बव्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती” ति । अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्ख्यमिसु; उपसङ्ख्यमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, १५ सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनव्यञ्जलि पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो थुल्लकोट्टिके ब्राह्मणगहपतिके भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्ते- २० जेसि सम्पहंसेसि ।

२. तेन खो पन समयेन रटुपालो नाम कुलपुत्तो तस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अग्गकुलस्स^२ पुत्तो तिस्सं^३ परिसायं निसिन्नो होति ।

१. थुल्लकोट्टितं – सी०, स्या०, रो० । २. अग्गकुलिकस्स – सी०, स्या०, रो० ।

३. तस्सं – सी० ।

अथ खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स एतदहोसि - “यथा यथा ख्वाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्ञावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्घलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। यन्नाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगा-
 5 रस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं” ति। अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मण-
 गहपतिका भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्ते-
 जिता सम्पहंसिता भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कर्मिसु। अथ खो रटुपालो कुलपुत्तो अचिरपक्कन्तेसु थुल्लकोट्टिकेसु ब्राह्मण-
 10 गहपतिकेसु येन भगवा तेनुपसङ्घमि; उपसङ्घमित्वा भगवन्तं अभि-
 वादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो रटुपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच - “यथा यथाहं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्ञावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्घलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं, भन्ते,
 15 केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। लभेय्याहं भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं। पब्बाजेतु मं भगवा” ति।

“अनुञ्जातोसि पन त्वं, रटुपाल, मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति ?

20 “न खोहं, भन्ते, अनुञ्जातो मातापितूहि अगारस्मा अन-
 गारियं पब्बज्जाया” ति।

“न खो, रटुपाल, तथागता अननुञ्जातं मातापितूहि पुत्तं पब्बाजेन्ती” ति।

25 “स्वाहं, भन्ते, तथा करिस्सामि यथा मं मातापितरो अनु-
 जानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति।

३. अथ खो रटुपालो कुलपुत्तो उट्टायासना भगवन्तं अभि-
 वादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन मातापितरो तेनुपसङ्घमि; उपसङ्घमित्वा मातापितरो एतदवोच - “अम्मताता”, यथा यथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्ञावसता एकन्तपरिपुण्णं

१. सी०, रो० पोथकेसु नत्थि। २. अम्मतात - सी०, स्या०।

एकन्तपरिसुद्धं सङ्घलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । इच्छामहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति । एवं वुत्ते, रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रटुपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो^१ सुखपरिभतो^२ । न त्वं, तात रटुपाल, कस्सचि^३ दुक्खस्स जानासि । एहि^४ त्वं, तात रटुपाल, भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु । न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय^५ । मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम । किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति ? द्वितीयं पि खो रटुपालो कुलपुत्तो ...पे०... ततियं पि खो रटुपालो कुलपुत्तो मातापितरो एतदवोच – “अम्मताता, यथा यथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्ञावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्घलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । इच्छामहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति । ततियं पि खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रटुपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो । न त्वं, तात रटुपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि । मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम । किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति ?

४. अथ खो रटुपालो कुलपुत्तो^६ – “न मं मातापितरो अनुजानन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति^७ तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपञ्जि – “इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जावा” ति । अथ* खो रटुपालो कुलपुत्तो एकं पि भत्तं न भुञ्जि, द्वे पि भत्तानि न भुञ्जि, तीणि पि भत्तानि न भुञ्जि, चत्तारि पि भत्तानि न भुञ्जि, पञ्च पि भत्तानि न भुञ्जि, छ पि भत्तानि न

१. सुखे ठितो – रो० । २. सुखपरिहतो – स्या० । ३. किञ्चिच – स्या० । ४-४. म० पोत्थके नत्थि । ५-५. मातापितूसु पब्बज्जं अलभमानो – सी०, रो० ।

B. 58

भुञ्जि, सत्त पि भत्तानि न भुञ्जि*। अथ खो रटुपालस्स कुल-
पुत्तस्स मातापितरो रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात
रटुपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो।
न त्वं, तात रटुपाल, कस्सचि, दुक्खस्स जानासि। उट्टेहि, तात रटुपाल,
५ भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो
कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न तं मयं अनु-
जानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मयं
अकामका विना भविस्साम। किं पन मयं ते जीवन्तं अनुजानिस्साम
अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति? एवं वुत्ते, रटुपालो कुलपुत्तो
१० तुण्ही अहोसि। दुतियं पि खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं ...पे०...दुतियं पि खो रटुपालो कुलपुत्तो
तुण्ही अहोसि। ततियं पि खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो
रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं – “त्वं खोसि, तात रटुपाल, अम्हाकं
एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, तात रटुपाल,
१५ कस्सचि दुक्खस्स जानासि। उट्टेहि, तात रटुपाल, भुञ्ज च पिव च
परिचारेहि च; भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो
पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु। न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा
अनगारियं पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मयं अकामका विना भविस्साम।
किं, पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्ब-
२० ज्जाया” ति? ततियं पि खो रटुपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि।

B. 59

५. अथ खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रटुपालो
कुलपुत्तो तेनुपसङ्क्षिप्तिसु; उपसङ्क्षिप्तिवा रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं –
“त्वं खोसि, सम्म रटुपाल, मातापितूं एकपुत्तको पियो मनापो
सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, सम्म रटुपाल, कस्सचि दुक्खस्स
२५ जानासि। उट्टेहि, सम्म रटुपाल, भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च;
भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो
अभिरमस्सु। न तं मातापितरो अनुजानिस्सन्ति^१ अगारस्मा अन-
गारियं पब्बज्जाय। मरणेन पि ते मातापितरो अकामका विना
भविस्सन्ति। किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा

-. सी०, रो० पोथ्यकेमु नथ्य। १. अनुजानन्ति – सी०, स्या०, रो०।

अनगारियं पब्बज्जाया” ति ? एवं वुत्ते, रटुपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो ...पे०... ततियं पि ...पे०... ततियं पि खो रटु-पालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

६. अथ खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो तेनुपसङ्किमिसु; उपसङ्किमित्वा रटुपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो एतदवोचुं - “अम्मताता, एसो रटुपालो कुलपुत्तो तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपन्नो - ‘इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जा वा’ ति । सचे तुम्हे रटुपालं कुलपुत्तं नानुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, तत्थेव मरणं आगमिस्सति । सचे पन तुम्हे रटुपालं कुलपुत्तं अनुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, पब्बजितं पि नं दक्खिवस्सथ । सचे रटुपालो कुलपुत्तो नाभिरमिस्सति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, का तस्स अनुज्जा गति भविस्सति ? इधेव पच्चागमिस्सति । अनुजानाथ रटुपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया” ति ।

“अनुजानाम, ताता, रटुपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन मातापितरो उद्दसेतब्बा” ति ।

अथ खो रटुपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रटुपालो कुलपुत्तो तेनुपसङ्किमिसु; उपसङ्किमित्वा रटुपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं - “उद्देहि, सम्म रटुपाल, अनुज्जातोसि मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन ते मातापितरो उद्दसेतब्बा” ति ।

७. अथ खो रटुपालो कुलपुत्तो उद्दहित्वा बलं गाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्किमि; उपसङ्किमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीन्नो खो रटुपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच - “अनुज्जातो अहं, भन्ते, मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बाजेतु मं भगवा” ति । अलत्थ खो रटुपालो कुलपुत्तो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अथ खो भगवा अचिरूपसम्पन्ने आयस्मन्ते रटुपाले अङ्गमासूपसम्पन्ने थुल्लकोट्टिके यथाभिरन्तं विहरित्वा येन सावत्थिं तेन चारिकं पक्कामि ।

१. तत्थेवस्स - सी० । २. भविस्सति - स्या० । ३. चस्स - सी० । ४. सावत्थी - स्या० ।

R. 61

अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा रटुपालो एको वूपकट्टो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं ५ पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिद्वेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पद्ज विहासि । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति अबभञ्जासि । अञ्जतरो खो पनायस्मा रटुपालो अरहतं अहोसि ।

६२. रटुपालेन मातापितुन्नं उद्द्वस्सनं

८. अथ खो आयस्मा रटुपालो येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्ति ।

१० उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा रटुपालो भगवन्तं एतदवोच – "इच्छामहं, भन्ते, मातापितरो उद्वस्सेतुं, सचें मं भगवा अनुजानाती" ति । अथ खो भगवा आयस्मतो रटुपालस्स चेतसा चेतोऽपरिच्छ मनसाकासि । यथाै भगवा अञ्जासि – "अभब्बो खो रटुपालो कुलपुत्तो सिक्खं १५ पच्चक्खाय 'हीनायावत्तितुं' ति, अथ खो भगवा आयस्मन्तं रटुपालं एतदवोच – "यस्सदानि त्वं, रटुपाल, कालं मञ्जसी" ति । अथ खो आयस्मा रटुपालो उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन थुल्लकोट्टिकं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन थुल्लकोट्टिको २० तदवसरि । तत्र सुदं आयस्मा रटुपालो थुल्लकोट्टिके विहरति रञ्जो कोरव्यस्सै मिगचीरै । अथ खो आयस्मा रटुपालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय थुल्लकोट्टिकं पिण्डाय पाविसि । थुल्लकोट्टिके सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सकपितु निवेसनं तेनुपसङ्क्षिप्ति । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रटुपालस्स पिता मज्जिमाय २५ द्वारसालाय उल्लिखापेति । अद्वासा खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता आयस्मन्तं रटुपालं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान एतदवोच – "इमेहि मुण्डकेहि समणकेहि अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो

पब्बाजितो” ति । अथ खो आयस्मा रटुपालो सकपितु निवेसने नेव दानं अल्तथ न पच्चक्वानं; अञ्जदत्थु अक्कोसमेव अल्तथ । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रटुपालस्स ब्रातिदासी आभिदोसिकं कुम्मासं छहुतुकामा होति । अथ खो आयस्मा रटुपालो तं ब्रातिदासि एतदवोच – “सचेतं”, भगिनि^१, छहुनीयधम्मं^२, इध मे पत्ते आकिरा” ति । ५ अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स ब्रातिदासी तं आभिदोसिकं कुम्मासं आयस्मतो रटुपालस्स पत्ते आकिरन्ती हृत्थानं च पादानं च सरस्स च निमित्तं अग्गहेसि ?

९. अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स ब्रातिदासी येनायस्मतो रटुपालस्स माता तेनुपसङ्क्लिमि; उपसङ्क्लिमित्वा आयस्मतो रटुपालस्स १० मातरं एतदवोच – “यग्घेय्ये^३, जानेय्यासि – ‘अय्यपुत्तो रटुपालो अनुप्पत्तो’” ति ।

“सचे, जे, सच्चं भणसि^४, अदासि” तं करोमी” ति ।

अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स माता येनायस्मतो रटुपालस्स पिता तेनुपसङ्क्लिमि; उपसङ्क्लिमित्वा आयस्मतो रटुपालस्स १५ पितरं एतदवोच – “यग्घे, गहपति, जानेय्यासि – ‘रटुपालो किर कुलपुत्तो अनुप्पत्तो’” ति ? तेन खो पन समयेन आयस्मा रटुपालो तं आभिदोसिकं कुम्मासं अञ्जतरं कुहुमूलं निस्साय परिभुञ्जति । अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता येनायस्मा रटुपालो तेनुपसङ्क्लिमि; उपसङ्क्लिमित्वा आयस्मन्तं रटुपालं एतदवोच – “अत्थ नाम, तात २० रटुपाल, आभिदोसिकं कुम्मासं परिभुञ्जिस्ससि ? ननु, तात रटुपाल, सकं गेहं गन्तब्बं” ति ?

“कुतो नो, गहपति, अम्हाकं गेहं अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं ? अनगारा मयं, गहपति । अगमम्ह खो ते, गहपति, गेहं, तत्थ नेव दानं अल्तथम्ह न पच्चक्वानं; अञ्जदत्थु अक्कोसमेव २५ अल्तथम्हा” ति ।

“एहि, तात रटुपाल, घरं गमिस्सामा” ति ।

“अलं, गहपति, कतं मे अज्ज भत्तकिच्चं” ।

१. सचे तं – सी०, स्या०, रो० । २-२. भगिनि आभिदोसिकं कुम्मासं छहुतुकामासि – सी० । ३. यग्घेय्ये – स्या० । ४. वदसि – सी०, रो० । ५. अदासी – सी०, रो० ।

“तेन हि, तात रटुपाल, अधिवासेहि स्वातनाय भत्तं” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा रटुपालो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता आयस्मतो रटुपालस्स अधिवासनं विदित्वा येन सकं निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा^१ महन्तं हिरञ्जसुवण्णस्स पुञ्जं कारापेत्वा किलञ्जेहि पटिच्छादेत्वा आयस्मतो रटुपालस्स पुराणदुतियिका आमन्तेसि — “एथ तुम्हे, वधुयो, येन अलङ्कारेन अलङ्कृता पुब्बे रटुपालस्स कुलपुत्तस्स पिया होथ मनापा तेन अलङ्कारेन अलङ्करोथा” ति ।

१०. अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता तस्सा रत्तिया १० अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पाठ्यादापेत्वा आयस्मतो रटुपालस्स कालं आरोचेसि — “कालो, तात रटुपाल, निद्वितं भत्तं” ति । अथ खो आयस्मा रटुपालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सकपितु निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता तं १५ हिरञ्जसुवण्णस्स पुञ्जं विवरापेत्वा आयस्मन्तं रटुपालं एतदवोच — “इदं ते, तात रटुपाल, मत्तिकं धनं, अञ्जं पेत्तिकं, अञ्जं पेतामहं^२ । सक्का, तात रटुपाल, भोगे च भुञ्जितुं पुञ्जानि च कातुं । एहि त्वं, तात रटुपाल, सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु पुञ्जानि च करोही” ति ।

२० “सचे मे त्वं, गहपति, वचनं करेय्यासि, इमं हिरञ्जसुवण्णस्स पुञ्जं सकटेसु आरोपेत्वा निब्बाहापेत्वा मज्जेगङ्गाय^३ नदिया सोते ओपिलापेय्यासि^४ । तं किस्स हेतु? उप्पज्जिस्सन्ति हि ते, गहपति, ततोनिदानं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पुराणदुतियिका पच्चेकं २५ पादेसु गहेत्वा आयस्मन्तं रटुपालं एतदवोचुं — “कीदिसा नाम ता”, अय्यपुत्त^५, अच्छरायो यासं त्वं हेतु ब्रह्मचरियं चरसी” ति ?

“न खो मयं, भगिनी अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरामा” ति ।

१. उपसङ्कमित्वा हरितेन गोमयेन पठविया उपलिम्पेत्वा — स्या० । २. पितामहं — सी०, म०, रो० । ३. मज्जे गङ्गाय — स्या०, रो० । ४. ओसीदापेय्यासि — स्या० । ५. तात — स्या० । ६. अय्यपुत्तक — सी०, रो० ।

“भगिनिवादेन नो अय्यपुत्तो रटुपालो समुदाचरती” ति ता तत्थेव मुच्छिता पपतिंसु । अथ खो आयस्मा रटुपालो पितरं एतद-वोच – “सचे, गहपति, भोजनं दातब्बं, देथ; मा नो विहेठेथा” ति ।

“भुञ्ज, तात रटुपाल, निटिं भत्तं” ति ।

अथ खो आयस्मतो रटुपालस्स पिता आयस्मन्तं रटुपालं ५ पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहृथा सन्तपेषि सम्पवारेसि । अथ खो आयस्मा रटुपालो भुत्तावी ओनीतपत्तपाणी ठितको व इमा गाथा अभासि –

“पस्स चित्तकतं बिम्बं, अरुकायं समुस्सितं ।

B. 253

आतुरं बहुसङ्क्षिप्पं, यस्स नत्थ धुवं ठिति ॥

10

“पस्स चित्तकतं रूपं, मणिना कुण्डलेन च ।

अटितचेन^३ ओनद्वं, सह वत्थेभि सोभति ॥

“अलंतककता पादा, मुखं चुण्णकमक्षितं ।

अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“अटुपादकता^४ केसा, नेत्ता अञ्जनमक्षिता ।

15 R. 65

अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“अञ्जनीवण्णवा^५ चित्ता^६, पूतिकायो अलङ्कृतो ।

अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“ओदहि मिगवो पासं, नासादा^७ वाकरं मिगो ।

भुत्वा निवापं गच्छामि^८, कन्दन्ते मिगबन्धके” ति ॥

20

अथ खो आयस्मा रटुपालो ठितको व इमा गाथा भासित्वा येन रञ्जो कोरब्यस्स मिगचीरं तेनुपसङ्क्षिप्ति; उपसङ्क्षिप्तिवा अञ्जतरस्मि रुखमूले दिवाविहारं निसीदि ।

४३. चत्तारि पारिज्जुञ्जानि

११. अथ खो राजा कोरब्यो मिगवं आमन्तेसि – “सोधेहि, सम्म मिगव, मिगचीरं उय्यानभूमि; गच्छाम सुभूमि दस्सनाया” ति । २५ “एवं, देवा” ति खो मिगवो रञ्जो कोरब्यस्स पटिसुत्वा मिगचीरं

१. अटितञ्जेन – रो० । २. अटुपादकता – म० । ३-३. अञ्जनीवनवाचित्ता – सी०, स्या०, रो० । ४. नासदा – म० । ५. गच्छाम – सी० रो० ।

सोधेन्तो अद्वास आयस्मन्तं रटुपालं अञ्जतरस्मिं रुखमूले दिवा-
विहारं निसिन्नं । दिस्वान येन राजा कोरब्यो तेनुपसङ्क्षिप्तिः; उप-
सङ्क्षिप्तिवा राजानं कोरब्यं एतद्वोच – “सुद्धं खो ते, देव, मिगचीरं ।
अतिथ चेत्थ रटुपालो नाम कुलपुत्तो इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अग्ग-
5 कुलस्सं पुत्तो अस्स त्वं अभिष्णुं कित्तयमानो अहोसि, सो अञ्ज-
तरस्मिं रुखमूले दिवाविहारं निसिन्नो” ति ।

“तेन हि, सम्म मिगव, अलं दानज्ज उथ्यानभूमिया । तमेव
दानि मयं भवन्तं रटुपालं पयिरुपासिस्सामा” ति ।

अथ खो राजा कोरब्यो “यं तत्थ खादनीयं भोजनीयं पटियतं

10 तं सब्बं विस्सज्जेथा” ति वत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा
भद्रं यानं अभिरुहित्वा^१ भद्रेहि भद्रेह यानेहि थुल्लकोट्टिकम्हा
नियासि महच्चा राजानुभावेन आयस्मन्तं रटुपालं दस्सनाय ।

B. 254

15 यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको
व उस्सटाय उस्सटाय परिसाय येनायस्मा रटुपालो तेनुपसङ्क्षिप्तिः;
R. 66 उपसङ्क्षिप्तिवा आयस्मता रटुपालेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं
कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठितो खो
राजा कोरब्यो आयस्मन्तं रटुपालं एतद्वोच – “इधं भवं रटुपालो
हृत्थत्थरे^२ निसीदत्” ति ।

“अलं, महाराज, निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने” ति ।

20 निसीदि राजा कोरब्यो पञ्जते आसने । निसज्ज खो राजा कोरब्यो
आयस्मन्तं रटुपालं एतद्वोच –

12. “चत्तारिमानि, भो रटुपाल, पारिजुञ्जानि येहि
पारिजुञ्जेहि समन्वागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि
वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति । कतमानि
चत्तारि? जरापारिजुञ्जं, व्याधिपारिजुञ्जं, भोगपारिजुञ्जं, जाति-
पारिजुञ्जं । कतमं च, भो रटुपाल, जरापारिजुञ्जं? इधं, भो
रटुपाल, एकच्चो जिणो होति वुद्धो^३ महल्लको अद्धगतो वयो-
अनुष्पत्तो । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘अहं खोम्हि एतरहि जिणो

१. अग्गकुलिकस्स – सी०, स्या०, रो० । २. अभिरुहित्वा – स्या०, रो० । ३. कटुत्थरे –
स्या० । ४. वुद्धो – सी०, रो० ।

वुङ्गो महल्लको अद्वगतो वयोअनुप्ततो । न खो पन मया सुकरं 5
अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तु अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं ।
यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं ति । सो तेन जरापारिजुञ्जेन
समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा 10
अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रटुपाल, जरा-
पारिजुञ्जं । भवं खो पन रटुपालो एतरहि दहरो युवा सुसुकालकेसो
भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । तं भोतो रटुपालस्स
जरापारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रटुपालो ज्ञत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा
वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ?

“कतमं च, भो रटुपाल, व्याधिपारिजुञ्जं ? इध, भो
रटुपाल, एकच्चो आबाधिको होति दुक्खितो बाल्हगिलानो । सो
इति पटिसञ्चिकवति – ‘अहं खोम्हि एतरहि आबाधिको दुक्खितो
बाल्हगिलानो । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधि-
गन्तु अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा 15
कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं ति ।
सो तेन व्याधिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सु ओहारेत्वा कासा-
यानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं
वुच्चति, भो रटुपाल, व्याधिपारिजुञ्जं । भवं खो पन रटुपालो
एतरहि अप्पाबाधो अप्पातङ्को समवेपाकिनिया^१ गहणिया समन्नागतो
नातिसीताय नाच्चुण्हाय । तं भोतो रटुपालस्स व्याधिपारिजुञ्जं
नत्थि । किं भवं रटुपालो ज्ञत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा
अनगारियं पब्बजितो ?

“कतमं च, भो रटुपाल, भोगपारिजुञ्जं ? इध, भो रटुपाल,
एकच्चो अङ्गो होति महद्वनो महाभोगो । तस्स ते भोगा अनुपुब्बेन
परिक्वयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिकवति – ‘अहं खो पुब्बे
अङ्गो अहोसि महद्वनो महाभोगो । तस्स मे ते भोगा अनुपुब्बेन
परिक्वयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधि-

१. भोगा – सी०, रो० । २-२. अधिगता वा भोगा – सी०, रो० । ३. सुसुकालकेसो
– सी० । ४. समवेपाकिणिया – सी० ।

गन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं ति । सो तेन भोगपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं ५ वुच्चति, भो रटुपाल, भोगपारिजुञ्जं । भवं खो पन रटुपालो इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके अग्गकुलस्स पुत्तो । तं भोतो रटुपालस्स भोगपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रटुपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ?

“कतमं च, भो रटुपाल, जातिपारिजुञ्जं ? इधं, भो १० रटुपाल, एकच्चस्स वहू होन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स ते ब्रातका अनुपुब्बेन परिक्खयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘ममं खो पुब्बे वहू अहेसुं मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स मे ते’ अनुपुब्बेन परिक्खयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यन्नूनाहं केस- १५ मस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अन- गारियं पब्बजेय्यं ति । सो तेन जातिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रटुपाल, जातिपारिजुञ्जं । भोतो खो पन रटुपालस्स इमस्मिं येव थुल्लकोट्टिके वहू मित्तामच्चा जाति- २० सालोहिता । तं भोतो रटुपालस्स जातिपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रटु- पालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ?

“इमानि खो, रटुपाल, चत्तारि पारिजुञ्जानि, येहि पारि- जुञ्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति । तानि भोतो रटु- २५ पालस्स नत्थि । किं भवं रटुपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो” ति ?

६४. भगवता उद्दिष्टा चत्तारो धम्मुद्देसा

१३. “अत्थि खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मुद्देसा उद्दिष्टा, ये अहं जत्वा

च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । कतमे चत्तारो ? 'उपनियति' लोको अद्वुवो' ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । 'अताणो' लोको अनभिस्सरो' ति खो, महाराज, तेन ५ भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । 'अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीय' ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च १० अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । 'ऊनो लोको अतित्तो' तण्हादासो' ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा- सम्बुद्धेन चतुर्थो धम्मुद्देसो उद्दिष्टो, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । इसे खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन १५ चत्तारो धम्मुद्देसा उद्दिष्टा, ये अहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्ब- जितो" ति ।

१४. " 'उपनियति लोको अद्वुवो' ति - भवं रटुपालो आह । इमस्से, भो रटुपाल, भासितस्स कथं अथो दद्वब्बो" ति ?

"तं किं मञ्जसि, महाराज - अहोसि त्वं वीसतिवस्सु- २० द्वेसिको पि पण्णवीसतिवस्सुद्वेसिको" पि हत्थिस्मिं पि कतावी अस्सस्मिं पि कतावी रथस्मिं पि कतावी धनुस्मिं पि कतावी थरुस्मिं पि कतावी ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो" ति ?

"अहोसिं अहं, भो रटुपाल, वीसतिवस्सुद्वेसिको पि पण्णवीसति- वस्सुद्वेसिको पि हत्थिस्मिं पि कतावी अस्सस्मिं पि कतावी रथस्मिं २५ पि कतावी धनुस्मिं पि कतावी थरुस्मिं पि कतावी ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो । अप्पेकदाहं, भो रटुपाल, इद्विमा॑ व॑ मञ्जे न अत्तनो बलेन समसमं समनुपस्सामी" ति ।

१. उपनीयति - सी०, स्या०, रो० । २. अत्ताणो - सी०, रो० । ३. अतित्तो - स्या० । ४. इमस्स पन - स्या०, रो०; इधं पन - सी० । ५. पण्ण० - रो०; पञ्च० - सी० । ६-६. इद्विमा - स्या०; इद्विमा च - सी० ।

“तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, एवमेव त्वं एतरहि ऊर्खली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो” ति ?

“नो हिदं, भो रटुपाल। एतरहि जिणो वुद्धो महल्लको अद्वगतो वयोअनुप्पत्तो आसीतिको^१ मे वयो वत्तति। अपेकदाहं, ५ भो रटुपाल, ‘इधं पादं करिस्सामी’ ति अञ्जनेव पादं करोमी” ति।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘उपनिययति लोको अद्वुवो’ ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पद्बजितो” ति।

१० “अच्छरियं, भो रटुपाल, अबभुतं, भो रटुपाल ! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मा-सम्बुद्धेन – ‘उपनिययति लोको अद्वुवो’ ति। उपनिययति हि, भो रटुपाल, लोको अद्वुवो।

“संविज्जन्ते खो, भो रटुपाल, इमस्मिं राजकुले हृत्थिकाया १५ पि अस्सकाया पि रथकाया पि पत्तिकाया पि, ये अम्हाकं आपदासु परियोदाय^२ वत्तिस्सन्ति। ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति – भवं रटुपालो आह। इमस्स पन, भो रटुपाल, भासितस्स कथं अथो दटुब्बो” ति ?

२० “तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, अत्थि ते कोचि अनुसायिको^३ आवाधो” ति ?

“अत्थि मे, भो रटुपाल, अनुसायिको आवाधो। अपेकदा मं, भो रटुपाल, मित्तामच्चा ब्रातिसालोहिता परिवारेत्वा ठिता होन्ति – ‘इदानि राजा कोरब्यो कालं करिस्सति, इदानि राजा कोरब्यो कालं करिस्सती’” ति।

२५ “तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, लभसि त्वं ते मित्तामच्चे ब्रातिसालोहिते – ‘आयन्तु मे भोन्तो मित्तामच्चा ब्रातिसालोहिता, सब्बेव सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदि-येय्यं’ ति – उदाहु त्वं येव तं वेदनं वेदियसी” ति ?

१. असीतिको – स्या० । २. परियोदाय – स्या० । ३. अनुसायिको – सी० । ४. ब्राता-वाधो – रो० ।

“नाहं, भो रटुपाल, लभामि ते मित्तामच्चे जाति-
सालोहिते – ‘आयन्तु’ मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता’, सब्बेव
सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदियेयं’ ति ।
अथ खो अहमेव तं वेदनं वेदियामी” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता ५
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति,
यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं
पब्बजितो” ति ।

“अच्छरियं, भो रटुपाल, अबभुतं, भो रटुपाल ! याव
सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन १०
– ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ ति । अताणो हि, भो रटुपाल, लोको
अनभिस्सरो ।

“संविज्जति खो, भो रटुपाल, इमस्मिं राजकुले पहूतं
हिरञ्जसुवण्णं भूमिगतं च वेहासगतं च । ‘अस्सको लोको, सब्बं
पहाय गमनीयं’ ति – भवं रटुपालो आह । इमस्स पन, भो रटुपाल, १५
भासितस्स कथं अत्थो दट्टब्बो” ति ?

‘तं किं मञ्जसि, महाराज, यथा त्वं एतरहि पञ्चहि
कामगुणेहि समप्पितो समज्जीभूतो० परिचारेसि, लच्छसि त्वं परत्था
पि – ‘एवमेवाहं इमेहेव पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समज्जीभूतो
परिचारेमी’ ति, उदाहु अञ्जे इमं भागं पटिपञ्जिस्सन्ति, त्वं पन २०
यथाकम्मं गमिस्ससी” ति ?

“यथाहं, भो रटुपाल, एतरहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो
समज्जीभूतो परिचारेमि, नाहं लच्छामि परत्था पि – ‘एवमेव’ इमेहेव
पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समज्जीभूतो परिचारेमी’ ति । अथ
खो अञ्जे इमं भागं पटिपञ्जिस्सन्ति; अहं पन यथाकम्मं २५
गमिस्सामी” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता
अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘अस्सको लोको, सब्बं

१-१. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेमु नस्थि । २. चेव – सी० । ३. वेहासटुं – सी०,
रो० । ४. समज्जीभूतो – रो० । ५. एवमेवाहं – सी०, स्या०, रो० ।

पहाय गमनीयं ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो” ति ।

B. 259 ५ “अच्छरियं, भो रट्पालं, अबभुतं, भो रट्पाल ! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन – ‘अस्सको लोको, सबं पहाय गमनीयं ति । अस्सको हि, भो रट्पाल, लोको सबं पहाय गमनीयं ।

“ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो” ति – भवं रट्पालो आह । इमस्स, भो रट्पाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्टब्बो” ति ?

१० “तं कि मञ्जसि, महाराज, फीतं कुरु अज्ञावसासी” ति ? “एवं, भो रट्पाल, फीतं कुरु अज्ञावसासी” ति ।

१५ “तं कि मञ्जसि, महाराज, इधं ते पुरिसो आगच्छेय पुरत्थिमाय दिसाय सद्वायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्क्लित्वा एवं वदेय – ‘यग्धे महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि पुरत्थिमाय दिसाय ? तत्थद्वसं महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण-
मनुस्सं । बहू तत्थ हृत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया; बहु तत्थ धनधञ्जं”; बहु तत्थ हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च; बहु तत्थ इत्थिपरिग्रहो॑ । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन॑ अभिविजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा” ति, किन्ति नं करेय्यासी” ति ?

R. 72 २० “तं पि मयं, भो रट्पाल, अभिविजिय अज्ञावसेय्यामा” ति ।

२५ “तं कि मञ्जसि, महाराज, इधं पुरिसो आगच्छेय पच्छिमाय दिसाय ... उत्तराय दिसाय ... दक्खिणाय दिसाय ... परसमुद्दतो॑ सद्वायिको पच्चयिको । सो तं उपसङ्क्लित्वा एवं वदेय – ‘यग्धे, महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि परसमुद्दतो ? तत्थद्वसं महन्तं जनपदं इद्धं चेव फीतं च बहुजनं आकिण्णमनुस्सं । बहू तत्थ हृत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया; बहु तत्थ धनधञ्जं; बहु तत्थ हिरञ्जसुवण्णं अकतं चेव कतं च; बहु तत्थ इत्थिपरिग्रहो॑ । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन अभिविजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा” ति, किन्ति नं करेय्यासी” ति ?

१. दन्ताजिनं – सी०, स्या०, रो० । २. इत्थीपरिग्रहो – स्या० । ३. बलथेन – सी०, स्या०, रो० । ४. पारसमुद्दतो – रो० ।

“तं पि मयं, भो रटुपाल, अभिविजिय अज्ञावसेय्यामा” ति ।

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘ऊनो लोको अतितो तण्हादासो’ ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो” ति ।

5

“अच्छरियं, भा। रटुपाल, अवभुतं, भो रटुपाल ! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन – ‘ऊनो लोको अतितो तण्हादासो’ ति । ऊनो हि, भो रटुपाल, लोको अतितो तण्हादासो” ति ।

१५. इदमवोच आयस्मा रटुपालो । इदं वत्वा अथापरं 10 B. 260
एतदवोच –

“पस्सामि लोके सधने मनुस्से,
लद्धान वित्तं न ददन्ति मोहा ।
लुद्धा धनं सन्निचयं करोन्ति,
भिय्यो व कामे अभिपत्थयन्ति ॥

15

“राजा पसय्हा^१ पठ्विं^२ विजित्वा^३,
ससागरन्तं महिमावसन्तो^४ ।
ओरं समुद्रस्स अतितरूपो,
पारं समुद्रस्स पि पत्थयेथ ॥

“राजा च अञ्जे च बहू मनुस्सा,
अतिततण्हा^५ मरणं उपेन्ति ।
ऊना व हुत्वान^६ जहन्ति^७ देहं,
कामेहि लोकम्हि न हत्थि तिति ॥

20 B. 73

“कन्दन्ति न^८ जाती^९ पकीरिय^{१०} केसे,
अहोवता नो^{११} अमरा ति चाहु ।

25

१. पसय्ह – स्यां । २. पथ्विं – म० । ३. जिनित्वा – सी० । ४. महिपा वसन्तो – सी० । ५. अवीततण्हा – सी०, स्यां, रो० । ६. हुत्वा – सी०, स्यां । ७. न जहन्ति – सी०, स्यां । ८. तं – सी० । ९. जाति – सी०, स्यां । १०. पकीरिय – स्यां; परिकीरिय – सी० । ११. ने – रो० ।

वर्थेन नं पारुतं नीहरित्वा,
चितं समादाय^१ ततो डहन्ति ॥

“सो डयहति सूलेहि तुज्जमानो,
एकेन वर्थेन पहाय भोगे ।
न मीयमानस्स भवन्ति ताणा,
ब्रातीध मित्ता अथ वा सहाया ॥

“दायादका तस्स धनं हरन्ति,
सत्तो पन गच्छति येन कम्मं ।
न मीयमानं धनमन्वेति किञ्चिच^२,
पुत्ता च दारा च धनं च रुद्धं ॥

“न दीघमायुं लभते धनेन,
न चा पि वित्तेन जरं विहन्ति ।
अप्पं हिदं जीवितमाहु धीरा,
असस्तं विष्परिणामधम्मं ॥

“अद्वा दलिद्वा^३ च फुसन्ति फस्सं,
बालो च धीरो च तथेव फुद्वो ।
बालो च^४ बाल्या वधितो व सेति,
धीरो च न^५ वेधति^६ फस्सफुद्वो ॥

“तस्मा हि पञ्चा व धनेन सेय्यो,
याय वोसानमिधाधिगच्छति^७ ।
अव्योसितता^८ हि भवाभवेसु,
पापानि कम्मानि करोन्ति मोहा ॥

“उपेति गव्यं च परं च लोकं,
संसारमापज्ज परम्पराय ।
तस्सप्पपञ्चो अभिसद्वन्तो,
उपेति गव्यं च परं च लोकं ॥

१. समाधाय - सी० २. किञ्चिच - सी० । ३. दलिद्वा - सी०, रो० । ४. फस्सा - सी० । ५. हि - सी०, स्या०, रो० । ६-७. नावेधति - सी० । ८. वोसानं इन्दाधिगच्छति - रो० । ९. असोसितता - सी०, रो० ।

“चोरो यथा सन्धिमुखे गहीतो^१,
सकम्मुना^२ हञ्जति पापधम्मो ।
एवं पजा पेच्च परम्हि लोके,
सकम्मुना हञ्जति पापधम्मो ॥

“कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा,
विरूपरूपेन मथेन्ति चित्तं ।
आदीनवं कामगुणेसु दिस्वा,
तस्मा अहं पब्बजितोम्हि राज ॥

“दुमप्फलानेव^३ पतन्ति माणवाः,
दहरा च वुङ्गा^४ च सरीरभेदा ।
एतं^५ पि^६ दिस्वा^७ पब्बजितोम्हि राज,
अपण्णकं सामञ्जमेव सेय्यो” ति ॥

5

10

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

—०:—

१. गहीतो—स्याऽ, म०। २. सकम्मना—रो०, सी०। ३. दुमप्फलानीव—रो०।
४. माणवा—सी०, रो०। ५. वुङ्गा—सी०, रो०। ६. एवं—सी०। ७-७. विदित्वा—
स्याऽ।

३३. मखादेवसुत्तं

६१. मिथिलायं राजा मखादेवो

B. 262

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा मिथिलायं विहरति
मखादेवम्बवने । अथ खो भगवा अञ्जतरस्मिं पदेसे सितं पात्वा-
कासि^१ । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि – “को नु खो
हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ? न अकारणेन^२
५ तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं
चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं एतदवौच –
“को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय ?
न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती” ति ।

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमिस्सा^३ येव मिथिलायं राजा अहोसि

१० मखादेवो नाम धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं
चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु निगमेसु^४ चेव^५ जानपदेसु^६ च; उपोसथं च
उपवसति चातुर्द्विं पञ्चदर्शि^७ अद्विमि^८ च पक्षवस्स । अथ खो,
आनन्द, राजा मखादेवो बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं
वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि – ‘यदा मे, सम्म कप्पक,
१५ पस्सेयासि सिरस्मिं पलितानि^९ जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति ।
‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पच्चस्सोसि ।
अद्वासा खो, आनन्द, कप्पको बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं
वस्ससहस्सानं अच्चयेन रञ्जो मखादेवस्स सिरस्मिं पलितानि
जातानि । दिस्वान राजानं मखादेवं एतदवौच – ‘पातुभूता खो
२० देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति ।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन
उद्धरित्वा मम^{१०} अञ्जलिस्मिं पतिट्टापेही’ ति ।

१. मघदेवसुत्तं – स्वा०, म०। २. पत्वाकासि – रो०। ३. अकारणे – सी०।
४. इमिस्सं – सी०। ५. निगमेसु – सी०। ६-६. चेषि जनपदेसु – सी०। ७. पञ्चद्विं
– रो०। ८. बहूनं – सी०, रो०। ९. फलितानि – रो०। १०. मम – रो०।

R. 75

“एवं, देवा” ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो मखादेवस्स अञ्जलिस्मिं पतिद्वापेसि ।

२. “अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्टपुतं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच – ‘पातुभूता खो मे, ५ तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे परियेसितुं। एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज। अहं पन केसमस्सुं १० ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि। तेन हि, तात कुमार, यदा त्वं पि पस्सेय्यासि १५ सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्टपुतं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि। येन मे इदं कल्याणं वत्तं^१ निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिम-पुरिसो अहोसि। यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने २० एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-पुरिसो होति। तं ताहं, तात कुमार, एव वदामि – येन मे इदं कल्याणं वत्तं। निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी^२ ति ।

“अथ खो, आनन्द, राजा मखादेवो कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्टपुतं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिं येव मखादेव-म्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं^३; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बतताय^४ सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा २५ विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यावज्ज्ञेन^५ फरित्वा विहासि। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्षा-सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा

१. वट्टं – सी०, रो०। २. चतुर्थं – सी०, रो०। ३. सब्बत्थताय – सी०, स्या०।
४. अव्यावज्ज्ञेन – सी०, रो०।

ततियं, तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्याबज्ज्ञेन फरित्वा विहासि ।

“राजा खो पनानन्द, मखादेवो चतुरासीतिवस्सहस्सानि
६ कुमारकीळित्” कीळि, चतुरासीतिवस्सहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्सहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्सहस्सानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि । सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि ।

६२. रञ्जो मखादेवस्स पुत्तपुत्तका

B. 264 10 ३. “अथ खो रञ्जो, आनन्द, मखादेवस्स पुत्तो बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि – ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पसेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ खो आरोचेय्यासी’ ति । ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पच्चस्सोसि । अद्वासा खो, आनन्द, 15 कप्पको बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन रञ्जो मखादेवस्स पुत्तस्स सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान रञ्जो मखादेवस्स पुत्तं एतदवोच – ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति ।

R. 77 १८ ‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन 20 उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मिं पतिद्वापेही’ ति । ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको रञ्जो मखादेवस्स पुत्तस्स पटिसुत्वा^१ तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो मखादेवस्स पुत्तस्स अञ्जलिस्मिं पतिद्वापेसि ।

“अथ खो, आनन्द, रञ्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स 25 गामवरं दत्वा जेट्पुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच – ‘पातुभूता खो, मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिव्बे कामे

१. ० कीळिकं – सी०, स्या०, रो० । २. मे – सी०, स्या०, रो० । ३. पटिसुत्वा – रो० ।

परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन
केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात कुमार, यदा त्वं पि
पस्सेय्यासि सिरस्मि पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं
दत्वा जेट्टपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा ५
कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि ।
येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं
अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने
एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-
पुरिसो होति । तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि – येन मे इदं १०
कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो
अहोसी' ति । अथ खो, आनन्द, रञ्जो मखादेवस्स पुत्तो कप्पकस्स
गामवरं दत्वा जेट्टपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मि
येव मखादेवम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छा-
देत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं १५
दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं; इति
उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बतताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा
विहासि । करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-
सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा २०
ततियं, तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बतताय
सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्प-
माणेन अवेरेन अव्यावज्जेन फरित्वा विहासि । रञ्जो खो पनानन्द,
मखादेवस्स पुत्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि,
चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं^१ कारेसि, चतुरासीतिवस्स-
सहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मि येव २५
मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि ।
सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्म-
लोकूपगो अहोसि ।

B. 265

R. 78

१. उपरज्जं – स्थान ।

४. “रञ्जो खो पनानन्द, मखादेवस्स पुत्तपुत्तका” तस्स
परम्परा चतुरासीतिराजसहस्रानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने
केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वथानि अच्छादेत्वा अगारस्मा
अनगारियं पब्बजिसु। ते मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा
५ विहरिसु, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो
तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा
विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अव्याबज्ज्ञेन फरित्वा विह-
रिसु। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-
१० सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरिसु, तथा दुतियं, तथा ततियं,
तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं
लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन
अव्याबज्ज्ञेन फरित्वा विहरिसु। चतुरासीतिवस्ससहस्रानि^१ कुमार-
कीछिं कीछिसु, चतुरासीतिवस्ससहस्रानि ओपरज्जं कारेसुं,
चतुरासीतिवस्ससहस्रानि रज्जं कारेसुं, चतुरासीतिवस्ससहस्रानि
१५ इमस्मिं येव मखादेवम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता ब्रह्म-
चरियमर्चरिसु। ते चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं
मरणा ब्रह्मलोकपगा अहसुं।

६३. निमि राजा तेसं पञ्चमको

५. “निमि तेसं राजा^३ पच्छिमको अहोसि धम्मिको धम्म-
राजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु
२० चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुर्दिंसि पञ्चदिंसि
अद्विमिं च पक्षवस्स ।

६. “भूतपुब्बं, आनन्द, देवानं तावतिसानं सुधम्मायं सभायं
सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि – ‘लाभा वत,
भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको
धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेग-
मेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुर्दर्शि पञ्चदर्शि अटुमि
च पक्खस्सा’ ति । अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिसे
आमन्तेसि – ‘इच्छेय्याथ’ नो तुम्हे, मारिसा, निमि राजानं दट्ठुं’ ति ?

१. पुत्तप्पुत्तिका - सी०। २. तें - सी०, रो०। ३. राजानं - सी०, रो०।
 ४. इच्छेय्यासि - सी०।

“इच्छाम्” मयं, मारिस, निमिं राजानं दट्ठुं ति^१। तेन खो पन, आनन्द, समयेन निमि राजा तदहुपोसथे पवरसे^२ सीसंन्हातो^३ उपोसथिको उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिक्षितं^४ वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिक्षेय्य, एवमेव – देवेसु^५ तावर्तिसेसु अन्तरहितो निमिस्स रञ्जो पमुखे^६ पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं राजानं एतदवोच – ‘लाभा ते, महाराज, सुलद्धं ते, महाराज। देवा, महाराज, तावर्तिसा सुधम्मायं सभायं कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना – लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगृहपतिकेसु नेगमेसु चेव जान-पदेसु च; उपोसथं च उपवसति चातुर्दसि पञ्चदसि अटुमि^७ च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज, तावर्तिसा दस्सनकामा। तस्स ते अहं, महाराज, सहस्युतं आजञ्चरथं पहिणिस्सामि; अभिरुहे-य्यासि^८, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो^९ ति? अधिवासेसि^{१०} खो, आनन्द, निमि राजा तुण्हीभावेन।

7. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिस्स रञ्जो अधिवासनं विदित्वा – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिक्षितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिक्षेय्य, एवमेव – निमिस्स रञ्जो पमुखे अन्तरहितो देवेसु तावर्तिसेसु पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहकं आमन्तेसि – ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्युतं आजञ्चरथं योजेत्वा निमि राजानं उपसङ्कमित्वा एवं वदेहि^{१०} – अयं ते, महाराज, सहस्युतो आजञ्चरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो; अभिरुहेय्यासि, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो^{११} ति। ‘एवं, भद्रन्तवा’ ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्युतं आजञ्चरथं योजेत्वा निमि राजानं उपसङ्कमित्वा एतदवोच – ‘अयं

१-१. सी० पोत्थके नस्ति। २. पण्णरसे – सी०, स्या०। ३. ससीसंन्हातो – सी०; सीसंन्हातो – रो०; सीसंन्हातो – स्या०। ४. सम्मिक्षितं – सी०, स्या०। ५. मुखे – रो०; सम्मुखे – स्या०। ६. अभिरुहेय्यासि – स्या०, रो०। ७. वदेसि – सी०, रो०। ८. भद्रन्तवा – स्या०; होतु भद्रन्तवा – रो०।

ते, महराज, सहस्रयुत्तो आजञ्जरथो सककेन देवानमिन्देन पेसितो; अभिरुह, महाराज, दिव्बं यानं अविकम्पमानो। अपि च, महाराज, कतमेन तं नेमि, येन वा पापकम्मा पापकानं कम्मानं विपाकं पटि-संवेदेन्ति, येन वा कल्याणकम्मा कल्याणकम्मानं विपाकं पटिसंवे-५ देन्ती' ति?

‘उभयेनेव मं, मातलि, नेही’ ति।

“सम्पवेसेसि” खो, आनन्द, मातलि, सङ्गाहको निमिं राजानं सुधम्मं^१ सभं^२। अद्वासा खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं राजानं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान निमिं राजानं एतद्वोच – १० ‘एहि खो, महाराज। स्वागतं^३, महाराज। देवा ते दस्सनकामा,^४ महाराज, तावर्तिसा सुधम्मायं सभायं कित्यमानरूपा सन्निसिन्ना – लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्वं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिकौ धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसति १५ चातुर्द्विं पञ्चदर्सि अटुमिं च पक्खस्सा ति। देवा ते, महाराज, तावर्तिसा दस्सनकामा। अभिरम, महाराज, देवेसु देवानुभावेना’ ति।

‘अलं, मारिस, तत्थेव मं मिथिलं पटिनेतु। तथाहं धम्मं चरिस्सामि ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथं च उपवसिस्सामि चातुर्द्विं पञ्चदर्सि अटुमिं च पक्खस्सा’ ति।

२० ८. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहकं आमन्तेसि – ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्रयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटिनेही’ ति। ‘एवं, भद्रन्तवा’ ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सकक्स्स देवानमिन्दस्स पटिसुत्वा २५ सहस्रयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटि-नेसि। तत्र सुदं, आनन्द, निमि राजा धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च, उपोसथं च उपवसति चातुर्द्विं पञ्चदर्सि अटुमिं च पक्खस्स। अथ खो, आनन्द, निमि राजा बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि –

१. सम्पवेसि – स्यां; सम्पापेसि – सी०, रो०। २-२. सुधम्मायं सभायं – स्यां।
३. सागतं – सी०, रो०। ४. सी०, स्यां, रो० पोत्थकेसु नतिथ।

‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेयासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ ति । ‘एवं, देवा’ ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रञ्जो पच्चस्सोसि । अद्दसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनं वस्सानं बहूनं वस्ससतानं बहूनं वस्ससहस्सानं अच्चयेन निमिस्स रञ्जो सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान्^१ निमि राजानं एतद-^५ वोच – ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ ति ।

‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्म पतिद्वापेही’ ति ।

“एवं, देवा” ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रञ्जो^{१०} पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा निमिस्स रञ्जो अञ्जलिस्म पतिद्वापेसि । अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्पुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच – ‘पातुभूता खो मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिव्बे^{१५} कामे परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात^२ कुमार, यदा त्वं पि पस्सेयासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्पुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा^{२०} कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि । येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एव रूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिम-^{२५} पुरिसो होति । तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि – येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी’ ति ।

९. “अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्पुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मि येव

B. 269

१. दिस्वा – रो० । २. स्यां पोत्थके नत्यि ।

R. 82

मखादेवम्बवने केसमस्युं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा
अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं
फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुर्थं; इति
उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
५ चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्ज्ञेन फरित्वा
विहासि। करुणासहगतेन चेतसा ... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खा-
सहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा
ततियं, तथा चतुर्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय
सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्प-
१० माणेन अवेरेन अब्याबज्ज्ञेन फरित्वा विहासि। निमि खो, आनन्द,
राजा चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि, चतुरासीति-
वस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि^१ रज्जं
कारेसि^२, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिं येव मखादेवम्बवने
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो
१५ ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।
निमिस्स खो पनानन्द, रञ्जो कलारजनको^३ नाम पुत्तो अहोसि।
न सो अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो तं कल्याणं वत्तं समु-
च्छन्दि। सो तेसं अन्तिमपुरिसो अहोसि।

४. तथागतो व राजा मखादेवो अहोसि

१०. “सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स – ‘अञ्जो नून
२० तेन समयेन राजा मखादेवो अहोसि, येन तं कल्याणं वत्तं निहितं’ ति।
न खो पनेतं, आनन्द, एवं दट्टब्बं। अहं तेन समयेन राजा मखादेवो
अहोसि। अहं तं कल्याणं वत्तं निहितिं, मया तं कल्याणं वत्तं
निहितं; पच्छिमा जनता अनुप्पवत्तेसि। तं खो पनानन्द, कल्याणं
वत्तं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न
२५ अभिज्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव ब्रह्म-
लोकूपपत्तिया। इदं खो पनानन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं
एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्ञाय सम्बो-
धाय निब्बानाय संवत्तति। कतमञ्चानन्द, एतरहि मया कल्याणं

वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिव्याय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ? अयमेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मादिट्टि, सम्मासङ्क्लिप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । इदं खो, आनन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय ५ विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिव्याय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । तं वो^१ अहं, आनन्द, एवं वदामि – ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा^२ अहुवत्थ’ । यस्मिं खो, आनन्द, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति । १० तं वो अहं, आनन्द, एवं वदामि – ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा अहुवत्था’” ति ।

११. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

— :o: —

३४. मधुरसुतं

६१. धनलब्भा यस्सकस्सचि मनापचारिता

१. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो^१ मधुरायं विहरति गुन्दावने^२ । अस्सोसि खो राजा माधुरो^३ अवन्तिपुत्तो – “समणो खलु, भो, कच्चानो मधुरायं विहरति गुन्दावने । तं खो पन भवन्तं कच्चानं एवं कल्याणो कित्तिसदो अभुगतो – ‘पण्डितो ५ वियत्तो^४ मेधावी बहुसुतो चित्तकथी कल्याणपटिभानो वुद्धो^५ चेव अरहा च’ । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती” ति । अथ खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि मधुराय निय्यासि महच्चा राजानुभावेन आयस्मन्तं महाकच्चानं दस्सनाय । यावतिका १० यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कुमि^६ उपसङ्कुमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्विं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – “ब्राह्मणा, भो कच्चान, एवमाहंसु – १५ ‘ब्राह्मणो^७ व सेट्टो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्जन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मुनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा” ति । इधं^८ भवं कच्चानो किमक्खायी” ति ?

“घोसो येव खो एसो, महाराज, लोकस्मि – ‘ब्राह्मणो व २० सेट्टो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणा व सुज्जन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणा व ब्रह्मुनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्म-

१. महाकच्चाणो – सी० । २. गुन्दावने – सी०; गुन्धावने – स्या० । ३. मधुरो – रो०, स्या० । ४. व्यत्तो – रो०; व्यत्तो – सी० । ५. वुद्धो – स्या० । ६. ब्राह्मणा – सी०, स्या०, रो० । ७. इति – सी०; इदं – स्या० । ८. किमाहा – सी०, रो० ।

दायादा' ति । तदमिनापेत^१, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मि – 'ब्राह्मणो व सेद्वो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा' ति ।

२. "तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, खत्तियस्स चे पि इज्ज्ञेय्य^२ धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादा, ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स ... सुद्वोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

"खत्तियस्स चे पि, भो कच्चान, इज्ज्ञेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स ... सुद्वोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ।

"तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, ब्राह्मणस्स चे पि इज्ज्ञेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स ... सुद्वोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

"ब्राह्मणस्स चे पि, भो कच्चान, इज्ज्ञेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, वेस्सोपिस्सास्स ... सुद्वोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ।

"तं कि मञ्ज्रसि, महाराज, वेस्सस्स चे पि इज्ज्ञेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुद्वोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी" ति ?

"वेस्सस्स चे पि, भो कच्चान, इज्ज्ञेय्य धनेन वा धञ्जेन

१. इमिना पि खो एतं – स्यां । २. इच्छेय्य – सी० ।

वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, सुदोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

5 “तं कि मञ्जसि, महाराज सुद्दस्स चे पि इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुदोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ?

10 “सुद्दस्स चे पि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धञ्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुदोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, खत्तियोपिस्सास्स ... ब्राह्मणोपिस्सास्स ... वेस्सोपिस्सास्स पुबुद्वायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी” ति ।

15 “तं कि मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

R. 86

“अद्वा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चिच नानाकरणं समनुपस्सामी” ति ।

20 “इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं – ‘ब्राह्मणो व सेद्वो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति ।

६२. सुगति दुगति वा कम्मविनिबद्धा

B. 273

३. “तं कि मञ्जसि, महाराज, इधस्स^३ खत्तियो पाणाति-पाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो^४ फर्सवाचो^५ सम्फप्पलापी अभिज्ञालु व्यापन्नवित्तो मिच्छादिट्टु^६ २५ कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुगति विनिपातं निरयं उपयज्जेय्य नो वा? कथं वा ते^७ एत्थ होती” ति ?

१. नासं-सी०, स्या०; नस-रो० । २. इधास्स-सी०, स्या०, रो० । ३. पिसुणवाचो-सी०, रो० । ४. फर्सवाचो-सी०, रो० । ५. मिच्छादिट्टी-स्या०, रो० । ६. स्या० पोत्थके नत्थि ।

“खत्तियो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फर्सवाचो सम्फप्पलापी अभिज्ञालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुगति विनिपातं निरयं उपपञ्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” ५ ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो ...पे०... इधस्स वेस्सो ...पे०... इधस्स सुद्धो पाणातिपाती अदिन्नादायी ...पे०... मिच्छादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुगति विनिपातं निरयं उपपञ्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ १० होती” ति?

“सुद्धो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी ...पे०... मिच्छादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुगति विनिपातं निरयं उपपञ्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” १५ ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

“अद्वा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा २० R. 87 समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चिच नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

“इमानि पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं – ‘ब्राह्मणो व सेद्वो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ...पे०... ब्रह्मदायादा’ ति।

४. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स खत्तियो पाणातिपाता २५ पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फर्साय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्ञालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा सुगति सम्गं लोकं उपपञ्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति? ३०

“खत्तियो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्ञालु अव्यापन्नचित्तो ५ सम्मादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे एतं अरहतं सुतं” ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो, इधस्स वेस्सो, इधस्स सुदो पाणातिपाता पटिविरतो १० अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

“सुदो पि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो ...पे०... सम्मादिद्वि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य। एवं मे एत्थ होति, एवं च पन मे १५ एतं अरहतं सुतं” ति।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं। तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति?

R. 88

२० “अद्वा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चिच नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मि - ‘ब्राह्मणो व- सेदो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति।

२५ ५. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिट्ठेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तं चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्तेयुं - ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी’। इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही” ति। किन्ति नं करेयासी” ति?

B. 275

“घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम^१ वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं^२ वा करेय्याम। तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘खत्तियो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव^३ सङ्घं^४ गच्छती” ति।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्दो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिद्वेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तं चे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्युं – ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी। इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ ति। किन्ति नं करेय्यासी” ति?

“घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं वा करेय्याम। तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘सुद्दो’ ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव सङ्घं गच्छती” ति।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती” ति? 15

“अद्वा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति। नेसं एत्थ किञ्चिच नानाकरणं समनुपस्सामी” ति।

“इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मिं – ‘ब्राह्मणो व सेद्गो वण्णो, हीनो. अञ्जो वण्णो ... पे० ... ब्रह्मदायादा’ ति। 20

६. “तं किं मञ्जसि, महाराज, इध खत्तियो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिनादाना, विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो,” एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याणधम्मो? किन्ति नं करेय्यासी” ति? 25

“अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुद्वेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासन-गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि^५ धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्ति

१. फालेय्याम – स्या०। २. यथापच्चयं – सी०। ३. चोरो तेव – रो०। ४. सङ्घर्ख्यं – म०। ५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्यि। ६. ० पच्चय० – सी०, स्या०, रो०।

संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'खत्तियो' ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्घं गच्छती" ति ।

B. 276

"तं कि मञ्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्दो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा ५ अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्नादाना विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो, एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याणधम्मो ? किन्ति नं करेय्यासी" ति ?

"अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुद्देय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासन- १० गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्ति संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे 'सुद्दो' ति समञ्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्घं गच्छती" ति ।

"तं कि मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती" ति ?

१५ "अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चिच नानाकरणं समनुपस्सामी" ति ।

"इमिना पि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मिं – 'ब्राह्मणो व सेट्टो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो व सुक्को वण्णो, कण्हो अञ्जो वण्णो; ब्राह्मणो २० व सुज्जन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणो व ब्रह्मुनो पुता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा'" ति ।

६३. रञ्जो माधुरस्स उपासकत्तपटिवेदनं

८. एवं वुत्ते, राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महा�- कच्चानं एतदवोच – "अभिक्कन्तं, भो कच्चान, अभिक्कन्तं, भो कच्चान ! सेय्यथापि, भो कच्चान, निकुञ्जितं वा उकुञ्जेय्य, २५ पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्नं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपञ्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति; एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं

भवन्तं कच्चानं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं
मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्ने पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

“मा खो मं त्वं, महाराज, सरणं अगमासि । तमेव त्वं
भगवन्तं सरणं गच्छ यमहं सरणं गतो” ति ।

“कहं पन, भो कच्चान, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं ५
सम्मासम्बुद्धो” ति ?

“परिनिब्बुतो खो, महाराज, एतरहि सो भगवा अरहं
सम्मासम्बुद्धो” ति ।

“सचे पि” मयं, भो कच्चान, सुणेय्याम तं भगवन्तं दससु
योजनेसु, दस पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनायै १०
अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । सचे पि मयं, भो कच्चान, सुणेय्याम तं
भगवन्तं वीसतिया योजनेसु, तिसायै योजनेसु, चत्तारीसायै योजनेसु,
पञ्चासाय योजनेसु, पञ्चासं पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं
दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । योजनसते चे पि मयं भो कच्चान,
सुणेय्याम तं भगवन्तं, योजनसतं पि मयं गच्छेय्याम तं भगवन्तं १५
दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । यतो च, भो कच्चान, परिनिब्बुतो
सो भगवा, परिनिब्बुतं पि मयं भगवन्तं सरणं गच्छाम धम्मं च
भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्ने पाणुपेतं
सरणं गतं” ति ।

B. 277

10

15

१. हि – सी०, स्या०, रो० । २. सी० पोत्यके नत्यि । ३. तिसतिया – सी०, रो० ।
४. चत्तालीसाय – सी०, स्या०; चत्तालीसाय – रो० । ५. मयं तं – सी०, रो० ।

३५. बोधिराजकुमारसुत्तं

६१. राजकुमारपासादे भगवा निमन्तितो

R. 91

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा भग्नेसु विहरति सुसुमार-
गिरे^१ भेसकलावने^२ मिगदाये । तेन खो पन समयेन बोधिस्स
राजकुमारस्स कोकनदो^३ नाम पासादो अचिरकारितो होति अनज्ञा-
वुद्धो^४ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ
५ खो बोधि राजकुमारो सञ्जिकापुत्तं माणवं आमन्तेसि – “एहि त्वं,
१० सम्म सञ्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्ख्यम्; उपसङ्ख्यमित्वा मम
वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द”, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं
बलं फासुविहारं पुच्छ – ‘बोधि, भन्ते, राजकुमारो भगवतो पादे
१५ सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं
पुच्छती’ ति । एवं च वदेहि – ‘अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा
२० बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्तं सद्दिं भिक्खुसङ्ख्येना’ ति ।
“एवं, भो” ति खो सञ्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स
पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्ख्यमि; उपसङ्ख्यमित्वा भगवता सद्दिं
२५ सम्मोदिं । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
B. 278 ३० एकमन्तं निसिन्नो खो सञ्जिकापुत्तो माणवो भगवन्तं एतदवोच –
“बोधि खो राजकुमारो^५ भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति,
३५ अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छति । एवं च
वदेति – ‘अधिवासेतु किर भवं गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स
४० स्वातनाय भत्तं सद्दिं भिक्खुसङ्ख्येना’” ति । अधिवासेसि भगवा
४५ तुण्हीभावेन ।

अथ खो सञ्जिकापुत्तो माणवो भगवतो अधिवासनं विदित्वा
उट्टायासना येन बोधि राजकुमारो तेनुपसङ्ख्यमि; उपसङ्ख्यमित्वा
बोधिं राजकुमारं एतदवोच – “अवोचुम्ह^६ भोतो वचनेन तं

१. सुसुमारगिरे – सी०, रो०, स्या० । २. भेसकलावने – सी० । ३. कोकनुदो –
स्या० । ४. अनज्ञावुत्थो – सी०, रो० । ५. वन्दाहि – सी० । ६. भो गोतम राजकुमारो –
सी०, रो० । ७. अवोचुम्हा खो मयं – सी०, स्या०, रो० ।

भवन्तं^१ गोतमं – ‘बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुद्वानं बलं फासुविहारं पुच्छति। एवं च वदेति – अधिवासेतु किरं भवं गोतमो बोधिस्स राज-कुमारस्स स्वातनाय भतं सद्विभिक्खुसङ्घेना’ ति। अधिवुद्धं^२ च पन समणेन गोतमेना” ति।

५

२. अथ खो बोधि राजकुमारो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने^३ पणीतं खादनीयं भोजनीयं पाटयादापेत्वा, कोकनदं च पासादं ओदातेहि दुस्सेहि सन्धरापेत्वा याव पच्छिमसोपानकलेवरा, सञ्जिकापुतं माणवं आमन्तेसि – “एहि त्वं, सम्म सञ्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्क्षमः; उपसङ्क्षमित्वा भगवतो कालं आरोचेहि – १० ‘कालो, भन्ते, निद्वितं भतं’” ति। “एवं, भो” ति खो सञ्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुप-सङ्क्षमि; उपसङ्क्षमित्वा भगवतो कालं आरोचेसि – “कालो, भो गोतम, निद्वितं भतं” ति। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन बोधिस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्क्षमि। १५ तेन खो पन समयेन बोधि राजकुमारो बहिद्वारकोटुके ठितो होति भगवन्तं आगमयमानो। अद्वासा खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं। दिस्वान पच्चुगन्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पुरक्खत्वा येन कोकनदो पासादो तेनुपसङ्क्षमि। अथ खो भगवा पच्छिमं सोपानकलेवरं निस्साय अट्टासि। अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं २० एतदवोच – “अभिरुहतु, भन्ते, भगवा दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरतं हिताय सुखाया” ति। एवं वुते, भगवा तुण्ही अहोसि। दुतियं पि खो...पे०...ततियं पि खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच – “अभिरुहतु, भन्ते, भगवा। दुस्सानि, २५ अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरतं हिताय सुखाया” ति।

२०

B. 279

३. अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं अपलोकेसि। अथ खो आयस्मा आनन्दो बोधिं राजकुमारं एतदवोच – “संहरतु^४ राजकुमार, दुस्सानि; न भगवा चेलपटिकं” अक्कमिस्सति। पच्छमं २५

R. 93

१. भगवन्तं – रो०। २. अधिवुत्थं – स्या०, रो०; अधिवुत्तं – सी०। ३. स्या० पोत्यके नत्थि। ४. संहरन्तु – रो०। ५. चेलपर्णि – सी०; चेलपत्तिकं – रो०।

जनतं तथागतो अनुकम्पती” ति । अथ खो बोधि राजकुमारो दुस्सानि संहरापेत्वा उपरिकोकनदपासादे^१ आसनानि पञ्चापेसि^२ । अथ खो भगवा कोकनदं पासादं अभिरुहित्वा पञ्चते आसने निसीदि सद्दिं भिक्खुसङ्घेन । अथ खो बोधि राजकुमारो बुद्धप्पमुखं ५ भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीत-पत्तपाणिं अञ्चतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीन्नो खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच - “मय्हं खो, भन्ते, एवं होति - ‘न खो सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं १० अधिगन्तब्बं’” ति ।

५२. बोधिसत्तचरिया

४. “मय्हं पि खो, राजकुमार, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि - ‘न खो सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तब्बं’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, अपरेन समयेन दहरो व समानो सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्ब-१५ नेन समन्वागतो पठमेन वयसा अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बर्जि ।

आळारो कालामो

५. “सो एवं पब्बजितो समानो किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन आळारो कालामो तेनुपसङ्घमिं; २० उपसङ्घमित्वा आळारं कालामं एतदवोच - ‘इच्छामहं, आवुसो कालाम, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’ ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो मं एतदवोच - ‘विहरतायस्मा, तादिसो अयं धम्मो यत्थ विज्ञू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेया’ ति । सो खो अहं, २५ राजकुमार, नचिरस्सेव विष्पमेव तं धम्मं परियापुर्णि । सो खो अहं, राजकुमार, तावतकेनेव ओटुपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन ब्राणवादं

१. अपलोकेती - सी०, स्या०, रो० । २. ०कोकनुदे - स्या० । ३. पञ्चपेसि - म० ।

च वदामि, थेरवादं च जानामि पस्सामी ति च पटिजानामि, अहं चेव अब्जे च । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि – 'न खो आळारो कालामो इमं धम्मं केवलं सद्वामत्तकेन सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति; अद्वा आळारो कालामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहरती' ति ।

5

"अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुप-सङ्क्रमिं; उपसङ्क्रमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं – 'कित्तावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी' ति पवेदेसी' ति ? एवं वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो आकिङ्चञ्चञ्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि –

10

'न खो आळारस्सेव कालामस्स अतिथि सद्वा, मय्यं पत्थि सद्वा; न खो आळारस्सेव कालामस्स अतिथि विरियं ...पे०... सति ... समाधि ... पञ्जा, मय्यं पत्थि पञ्जा । यन्नूनाहं यं धम्मं आळारो कालामो सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्यं' ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव 15 खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्क्रमिं; उपसङ्क्रमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं – 'एत्तावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी' ति ?

15

'एत्तावता खो अहं, आवुसो, इमं धम्मं सयं अभिज्ञा 20 सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी' ति ।

'अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी' ति ।

'लाभा नो, आवुसो, सुलद्वं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं तादिसं सब्रह्मचारि पस्साम । इति याहं धम्मं सयं अभिज्ञा 25 सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि तं त्वं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि । यं त्वं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि तमहं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा. उपसम्पज्ज पवेदेमि । इति याहं धम्मं जानामि तं त्वं धम्मं जानासि;

B. 281

१. स्या० पौत्र्यके नत्यि । २. विहासि – स्या० ।

यं त्वं धम्मं जानासि तमहं धम्मं जानामि । इति यादिसो अहं तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो अहं । एहि दानि, आवुसो, उभो व सन्ता इमं गणं परिहरामा' ति । इति खो, राजकुमार, आळारो कालामो आचरियो मे समानो अत्तनो^१ अन्तेवार्सि मं समानं

५ अत्तना समसमं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – 'नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव आकिञ्चन्ज्ञायतनूपपत्तिया' ति । सो खो अहं, राज-कुमारं, तं धम्मं अनलङ्घरित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपकर्मि ।

उदको रामपुत्रो

१० ६. "सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन उदको रामपुत्रो तेनुपसङ्क्रमिं; उप-सङ्क्रमित्वा उदकं रामपुत्रं एतदवोचं – 'इच्छामहं, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं' ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्रो मं एतदवोचं – 'विहरतायस्मा, तादिसो अयं धम्मो यत्थ

१५ विज्ञू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या' ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणि । सो खो अहं, राजकुमार, तावत-केनेव ओट्टपहृतमत्तेन लपितलापनमत्तेन ब्राणवादं च वदामि, थेरवादं च जानामि पस्सामी ति च पटिजानामि, अहं चेव अञ्जे^२ च ।

२० तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – 'न खो रामो इमं धम्मं केवलं सद्वामत्केन सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसि; अद्वा रामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहासी^३' ति । अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन उदको^४ रामपुत्रो तेनुपसङ्क्रमिं; उपसङ्क्रमित्वा उदकं रामपुत्रं एतदवोचं – 'कित्तावता नो, आवुसो, इमं

२५ धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेसी^५ ति ? एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्रो नेवसञ्ज्ञानासञ्ज्ञायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – 'न खो रामस्सेव

१. सी०, स्या०, रो०, क० पोत्थकेसु नत्यि । २. अञ्जो – स्या० । ३. विहरति – स्या० । ४. उद्दको – स्या० ।

अहोसि सद्वा, मय्यं पत्थि सद्वा; न खो रामस्सेव अहोसि विरियं ... पे० ...
सति ... समाधि ... पञ्जा, मय्यं पत्थि पञ्जा। यन्नूनाहं यं धम्मं
रामो सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी ति पवेदेति तस्स
धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्यं' ति। सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव
खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि।

“अथ रुवाहं, राजकुमार, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्क्रमिं;
उपसङ्क्रमित्वा उदकं रामपुतं एतदवोचं – ‘एत्तावता नो, आवुसो,
रामो इमं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ ति ?

‘एत्तावता खो’, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्ञा
सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी” ति। ‘अहं पि खो, आवुसो, एत्तावता 10
इमं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ ति।

‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं
तादिसं सब्रह्मचारि पस्साम। इति यं धम्मं रामो सयं अभिज्ञा
सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरसि। यं त्वं 15 धम्मं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज पवदेसि। इति यं धम्मं रामो अभिज्ञासि तं त्वं धम्मं
जानासि; यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिज्ञासि। इति
यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो
अहोसि। एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ ति। इति 20
खो, राजकुमार, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरिय-
द्वाने मं ठपेसि, उल्लाराय च मं पूजाय पूजेसि। तस्स मय्यं, राज-
कुमार, एतदहोसि – ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरो-
धाय न उपसमाय न अभिज्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति,
यावदेव नेवसञ्ज्ञानासञ्ज्ञायतनूपत्तिया’ ति। सो खो अहं, राज-
कुमार, तं धम्मं अनलङ्करित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपकर्मि।

उरुवेलायं दुक्करचरिया

७. “सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं
सन्तिवरपदं परियेसमानो, मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो, येन

१. खो अहं – स्यात् । २. पवेदेसी – स्यात् ।

उरुवेला' सेनानिगमो तदवसर्ि। तत्थद्वसं रमणीयं भूमिभागं, पासादिकं च वनसण्डं, नदिं च सन्दतिं सेतकं सुपतित्थं, रमणीयं समन्ता च गोचरगामं। तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि – 'रमणीयो वत, भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका

B. 283 ५ सुपतित्था, रमणीया समन्ता च गोचरगामो। अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया' ति। सो खो अहं, राजकुमार, तत्थेव निसीदिं – 'अलमिदं पधानाया' ति। अपिस्सु मं, राजकुमार, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

८. "सेय्यथापि, राजकुमार, अलं कटुं सस्नेहं उदके निक्खितं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणं आदाय – 'अग्गिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी' ति। तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अलं कटुं सस्नेहं उदके निक्खितं उत्तरारणं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या" ति?

१५ "नो हिं, भन्ते तं किस्स हेतु? अदुं हि, भन्ते, अलं कटुं सस्नेहं तं च पन उदके निक्खितं, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति।

२० "एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्ञतं न सुप्पहीनो^१ होति, न सुप्पटिप्पस्सद्वो। ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा^२ खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते ब्राणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा २५ तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा ते ब्राणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। अयं खो मं, राजकुमार, पठमा उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

"अपरा पि खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

१. उरुवेला – स्यां। २. सुप्पहीनो – स्यां। ३. तिप्पा – स्यां।

९. “सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं कटुं सस्नेहं आरका उदका थले निकित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं अकटुं सस्नेहं आरका उदका थले निकित्तं उत्तरारणं आदाय अभिमन्थेन्तो^५ अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

B. 284

“नो हिंदं, भन्ते । तं किस्स हेतु ? अदुं हि, भन्ते, अल्लं कटुं सस्नेहं किञ्चापि आरका उदका थले निकित्तं, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा¹⁰ वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्ञतं न सुप्पहीनो होति, न सुप्पटिप्पस्सद्वो । ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते ब्राणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय ।¹⁵ नो चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बा व ते ब्राणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“अपरा पि खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि²⁰ अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

१०. “सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्खं कटुं कोळापं आरका उदका थले निकित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणं आदाय — ‘अग्निं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ ति । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं सुक्खं कटुं कोळापं आरका²⁵ उदका थले निकित्तं उत्तरारणं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्निं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या” ति ?

“एवं, भन्ते ।

१. अभिमन्थन्तो — स्याऽ ।

“तं किस्स हेतु ?

“अदुं हि, भन्ते, सुक्खं कटुं कोळापं, तं च पन आरका उदका थले निक्खित्तं” ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा

५ वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्टा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्ज्ञतं सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्वो । ओपक्कमिका चे पि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा^१ कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चे पि ते १० भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति^२, भब्बा व ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो मं, राजकुमार, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

११. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्बाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगण्हेयं अभिनिष्पीळेयं अभिसन्तापेयं’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्बाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगण्हामि अभिनिष्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्हं, २० राजकुमार, दन्तेभि दन्तमाधाय, जिब्बाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगण्हतो अभिनिष्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । सेयथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दुब्बलतरं पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिगण्हेयं अभिनिष्पीळेयं अभिसन्तापेयं; एवमेव खो मे, राजकुमार, दन्तेभि २५ दन्तमाधाय, जिब्बाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिगण्हतो अभिनिष्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता सति असम्मुट्टा, ^३ सारद्धो च पन मे काये होति अप्पटिप्पस्सद्वो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुव्रस्स सतो ।

१. स्यां पोत्थके नत्थि । २. वेदियन्ति – स्यां । ३. अप्पम्मुट्टा – स्यां ।

१२. “तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेयं’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्यहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे सु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सहो होति । सेयथापि नाम कम्मारगग्गरिया ५ धममानाय अधिमत्तो सहो होति, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे सु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सहो होति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता सति असम्मुट्टा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स १० सतो ।

“तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेयं’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्यहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे सु उपरुद्धेसु अधि- १५ मत्ता वाता मुद्धनि^१ ऊहनन्ति^२ सेयथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो तिष्ठेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो मे, राज- कुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे सु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता सति असम्मुट्टा, सारद्धो च २० पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधाना- भितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्नूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेयं’ ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्यहं, राजकुमार, २५ मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे सु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । सेयथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दब्धेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेठं^३ ददेय्य, एवमेव खो मे,

१-१. अप्पाणकंयेव – स्या० । २. कण्णसोततो – स्या० । ३-३. मुद्धानं ऊहनन्ति – स्या० । ४. सीसवेट्टनं – स्या० ।

राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति। आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता सति असम्मुट्टा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन ५ पधानाभितुब्रस्स सतो।

“तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्मूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेयं’ ति। सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासे उपरुन्धिं। तस्स मय्यं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता १० वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति। सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोधातको वा गोधातकन्तेवासी वा तिष्ठेन गोविकन्तनेन कुच्छिं परिकन्तेय्य, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाताय कुच्छिं परिकन्तन्ति। आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता १५ सति असम्मुट्टा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुब्रस्स सतो।

“तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि – ‘यन्मूनाहं अप्पाणकं येव ज्ञानं ज्ञायेयं’ ति। सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासे उपरुन्धिं। तस्स मय्यं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो २० कायस्मिं डाहो होति। सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु, गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेयुं सम्परितापेयुं; एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासप्स्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो २५ होति। आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, विरियं होति असल्लीनं, उपट्टिता सति असम्मुट्टा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटि-प्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुब्रस्स सतो। अपिस्सु मं, राजकुमार, देवता दिस्वा एवमाहंसु – ‘कालङ्कतो’ समणो गोतमो’ ति। एकच्चा देवता एवमाहंसु – ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो’

अपि च कालङ्करोती' ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु - 'न कालङ्कतो समणो गोतमो, ना पि कालङ्करोति । अरहं समणो गोतमो । विहारो त्वेव सो अरहतो एवरूपो होती' ति ।

१३. "तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि - 'यन्ननाहं सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेयं' ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता^१ उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं - 'मा खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मयं दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्ञोहारेस्साम,^२ ताय त्वं यापेस्ससी' ति । तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि - 'अहञ्चेव खो पन सब्बसो अजजितं^३ पटिजानेयं । १० इमा च मे देवता दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्ञोहारेय्युं, ताय चाहं यापेय्यं, तं ममस्स मुसा' ति । सो खो अहं, राजकुमार, ता देवता पच्चाचिक्खामि । 'हलं' ति वदामि ।

"तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि - 'यन्ननाहं थोकं थोकं आहारं आहारेय्यं पसतं पसतं, यदि वा मुग्यूसं यदि वा कुलत्थयूसं १५ यदि वा कळायूसं यदि वा हरेणुकयूसं' ति । सो खो अहं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारेसि पसतं पसतं, यदि वा मुग्यूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळायूसं यदि वा हरेणुकयूसं । तस्स मय्यहं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारक्तो पसतं पसतं, यदि वा मुग्यूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळायूसं यदि वा हरेणुकयूसं । २० यूसं, अधिमत्तकसिमानं पत्तो कायो होति । सेयथापि नाम आसीतिक-पब्बानि^४ वा काळपब्बानि^५ वा, एवमेवस्सु मे अज्ञपच्चज्ञानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेयथापि नाम ओटुपदं, एवमेवस्सु २५ मे आनिसदं होति तायेवप्पाहारताय । सेयथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो होति तायेवप्पाहारताय । सेयथापि नाम जरसालाय^६ गोपानसियो ओलुगविलुगा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुगविलुगा भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेयथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खा-

१. ता देवता - स्यां० । २. अज्ञोहरेस्साम - स्यां० । ३. अजद्धकं - स्यां० । ४. असी-तिकपब्बानि - स्यां० । ५. काळपब्बानि - स्यां० । ६. जज्जरसालाय - स्यां० ।

यिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्षिखकूपेसु अक्षिखतारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय। सेयथापि नाम तित्त-कालाबु^१ आमकच्छव्वो वातातपेन संफुटितो^२ होति सम्मिलातो, एवमेवस्सु मे सीसच्छवि संफुटिता होति सम्मिलाता तायेवप्पाहार-

B. 289

5 ताय। सो खो अहं, राजकुमार, 'उदरच्छवि परिमसिस्सामी' ति पिट्टिकण्टकं येव परिगण्हामि, 'पिट्टिकण्टकं परिमसिस्सामी' ति उदरच्छवि येव परिगण्हामि। यावस्सु मे, राजकुमार, उदरच्छवि पिट्टिकण्टकं अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय। सो खो अहं, राजकुमार, 'वच्चं वा मुत्तं वा करिस्सामी' ति तथेव अवकुज्जो

10 १० पपतामि तायेवप्पाहारताय। सो खो अहं, राजकुमार, इममेव कायं अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि। तस्स मय्यहं, राजकुमार, पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति तायेवप्पाहारताय। अपिस्सु मं, राजकुमार, मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु - 'काळो समणो गोतमो' ति, 'सामो समणो गोतमो' ति।

15 १५ एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु - 'न काळो समणो गोतमो, सामो समणो गोतमो' ति। एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु - 'न काळो समणो गोतमो, न^३ पि^४ सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो' ति। यावस्सु मे, राजकुमार, ताव^५ परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो उपहृतो होति तायेवप्पाहारताय।

20 १४. "तस्स मय्यहं, राजकुमार, एतदहोसि - 'ये खो केचि अतीतमद्वानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिसु, एतावपरमं नयितो भिय्यो। ये पि हि केचि अनागतमद्वानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो। ये पि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो। न खो पनाहं इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि-मनुस्सधम्मा^६ अलमरियज्ञानदस्तनविसेसं; सिया नु खो अञ्जो

25

१. तित्तिकालाबु - स्या०। २. सम्फुसितो - स्या०, कं०। ३-३. नापि - स्या०। ४. ताय - स्या०। ५. उत्तरि मनुस्सधम्मा - स्या०।

मग्गो बोधाया" ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'अभिजानामि खो पनाहं पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीतायै जम्बुच्छायायै निसिन्नो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितकं सविचारं विवेकं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पद्ज विहरिता; सिया नु खो एसो मग्गो बोधाया' ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, ५ सतानुसारिं विज्ञाणं अहोसि - 'एसेव मग्गो बोधाया' ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'किं नु खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति? तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अञ्जत्रेव कामेहि अञ्जत्र अकुसलेहि धम्मेही' ति । १०

B. 290

109. ४

सम्मासम्बोधि

१५. "तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'न खो तं सुकरं सुखं अधिगन्तुं एवं अधिमत्तकसिमानं पत्तकायेन। यन्ननाहं ओळारिकं आहारं आहारेय्यं ओदनकुम्मासं' ति । सो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेसि ओदनकुम्मासं । तेन खो पन मं, राजकुमार, समयेन पञ्चवग्गिया भिक्खू पञ्चुपट्टिता होन्ति - 'यं खो॑ समणो गोतमो धम्मं अधिगमिस्सति तं नो आरोचेस्सती' ति । यतो ख। अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेसि ओदनकुम्मासं, अथ मे ते पञ्चवग्गिया भिक्खू निविज्ज पक्कमिंसु - 'बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविभन्तो, आवत्तो बाहुल्लाया' ति ।

15

20

१६. "सो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारेत्वा बलं गहेत्वा विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पद्ज विहासिं । वितक्कविचारानं वूपसमा दुतियं ज्ञानं ... ततियं ज्ञानं ... चतुर्थं ज्ञानं उपसम्पद्ज विहासिं । सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपकिकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेवज्जप्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिबाणाय चित्तं अभिनन्नामर्सि । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथीदं - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे० ... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं

25

१. बोधिया - स्या० । २-२. सीतायै जम्बुच्छायायै - स्या० । ३. नो - स्या० ।

अनुस्सरामि । अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो—यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

5 “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेव्जप्पते सत्तानं चुतूप-पातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसि । सो दिव्बेन चक्रवुना विद्वेद्वेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुगते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि ...पे० ...

10 अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया मज्जमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो—यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेव्जप्पते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसि । सो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं अवभञ्जासि ...पे० ... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अवभञ्जासि ...पे० ... अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं अवभञ्जासि । तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ, 20 भवासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं अहोसि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अवभञ्जासि । अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, 25 आलोको उप्पन्नो—यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

४३. ब्रह्मयाचना

१७. “तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि—‘अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । आलयरामा खो पनायं पजा आलयरता

आलयसम्मुदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलय-
सम्मुदिताय दुद्दसं इदं ठानं यदिदं – इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो ।
इदं पि खो ठानं दुद्दसं – यदिदं सब्बसङ्कारसमथो सब्बपधिपटि-
निस्सम्गो तण्हक्खयो^१ विरागो निरोधो निब्बानं । अहं चेव खो पन
धम्मं देसेय्य, परे च मे न आजानेय्यु, सो ममस्स किलमथो, सा ५
ममस्स विहेसा’ ति । अपिस्सु मं, राजकुमार, इमा अनच्छरिया
गाथायो^२ पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बा –

‘किच्छेन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।

रागदोसपरेतेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

‘पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।

रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोखन्धेन^३ आवुटा’ ति ॥

“इतिह मे, राजकुमार, पटिसञ्चक्खतो अप्पोस्सुक्कताय
चित्तं नमति नो धम्मदेसनाय ।

१८. “अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मनो सहम्पतिस्स मम
चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय एतदहोसि – ‘नस्सति वत, भो,
लोको; विनस्सति वत, भो, लोको’^४ यत्र हि नाम तथागतस्स अरहतो
सम्मासम्बुद्धस्स अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति नो धम्मदेसनाया’ ति ।
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति – सेय्यथापि नाम बलवा
पुरिसो समिच्जितं^५ वा बाहं पस्सारेय्य पसारितं वा बाहं समि-
ञ्जेय्य, एवमेव – ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । २०
अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति एकांसं उत्तरासङ्गं करित्वा
येनाहं तेनञ्जलि पणामेत्वा मं एतदवोच – ‘देसेतु, भन्ते, भगवा
धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका अस्स-
वनताय धम्मस्स परिहायन्ति; भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो’ ति ।

“इदमवोच, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति; इदं वत्वा अथापरं २५
एतदवोच –

‘पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,
धम्मो असुद्दो समलेहि चिन्तितो ।

१. तण्हक्खयो – म०, सी० । २. गाथा – स्या० । ३. तमोखन्धेन – स्या० । ४. आवुटा
– स्या० । ५. समिच्जितं – स्या० ।

अपापुरेतं अमतस्स द्वारं,
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥

‘सेले यथा पब्बतमुद्धनिद्वितो,
यथा पि पस्से जनतं समन्ततो ।

५ तथूपमं धम्ममयं सुमेधं,
पासादमारुद्धं समन्तचक्खु ॥

‘सोकाविक्षणं’ जनतमपेतसोको,
अवेक्खस्तु जातिजराभिभूतं ।

१० उद्देहि वीर, विजितसङ्गामं,
सत्थवाह अणणं, विचर लोके ।

देसस्तु भगवा धम्मं,
अञ्जातारो भविस्सन्ती’ ति ॥

B. 293

१९. “अथ ख्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मूनो च अज्ञेसनं विदित्वा
सत्तेसु च कारुञ्जतं पठिच्च बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेसि ।

१५ अद्दसं खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो
सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे
द्वाकारे सुविज्ञापये दुविज्ञापये अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्सा-
विने१ विहरन्ते, अप्पेकच्चे२ न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते३ ।

२० सेयथापि नाम उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा
अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
जातानि उदके संवद्वानि४ उदकानुगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि५
अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके
जातानि उदके संवद्वानि उदकानुगतानि समोदकं ठितानि, अप्पे-
कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि

२५ उदके संवद्वानि उदका अच्चुगम्म ठितानि अनुपलित्तानि उदकेन;
एवमेव खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो अद्दसं
सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे

१. सोकाविक्षणं – स्यात् । २. अनण – स्यात् । ३. देसेतु – स्यात् । ४. दस्सा-
विनो – स्यात् । ५. स्यात् पोत्यके नत्यि । ६. संवद्वानि – स्यात् । ७. दोपसितानि –
स्यात् ।

सुविज्ञापये दुविज्ञापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते । अथ ख्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मानं सहम्पतिं गाथाय पच्चभासि -

‘अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सौतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्धं ।
विहिंससञ्जी पगुणं न भासि,
धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रह्मो’ ति ॥

“अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति ‘कतावकासो खोम्हि भगवता धम्मदेसनाया’ ति मं अभिवादेत्वा पदक्षिणं कर्त्वा तत्थेव-न्तरधायि ।

5

10

§ ४. धर्मचक्रपवत्तनं

२०. “तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं ? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति ? तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - ‘अयं खो आळारो कालामो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाहं आळारस्स कालामस्स पठमं धम्मं देसेय्य, सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्क्षिप्तिवा एतदवोच् - ‘सत्ताहकालङ्कृतो, भन्ते, आळारो कालामो’ ति । बाणं च पन मे दस्सनं उदपादि - ‘सत्ताहकालङ्कृतो आळारो कालामो’ ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - ‘महाजानियो खो आळारो कालामो । सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या’ ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं ? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति ? तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - ‘अयं खो उदको रामपुत्तो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको । यन्नूनाहं उदकस्स^१ रामपुत्तस्स पठमं धम्मं देसेय्य; सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्क्षिप्तिवा एतदवोच - ‘अभिदोसकालङ्कृतो, भन्ते, उदको रामपुत्तो’ ति । बाणं च पन मे दस्सनं उदपादि - ‘अभिदोसकालङ्कृतो उदको

15 B. 294

20

25

१. एतदवोचुं - स्यां । २. उदकस्स - स्यां ।

रामपुत्तो' ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'महाजानियो खो उदको रामपुत्तो । सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या' ति ।

२१. "तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती' ति? तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'बहुकारा खो मे पञ्चवग्गिया भिक्खू ये मं पधानपहिततं उपटुहिंसु । यन्ननाहं पञ्चवग्गियानं भिक्खूनं पठमं धम्मं देसेय्यं' ति । तस्स मय्यं, राजकुमार, एतदहोसि - 'कहं नु खो एतरहि पञ्चवग्गिया भिक्खू विहरन्ती' ति । १० अद्वासं ख्वाहं, राजकुमार, दिव्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिकक्न्तमानुसकेन पञ्चवग्गिये भिक्खू बाराणसियं विहरन्ते इसिपतने मिगदाये । अथ ख्वाहं, राजकुमार, उरुवेलायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिकं पकर्मि' ।

“अद्वासा खो मं, राजकुमार, उपको आजीवको अन्तरा च १५ गयं अन्तरा च बोधिं अद्वानमगगप्टिपन्नं । दिस्वान मं एतदवोच - 'विष्पसन्नानि खो ते, आवुसो, इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवर्णो परियोदातो । कंसि त्वं, आवुसो, उद्विस्स पब्बजितो? को वा ते सत्था? कस्स वा त्वं धम्मं रोचेसी' ति? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, उपकं आजीवकं गाथाहि अज्ञभासि -

‘सब्बाभिभू सब्बविद्वहमस्मि,
सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तो ।
सब्बञ्जहो तण्हक्खये विमुत्तो,
सयं अभिज्ञाय कमुदिसेयं ॥

‘न मे आचरियो अतिथ, सदिसो मे न विज्जति ।
२५ सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि मे पटिपुगलो ॥

‘अहं हि अरहा लोके, अहं सत्था अनुत्तरो ।
एकोम्हि सम्मासम्बुद्धो, सीतिभूतोस्मि' निबुतो ॥

‘धर्मचक्रं पवत्तेतुं, गच्छामि कासिनं पुरं।
अन्धभूतस्मिं^१ लोकस्मिं, आहञ्चं^२ अमतदुन्दुभिं^३ ति॥
‘यथा खो त्वं, आवुसो, पटिजानासि अरहसि^४ अनन्त-
जिनो’ ति।

‘मादिसा वे जिना होन्ति, ये पत्ता आसवक्षयं।

जिता मे पापका धर्मा, तस्माहमुपक^५ जिनो’ ति॥

“एवं वुत्ते, राजकुमार, उपको आजीवको ‘हुपेय्यपावुसो’
ति वत्वा सीसं ओकम्पेत्वा^६ उम्मग्गं गहेत्वा पक्कामि।

२२. “अथ ख्वाहं, राजकुमार, अनुपुब्वेन चारिकं चरमानो
येन बाराणसी इसिपतनं मिगदायो येन पञ्चवग्गिया भिक्खू तेनुप-
सङ्क्षिप्तमि। अद्यसंसु खो मं, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू दूरतो व
आगच्छन्तं। दिस्वान अञ्जमञ्जं^७ सण्ठपेसुं – ‘अयं खो, आवुसो,
समणो गोतमो आगच्छति बाहुलिल्को पधानविबन्नतो आवत्तो
बाहुल्लाय। सो नेव अभिवादेतब्बो, न पच्चुट्टातब्बो, नास्स पत्तचीवरं
पटिगहेतब्बं; अपि च खो आसनं ठपेतब्बं – सचे^८ सो आकङ्क्ष-
स्सति^९ निसीदिस्सती’ ति। यथा यथा खो अहं, राजकुमार, पञ्च-
वग्गिये भिक्खू उपसङ्क्षिप्तमि, तथा तथा पञ्चवग्गिया भिक्खू ना-
सक्खिसंसु सकाय कतिकाय सण्ठातुं। अप्पेकच्चे मं पच्चुगन्त्वा पत्त-
चीवरं पटिगहेसुं। अप्पेकच्चे आसनं पञ्चापेसुं। अप्पेकच्चे पादोदकं
उपटुपेसुं। अपि च खो मं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति। २० B. 296
एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचं – ‘मा,
भिक्खवे, तथागतं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथं; अरहं,
भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ, भिक्खवे, सोतं।
अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं धर्मं देसेमि। यथानुसिद्धं
तथा पटिपञ्जमाना नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव २५
अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं
दिट्टेव धर्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पञ्ज विहरिस्सथा’

१. अन्धभूतस्मि – म०। २. आहञ्च्ब – स्या०। ३. अरहसि – स्या०। ४. उपका –
स्या०। ५. हुपेय्यावुसो – स्या०। ६. उक्कंसित्वा जिव्हं निलाठेत्वा – स्या०। ७. ०
कतिकं – स्या०। ८-८. सचे आकङ्क्षति – स्या०। ९. समुदाचरित्य – स्या०।

ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं – ‘ताय पि खो त्वं, आवुसो गोतम, इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्ञगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियबाण-दस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविबभन्तो आवत्तो

५ बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियबाणदस्सन-विसेसं’ ति ? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचुं – ‘न, भिक्खवे, तथागतो बाहुल्लिको न पधानविबभन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय । अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ, भिक्खवे, सोतं । अमतमधिगतं । अहमनुसासामि, अहं

१० धम्मं देसेमि । यथानुसिद्धुं तथा पटिपज्जमाना न चिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तद-नुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छ-कत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ ति । दुतियं पि खो, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं – ‘ताय पि खो त्वं, आवुसो गोतम,

१५ इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्ञगमा उत्तरि-मनुस्सधम्मा अलमरियबाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहु-ल्लिको पधानविबभन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरि-मनुस्सधम्मा अलमरियबाणदस्सनविसेसं’ ति ? दुतियं पि खो अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचुं – ‘न, भिक्खवे, तथागतो

२० बाहुल्लिको न पधानविबभन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय । अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ भिक्खवे सोतं ? अमतमधिगतं । अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि । यथानुसिद्धुं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं

२५ अभिज्ञा सच्छकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ ति । ततियं पि खो, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मं एतदवोचुं – ‘ताय पि खो त्वं, आवुसो गोतम^१, इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्ञगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियबाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविबभन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि

३० उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियबाणदस्सनविसेसं’ ति ? एवं वुत्ते, अहं,

राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू एतदवोचं – ‘अभि जानाथ मे नो तुम्हे, भिक्खवे, इतो पुब्वे एवरूपं पभावितमेतं’ ति ?

‘नो हेतं, भन्ते’ ।

‘अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो । ओदहथ भिक्खवे, सोतं । अमतमधिगतं । अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि । ५ यथानुसिद्धं तथा पटिपञ्जमाना नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियं परियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पञ्ज विहरिस्सथा’ ति ।

“असक्खिं खो अहं, राजकुमार, पञ्चवग्गिये भिक्खू सञ्ज्ञा- १० पेतुं । द्वे पि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि । तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्तं । यं तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति, तेन छब्बग्गिया॑ यापेम । तयो पि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि, द्वे भिक्खू पिण्डाय चरन्ति । यं द्वे भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति तेन छब्बग्गिया यापेम । ११

२३. “अथ खो, राजकुमार, पञ्चवग्गिया भिक्खू मया एवं ओवदियमाना एवं अनुसासियमाना नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पञ्ज विहरिसू” ति । एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच – “कीव चिरेन नु खो, भन्ते, भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पञ्ज विहरेया” ति ? २०

६५. पञ्च पधानियज्ञनि

२४. “तेन हि, राजकुमार, तं येवेत्थ पटिपुच्छस्सामि॑ । यथा ते खमेय्य, तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, २५ कुसलो त्वं हत्थारूढहे॑ अङ्गकुसगायहे॑ सिप्पे” ति ?

१. भासितमेतं – स्याऽ । २. छब्बग्गा – सी०, स्याऽ ; छब्बग्गो – रो० । ३. परि० – सी० । ४. हत्थारूढहे॑ – सी० रो० । ५. अङ्गकुसगायहे॑ – स्याऽ ।

“एवं, भन्ते, कुसलो अहं हत्थारूङ्हे अङ्कुसगय्हे सिप्पे” ति ।

“तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इधं पुरिसो आगच्छेय्य—
 ‘बोधि राजकुमारो हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं जानाति; तस्साहं
 सन्तिके हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खस्सामी’ ति । सो चस्स
 ५ अस्सद्धो; यावतकं सद्धेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स बह्वा-
 बाधो”; यावतकं^१ अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स
 सठो मायावी; यावतकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं न सम्पा-
 पुणेय्य । सो चस्स कुसीतो; यावतकं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं न
 १० सम्पापुणेय्य । सो चस्स दुप्पञ्चो; यावतकं पञ्चवता पत्तब्बं तं न
 सन्तिके हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

“एकमेकेना^२ पि^३, भन्ते, अङ्गेन समन्वागतो सो पुरिसो न
 मम सन्तिके हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खेय्य, को पन
 वादो पञ्चहङ्गेही” ति !

१५ २५. “तं किं मञ्जसि, राजकुमार, इधं पुरिसो आगच्छेय्य—
 ‘बोधि राजकुमारो हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं जानाति; तस्साहं
 सन्तिके हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खस्सामी’ ति । सो चस्स
 सद्धो; यावतकं सद्धेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स अप्पाबाधो;
 यावतकं अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स असठो
 २० अमायावी; यावतकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य ।
 सो चस्स आरद्धविरियो; यावतकं आरद्धविरियेन पत्तब्बं तं सम्पा-
 पुणेय्य । सो चस्स पञ्चवा; यावतकं पञ्चवता पत्तब्बं तं सम्पा-
 पुणेय्य । तं किं मञ्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव सन्तिके
 हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खेय्या” ति ?

२५ “एकमेकेना पि, भन्ते, अङ्गेन समन्वागतो सो पुरिसो मम
 सन्तिके हत्थारूङ्हं अङ्कुसगय्हं सिप्पं सिक्खेय्य, को पन वादो
 पञ्चहङ्गेही” ति !

“एवमेव खो, राजकुमार, पञ्चमानि पधानियङ्गानि । कत-
 मानि पञ्च ? इधं, राजकुमार, भिक्खु सद्धो होति; सद्दहति तथागतस्स

१. बह्वाबाधो—सी०, रो० । २. यावतकं—स्या० । ३-३. एकमेकेनपि—सी०, रो० ।

बोधि – ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो
सुगतो लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि’ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो
भगवा’ ति; अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया
समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्जिमाय पधानक्खमाय; असठो
होति अमायावी यथाभूतं अतानं आविकत्ता^१ सत्थरि वा विज्जूसु वा
सब्रह्मचारीसु; आरद्धविरियो विहरितं^२ अकुसलानं धम्मानं पहानाय
कुसलानं धम्मानं उप्पादाय^३, थामवा दब्हपरकमो अनिक्षितधुरो^४
कुसलेसु धम्मेसु; पञ्चवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्ना-
गतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया। इमानि खो,
राजकुमार, पञ्च पधानियज्ञानि ।

B. 211

10

२६. “इमेहि, राजकुमार, पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्नागतो
भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्टेव
धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त वस्सानि ।
तिद्वन्तु,^५ राजकुमार, सत्त वस्सानि। इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्ना-
गतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्म-
देव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं
दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छब्बस्सानि ...
पञ्चवस्सानि ... चत्तारिवस्सानि ... तीणि वस्सानि ... द्वे वस्सानि ... एकं
वस्सं। तिद्वन्तु, राजकुमार, एकं वस्सं। इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि
समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता
सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियो-
सानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त
मासानि। तिद्वन्तु, राजकुमार, सत्त मासानि। इमेहि पञ्चहि पधानि-
यज्ञेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुल-
पुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरिय-
परियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य
छ मासानि ... पञ्च मासानि ... चत्तारि मासानि ... तीणि मासानि ...

R. 96

15

20

25

१. ० सारथी – सी०। २. आवीकत्वा – सी०; आविकत्वा – रो०। ३. होति –
स्या०। ४. उपसम्पदाय – म०, रो०, स्या०। ५. ० धूरो – रो०। ६. तिद्वन्तु – रो०।

द्वे मासानि ... एकं मासं ... अद्बुमासं^१ । तिद्वतु, राजकुमार, अद्बु-
मासो । इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं
विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा
अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिद्वेव धम्मे सयं

5 अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय सत्त रत्तिन्दिवानि । तिद्वन्तु,
राजकुमार, सत्त रत्तिन्दिवानि । इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्ना-
गतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव
अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिद्वेव
धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय छ रत्तिन्दि-
वानि ।

10 १० वानि ... पञ्च रत्तिन्दिवानि ... चत्तारि रत्तिन्दिवानि ... तीणि रत्तिन्दि-
वानि ... द्वे रत्तिन्दिवानि ... एकं रत्तिन्दिवं । तिद्वतु, राजकुमार, एको^२
रत्तिन्दिवो^३ । इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं
विनायकं लभमानो सायमनुसिद्धो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पात-
मनुसिद्धो सायं विसेसं अधिगमिस्सती” ति ।

६. बोधिराजकुमारस्स उपासकत्तपटिवेदनं

27. एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच – “अहो
बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स स्वाक्ष्वातता ! यत्र हि नाम सायमनु-
सिद्धो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पातमनुसिद्धो सायं विसेसं अधिगमि-
स्सती” ति !

एवं वुत्ते, सञ्जिकापुत्तो माणवो बोधिं राजकुमारं एतदवोच –
20 “एवमेव पनायं भवं बोधि – ‘अहो बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स
स्वाक्ष्वातता’ ति च वदेति^४; अथ च पन^५ न^६ तं भवन्तं गोतमं सरणं
गच्छति^७ धम्मं च भिक्खुसञ्ज्ञं चा” ति ।

“मा हेवं, सम्म सञ्जिकापुत्त, अवच; मा हेवं, सम्म सञ्जिका-
पुत्त, अवच । सम्मुखा मेतं,^८ सम्म सञ्जिकापुत्त, अय्याय सुतं, सम्मुखा
पटिगग्हितं^९ ।

“एकमिदं, सम्म सञ्जिकापुत्त, समयं भगवा कोसम्बियं विहरति

1. स्यां पोत्थके नत्यि । 2. अद्बुमासं – सी० । ३ – ३. एकं रत्तिन्दिवं – सी० ।
४. वदेसि – सी०; पवेदेति – स्यां । ५. पन भवं – स्यां । ६. सी० पोत्थके नत्यि ।
७. गच्छाहि – सी० । ८. मे तं – स्यां । ९. पटिगग्हीतं – सी०; पटिगग्हीतं – रो० ।

घोसितारामे । अथ खो मे अय्या कुच्छिमती^१ येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्तिः
उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना
खो मे अय्या भगवन्तं एतदवोच—‘यो मे अयं, भन्ते, कुच्छिगतो कुमारको
वा कुमारिका वा सो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मं च भिक्खुसङ्क्षिप्तिः ।
उपासकं तं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ ति । एकमिदं, ५
सम्म सञ्जिकापुत्त, समयं भगवा इधेव भगगेसु विहरति सुसुमारगिरे
भेसकलावने मिगदाये । अथ खो मं धाति^२ अङ्केन हरित्वा^३ येन भगवा
तेनुपसङ्क्षिप्तिः; उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अद्वासि ।
एकमन्तं ठिता खो मं धाति भगवन्तं एतदवोच—‘अयं, भन्ते, बोधि
राजकुमारो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मं च भिक्खुसङ्क्षिप्तिः । उपासकं
तं^४ भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ ति । एसाहं, सम्म
सञ्जिकापुत्त, ततियकं^५ पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
सङ्क्षिप्तिः । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति । १०

India: Gandhi National
Centre for the Arts

१. कुच्छिवती—रो० । २-२. ० धाती—स्या०; ममं धाती—सी० । ३. वाहित्वा—
सी०, रो०; पायित्वा—स्या० । ४. तं—स्या० । ५. ततियं—रो०, सी० ।

३६. अङ्गुलिमालसुत्तं

६१. अङ्गुलिमालपद्बज्जा

B. 301

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजिते चोरो अङ्गुलिमालो नाम होति लुद्दो लोहितपाणि^१ हतपहते निविद्वो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता,

R. 98

५ निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्वानमग्गं पटिपज्जि । अद्वासु^२ १० खोगोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो^३ भगवन्तं येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्वानमग्गपटिपन्नं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोचुं – “मा, समण, एतं मग्गं पटिपज्जि । एतिस्मं, समण, मग्गे चोरो अङ्गुलिमालो नाम लुद्दो लोहितपाणि हतपहते निविद्वो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा १५ १५ कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । एतं हि, समण, मग्गं दस पि पुरिसा वीसं^४ पि पुरिसा तिसं^५ पि पुरिसा चत्तारीसं^६ पि पुरिसा पञ्चासं^७ पि पुरिसा^८ सङ्करित्वा^९ सङ्करित्वा पटिपज्जन्ति । ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हृथ्थत्थं गच्छन्ती” ति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । दुतियं पि खो गोपालका ...पे०... ततियं पि खो २० गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो भगवन्तं एतदवोचुं ...पे०... ते पि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हृथ्थत्थं गच्छन्ती ति ।

B. 302

२. अथ खो भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । अद्वासा खो चोरो

१. लोहितपाणी – सी०, स्या०, रो० । २. अद्वासंसु – स्या० । ३. पथाविनो – स्या०, रो० । ४. वीसर्ति – सी०, रो० । ५. तिसर्ति – रो० । ६. चत्तारीसं – स्या० । ७ – ७. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ८. संहरित्वा – सी०, रो०; सङ्करित्वा – स्या० ।

अङ्गुलिमालो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वानस्स एतदहोसि – “अच्छरियं वत, भो, अबभुतं वत, भो ! इमं हि मग्नं दस पि पुरिसा वीसं पि पुरिसा तिसं पि पुरिसा चत्तारीसं पि पुरिसा पञ्चासं पि पुरिसा सङ्करित्वा सङ्करित्वा पटिपञ्जन्ति । ते पि मम हृथत्थं गच्छन्ति^१ । अथ च पनायं समणो एको अदुतियो पसय्ह मञ्जे आगच्छति । यन्ननाहं^५ इमं समणं जीविता वोरोपेयं” ति । अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो असिचमं गहेत्वा धनुकलापं सन्नयिहत्वा भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्घारं अभिसङ्घासि^२ यथा चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन^३ गच्छन्तो न सककति सम्पापुणितुं । अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि – “अच्छरियं वत, भो, अबभुतं वत, भो ! अहं हि पुब्बे हृथिं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, अस्सं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, रथं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, मिंगं पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि; अथ च पनाहं इमं समणं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन गच्छन्तो न सककोमि सम्पापुणितुं” ति ! ठितो व भगवन्तं एतदवोच – “तिट्ठु, तिट्ठु, समणा” ति ।¹⁰ 15

“ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वं च तिट्ठा” ति ।

अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि – “इमे खो समणा सक्यपुत्तिया सच्चवादिनो सच्चपटिञ्जा । अथ पनायं समणो गच्छं येवाहं^४ – ‘ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वं च तिट्ठा’ ति । यन्ननाहं इमं समणं पुच्छेयं” ति ।²⁰

३. अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं गाथाय अज्भभासि –

“गच्छं वदेसि समण ठितोम्हि,
ममं च ब्रूसि ठितमट्ठितो” ति^५ ।

पुच्छामि तं समण एतमत्थं,
कथं ठितो त्वं अहमट्ठितोम्ही” ति ॥

“ठितो अहं अङ्गुलिमाल सब्बदा,
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं ।

25

B. 303

१. आगच्छन्ति – सी० । २. अभिसङ्घारेसि – स्या० । ३. सब्बथामेन – सी०, रो० ।

४-५. गच्छं येव समानो एवमाह – सी० । ५-५. ठितमट्ठितोसि – स्या० ।

R. 100

तुवं च पाणेसु, असञ्जतोसि,
तस्मा ठितोहं तुवमट्टितोसी” ति ॥

5

“चिरस्सं वत मे महितो महेसी”,
महावनं पापुणि॑ सच्चवादी॑ ।
सोहं चरिस्सामि॑ पहाय॑ पापं,
सुत्वान गाथं तव धम्मयुत्तं” ॥
इत्वेव चोरो असिमावुधं च,
सोब्बे पपाते नरके अकिरि॑ ।
अवन्दि चोरो सुगतस्स पादे,
तत्थेव नं पब्बज्जं अयाचि ॥

10

बुद्धो च खो कारुणिको महेसि,
यो सत्था लोकस्स सदेवकस्स ।
तमेहि भिक्खु ति तदा अवोच,
एसो॑ व तस्स अहु भिक्खुभावो ति ॥

६ २. भगवतो पच्छासमणो अङ्गुलिमालो

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

15 ४. अथ खो भगवा आयस्मता अङ्गुलिमालेन पच्छासमणेन
येन सावत्थिं॑ तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन
सावत्थिं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
अन्तेपुरद्वारे महाजनकायो सन्निपतित्वा उच्चासद्वो महासद्वो होति-
20 ५. “चोरो ते, देव, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्वो लोहितपाणि हतपहते
निविट्टो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा
पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा
वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । तं देवो पटिसेधेत्” ति ।

B. 304

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्चमत्तेहि अस्सस्तेहि साव-
25 त्थिया निक्खमि॑ दिवा दिवस्स । येन आरामो तेन पाविसि॑ । यावतिका॑

१. महेसि - रो० । २-२. समण पञ्चवादि - स्या० ; समणो यं पञ्चुपादि - सी० ;
समणो यं पञ्चवादि - रो० । ३-३. चरिस्सामि पजहस्स - स्या० ; चिरस्सापि पहास्स - सी० ।
४. अन्वकारी - रो० ; अन्वकारि - सी० । ५. एसो - सी० । ६. सावत्थी - स्या० । ७. निक्ख-
मित्वा - स्या० । ८. पायासि - सी०, रो० । ९. यावतिको - रो० ।

यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा^१ पत्तिको व येन भगवा तेनुपसङ्कुमि; उपसङ्कुमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच—“किं नु ते, महाराज, राजा वा मागधो सेनियो विम्बिसारो कुपितो वेसालिका वा लिच्छवी अञ्जे वा पटिराजानो” ति ?

“न खो मे, भन्ते, राजा मागधो सेनियो विम्बिसारो कुपितो, ना^२ पि^३ वेसालिका लिच्छवी, ना पि अञ्जे पटिराजानो । चोरो मे, भन्ते, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्दो लोहितपाणि हतपहते निविद्वो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामा पि अगामा कता, निगमा पि अनिगमा कता, जनपदा पि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । ताहं^४, भन्ते, पटिसेधिस्सामी” ति ।

“सचे पन त्वं, महाराज, अङ्गुलिमालं पसेय्यासि केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितं, विरतं पाणातिपाता, विरतं अदिन्नादाना, विरतं मुसावादा, एकभत्तिकं, ब्रह्मचारिं, सीलवन्तं, कल्याणधम्मं, किन्ति नं करेय्यासी” १५ ति ?

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

“अभिवादेय्याम वा, भन्ते, पच्चुद्देय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलान-पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगृत्ति संविद-हेय्याम । कुतो पनस्स, भन्ते, दुसीलस्स पापधम्मस्स एवरूपो सीलसंयमो २० भविस्सती” ति ?

तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच—“एसो, महाराज, अङ्गुलिमालो” ति । अथ खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अहुदेव भयं, अहु छम्भितत्तं, अहु लोमहंसो । अथ खो भगवा राजानं पसेनदिं कोसलं भीतं संविगं लोमहट्टजातं विदित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच—“मा^५ भायि, महाराज^६, नन्थि ते इतो^७ भयं” ति । अथ खो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स

१. पच्चारोहित्वा—रो० । २-२. नपि—सी०, स्या०, रो० । ३. नाहं—सी०, रो० । ४-४. मा भायि महाराज मा भायि महाराज—सी०, स्या०, रो० । ५. अतो—सी०, रो० ।

R. 102
B. 305

यं अहोसि भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा सो पटिप्पसस्मिभि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येनायस्मा अङ्गुलिमालो तेनुपसङ्क्षिमि; उपसङ्क्षिमित्वा आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं एतदवोच – “अय्यो नो, भन्ते, अङ्गुलिमालो” ति ?

५ “एवं, महाराजा” ति ।

“कथंगोत्तो अय्यस्स पिता, कथंगोत्ता माता” ति ?

“गग्गो खो, महाराज, पिता, मन्ताणी माता” ति ।

“अभिरमतु, भन्ते, अय्यो गग्गो मन्ताणिपुत्तो” । अहमय्यस्स गग्गस्स मन्ताणिपुत्तस्स उस्सुकं करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासन-
१० गिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारान^३” ति ।

५. तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो आरञ्जिनको^१ होति पिण्डपातिको पंसुकूलिको तेचीवरिको । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच – “अलं, महाराज, परिपुण्णं मे चीवरं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्क्षिमि; उपसङ्क्षिमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच – “अच्छरियं, भन्ते, अबभुतं, भन्ते ! यावञ्चिदं, भन्ते, भगवा अदन्तानं दमेता, असन्तानं समेता, अपरिनिबृतानं परिनिब्रवापेता । यं हि मयं, भन्ते, नासक्खिम्हा दण्डेन पि सत्थेन पि दमेतुं सो भगवता २० अदण्डेन असत्थेनेव दन्तो । हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि, महाराज”, कालं मञ्जसी” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उद्वायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कृत्वा पक्कामि ।

६ ३. मूल्हगब्भाय इत्थिया सोत्थिभावो

२५ ६. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावित्थयं पिण्डाय पाविसि । अद्वासा खो आयस्मा

१. मन्ताणीपुत्तो – सी०, स्या०, रो० । २. ० परिक्खारेहि – सी० । ३. आरञ्जिनको – सी०, स्या०, रो० । ४. तिचीवरं – सी०, स्या०, रो० । ५. त्वं महाराज – सी०, रो० ।

अङ्गुलिमालो सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं इत्थिं मूळहगवभं विधातगवभं^१ । दिस्वानस्स एतदहोसि – “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति ! अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्तमि; उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवन्तं एतदवोच – “इधाहं, भन्ते, पुब्वण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अहसं खो अहं, भन्ते, सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं इत्थिं मूळहगवभं विधातगवभं । दिस्वान मय्हं^२ एतदहोसि – “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता ; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता” ति !

“तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा^३ इत्थी^४ तेनुपसङ्क्षिप्तम्; उपसङ्क्षिप्तिवा तं इत्थिं एवं वदेहि – ‘यतोहं, भगिनि, जातो^५ नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थिते होतु, सोत्थिगवभस्सा’” ति ।

“सो हि नून मे, भन्ते, सम्पज्जानमुसावादो भविस्सति । मया हि, भन्ते, बहु सञ्चिच्च पाणा जीविता वोरोपिता” ति ।

“तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा इत्थिं तेनुपसङ्क्षिप्तम्; उपसङ्क्षिप्तिवा तं इत्थिं एवं वदेहि – ‘यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थिते होतु, सोत्थिगवभस्सा’” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो पटिस्सुत्वा येन सा इत्थिं तेनुपसङ्क्षिप्तमि; उपसङ्क्षिप्तिवा तं इत्थिं एतदवोच – “यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थिते होतु, सोत्थिगवभस्सा” ति । अथ ख्वास्सा “इत्थिया सोत्थिं” अहोसि, सोत्थिगवभस्स ।

६४. अरहा आयस्मा अङ्गुलिमालो

७. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो एको वूपकट्टो अप्पमत्तो

१. विसातगवभं – स्या०, रो० । २. मे – सी०, स्या०, रो० । ३-३. सावत्थि – रो० । ४. जातिया जातो – सी० । ५-५. खो सोत्थित्यिया – रो०, सी० ।

आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति अबभज्ञासि ।

५ अञ्जनतरो खो पनायस्मा अङ्गुलिमालो अरहतं अहोसि ।

C. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन अञ्जेन

B. 307 पि लेद्दु खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि दण्डो खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अञ्जेन पि

१० सक्खरा खित्ता आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भिन्नेन सीसेन, लोहितेन गळन्तेन, भिन्नेन पत्तेन, विष्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेनुपसङ्घमि । अहसा खो भगवा आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं एतदवोच – “अधिवासेहि त्वं, ब्राह्मण, अधिवासेहि त्वं,

१५ ब्राह्मण । यस्स खो त्वं, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि तिरये पच्चेय्यासि तस्स त्वं, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकं दिट्टेव धम्म पटिसंवेदेसी” ति । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो रहोगतो पटिसल्लीनो विमुत्तिसुखं पटिसंवेदि; तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि –

२० ९. “यो पुब्बेव पमज्जित्वा, पच्छा सो नप्पमज्जति ।

सोमं लोकं पभासेति, अबभा मुत्तो व चन्दिमा ॥

“यस्स पापं कतं कम्मं, कुसलेन पिथीयति” ।

सोमं लोकं पभासेति, अबभा मुत्तो व चन्दिमा ॥

“यो हवे दहरो भिक्खु, युञ्जति बुद्धसासने ।

२५ सोमं लोकं पभासेति, अबभा मुत्तो व चन्दिमा ॥

“दिसा हि मे धम्मकथं सुणन्तु,

दिसा हि मे युञ्जन्तु बुद्धसासने ।

दिसा हि मे ते मनुजा^३ भजन्तु,

ये धम्ममेवादपयन्ति सन्तो ॥

१. पिथीयति – सी०, स्या०, रो० । २. मनुस्से – रो०; मनुस्सा – सी० ।

“दिसा हि मे खन्तिवादानं, अविरोधप्पसंसीनं^१।
सुणन्तु धम्मं कालेन, तं च अनुविधीयन्तु^२॥

“न हि जातु सो ममं हिसे, अञ्जं वा पन किञ्चनं^३।
पप्पुय्य परमं सन्ति, रक्खेय्य तसथावरे॥

“उदकञ्चिह नयन्ति नेतिका, उसुकारा नमयन्ति तेजनं।
दारुं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति पण्डिता॥

“दण्डेनेके दमयन्ति, अङ्गुलिसेहि कसाहि च।
अदण्डेन असत्थेन, अहं दन्तोम्हि” तादिना॥

“अहिंसकोति मे नामं, हिंसकस्स पुरे सतो।
अज्जाहं सच्चनामोम्हि, न नं हिंसामि किञ्चनं॥

“चोरो अहं पुरे आसि, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो।
वुय्हमानो महोधेन, बुद्धं सरणगमागमं॥

“लोहितपाणि पुरे आसि, अङ्गुलिमालो ति विस्सुतो।
सरणगमनं^४ पस्स, भवनेति समूहता॥

“तादिसं कम्मं कत्वान, बहुं दुग्गतिगामिनं।
फुटो कम्मविपाकेन, अणणो भुञ्जामि भोजनं॥

“पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना।
अप्पमादञ्च मेधावी, धनं सेटुं व रक्खति॥

“मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरतिसन्थवं।
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति विपुलं सुखं॥

“स्वागतं^५ नापगतं, नयिदं दुम्मन्तितं मम।
संविभत्तेसु^६ धम्मेसु; यं सेटुं तदुपागमं॥

“स्वागतं नापगतं, नयिदं दुम्मन्तितं मम।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासनं” ति॥

R. 105

5 B. 308

10

15

20

१. ० वोदानं – स्या०। २. ० संसनं – स्या०। ३. अनुविधियन्तु – स्या०। ४. कञ्चनं – सी०, स्या०, रो०। ५. दण्डोम्हि – स्या०। ६. सरणगमनं – सी०, रो०। ७. सागतं – सी०, रो०। ८. पटिभत्तेसु – रो०; सुविभत्तेसु – स्या०; पटिभन्तेसु – सी०।

३७. पियजातिकसुतं

§ १. गहपतिपुत्रकालकिरियावत्थु

B. 309,
R. 106

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स गहपतिस्स एकपुत्रको पियो मनापो कालङ्कतो होति । तस्स कालङ्किरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति न भत्तं पटिभाति । सो आळाहनं गन्त्वा कन्दति –

५ “कहं, एकपुत्रक, कहं, एकपुत्रका” ति ! अथ खो सो गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं गहपतिं भगवा एतदवोच – “न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठित्स्स इन्द्रियानि, अतिथ ते इन्द्रियानं अञ्जथत्तं” ति ।

१० “किं हि मे, भन्ते, इन्द्रियानं नाञ्चथत्तं भविस्सति; मय्यहं हि, भन्ते, एकपुत्रो पियो मनापो कालङ्कतो । तस्स कालङ्किरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्तं पटिभाति । सोहं आळाहनं गन्त्वा कन्दामि – ‘कहं, एकपुत्रक, कहं, एकपुत्रका’” ति !

१५ “एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! पियजातिका हि, गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

“कस्स खो नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति – ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ? पियजातिका हि खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति । अथ खो सो गहपति भगवतो भासितं अनभिनन्दित्वा पटिकोसित्वा उट्टायासना पक्कामि ।

२० २. तेन खो पन समयेन सम्बहुला अक्खधुत्ता भगवतो अविद्वरे अक्खेहि दिव्बन्ति । अथ खो सो गहपति येन ते अक्खधुत्ता

१. कालकतो – सी०, स्या०, रो० । २. एकपुत्रको – सी०, स्या०, रो० । ३. गन्त्वा गन्त्वा – सी०, स्या०, रो० । ४-४. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेमु नतिथि । ५. पियप्पभूतिका – स्या० । ६. किस्स – सी०; तस्स स्या० । ७. अप्पटिकोसित्वा – स्या० ।

तेनुपसङ्क्षिप्तमि; उपसङ्क्षिप्तिवा अक्षवधुते^१ एतदवोच—“इधाहं, भोन्तो, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्क्षिप्तमि; उपसङ्क्षिप्तिवा समणं गोतमं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नं खो मं, भोन्तो, समणो गोतमो एतदवोच—‘न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठित्सस इन्द्रियानि, अथित ते इन्द्रियानं अञ्जथत्तं’ ति। एवं वुत्ते अहं, भोन्तो, समणं गोतमं एतदवोचं—‘किं हि मे, भन्ते, इन्द्रियानं नाञ्जथत्तं भविस्सति; मयं हि, भन्ते, एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो। तस्स कालङ्किरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भन्तं पटिभाति। सोहं आठाहनं गन्त्वा कन्दामि—कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका’ ति !

R. 107

5

B. 310

10

‘एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! पियजातिका हि, गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति ।

“कस्स खो नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति—पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ? पियजातिका हि खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका’ ति । अथ ख्वाहं, भोन्तो, समणस्स गोतमस्स भासितं अनभिनन्दित्वा पटिकोसित्वा उट्टायासना पक्कामि^२” ति ।

“एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! पियजातिका हि, गहपति, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका” ति ।

अथ खो सो गहपति “समेति मे अक्षवधुत्तेही” ति पक्कामि । 20 अथ खो इदं कथावत्थु^३ अनुपुब्बेन राजन्तेपुरं पाविसि ।

६२. पसेनदिस्स मल्लिकाय पुच्छा

३. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं देवि आमन्तेसि—“इदं ते, मल्लिके, समणेन गोतमेन भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’” ति ।

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं, एवमेतं” ति ।

25

१. ते अक्षवधुते—सी०, स्या०, रो०। २. पक्कामि—म०। ३. कथावत्थु—सी०, स्या०, रो०।
म०२—४५

“एवमेव पनायं मल्लिका यञ्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अबभनुमोदति” ।

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेतं ति । सेयथापि नाम, यञ्जदेव आचरियो अन्तेवासिस्सं भासति तं तदेवस्स अन्तेवासी ५ अबभनुमोदति – ‘एवमेतं, आचरिय, एवमेतं, आचरिया’” ति ।

“एवमेव खो त्वं, मल्लिके, यञ्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अबभनुमोदसि” ।

“सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेतं” ति । “चर पि, रे मल्लिके, विनस्सा” ति ।

10 अथ खो मल्लिका देवी नालिजङ्ग्वं ब्राह्मणं आमन्तेसि – “एहि त्वं, ब्राह्मण, येन भगवा तेनुपसङ्क्षमः; उपसङ्क्षमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छ – ‘मल्लिका, भन्ते, देवी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति ।

15 एवं च वदेहि – ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता’ एसा वाचा – पियजातिका सोकपरिदेवदुखदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । यथा ते भगवा व्याकरोति^१ तं साधुकं उग्रहेत्वा मम^२ आरोचेय्यासि । न हि तथागता वितर्थं भणन्ती” ति ।

“एवं, भोती” ति खो नालिजङ्ग्वो ब्राह्मणो मल्लिकाय 20 देविया पटिसुत्वा^३ येन भगवा तेनुपसङ्क्षमि; उपसङ्क्षमित्वा भगवता सङ्क्षि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नालिजङ्ग्वो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – “मल्लिका, भो गोतम, देवी भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवं 25 च वदेति – ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता एसा वाचा – पियजातिका सोकपरिदेवदुखदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’” ति ।

४. “एवमेतं, ब्राह्मण, एवमेतं, ब्राह्मण ! पियजातिका

१. अन्तेवासि – सी० । २. भगवतो – स्या० । ३. व्याकरोति – सी०, रो० । ४. मम – सी०, रो० । ५. पटिसुत्वा – रो० ।

हि, ब्राह्मण, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति । तदमिनापेतं^१ ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका । भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा^२ इत्थिया माता कालमकासि । सा तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय^३ रथिकं^४ सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्क्लिमित्वा एवमाह—‘अपि मे मातरं अद्स्सथं^५ अपि मे मातरं अद्स्सथा’ ति ? इमिना पि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरिस्सा^{१०} इत्थिया पिता कालमकासि ... भाता कालमकासि ... भगिनी कालमकासि ... पुत्तो कालमकासि ... धीता कालमकासि ... सामिको कालमकासि ... सा तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्क्लिमित्वा एवमाह—‘अपि मे सामिकं अद्स्सथं, अपि मे सामिकं अद्स्सथा’ ति ? इमिना पि खो^{१५} एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरस्स पुरिस्सस माता कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिको खित्तचित्तो रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्क्लिमित्वा^{२०} एवमाह—‘अपि मे मातरं अद्स्सथं, अपि मे मातरं अद्स्सथा’ ति ? इमिना पि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरस्स पुरिस्सस पिता कालमकासि ... भाता कालमकासि ... भगिनी^{२५} कालमकासि ... पुत्तो कालमकासि ... धीता कालमकासि ... पजापति कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिको खित्तचित्तो

१. तदमिनापेतं—स्याऽ । २. अञ्जतरस्सा—सी०, स्याऽ, रो० । ३-३. रथियाय रथियं—स्याऽ, रो०; रथिया रथियं—सी० । ४. अद्स्सथ—सी०, रो०; अद्स्सथ—स्याऽ ।

रथिकाय रथिकं सिञ्चाटकेन सिञ्चाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह – ‘अपि मे पजापर्ति अद्वस्थ, अपि मे पजापर्ति अद्वस्था’ ति ? इमिना खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका ति ।

5 “भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सा येव सावत्थिया अञ्जतरा इत्थि जातिकुलं अगमासि । तस्सा ते जातका सामिकं अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स दातुकामा । सा च तं न इच्छति । अथ खो सा॑ इत्थि॑ सामिकं एतदवोच – ‘इमे, मं, अथ्यपुत्त, जातका त्वं॑ अच्छिन्दित्वा अञ्जस्स दातुकामा । अहं च तं न इच्छामी’ ति । अथ खो सो पुरिसो तं इत्थि द्विधा छेत्वा अत्तानं उप्फालेसि” – ‘उभो पेच्च भविस्सामा’ ति । इमिना पि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका” ति ।

10 अथ खो नालिजञ्चो ब्राह्मणो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्टायासना येन मल्लिका देवी तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा 15 यावतको अहोसि भगवता सद्वि कथासल्लापो तं सब्बं मल्लिकाय देविया आरोचेसि ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

§ ३. मल्लिकाय धर्ममी कथा

५. अथ खो मल्लिका देवी येन राजा पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच – “तं किं मञ्जसि, महाराज, पिया ते वजिरी॑ कुमारी” ति ?

20 “एवं, मल्लिके, पिया मे वजिरी॑ कुमारी” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, वजिरिया ते कुमारिया विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

B. 313 “वजिरिया मे, मल्लिके, कुमारिया विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स पि सिया अञ्जथतं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक- 25 परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता

१. सामिका – सी० । २-२. सावत्थि – रो० । ३. तं – स्या०, रो०; तथा – सी० ।
४. उप्पाटेसि – सी०, रो० । ५. वजीरी – रो० ।

सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं कि मञ्जसि, महाराज, पिया ते वासभा खत्तिया” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मे वासभा खत्तिया” ति ।

“तं कि मञ्जसि, महाराज, वासभाय ते खत्तियाय विपरि- ५ णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“वासभाय मे, मल्लिके, खत्तियाय विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्तं, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता १० सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं कि मञ्जसि, महाराज, पियो ते विडूडभो” सेनापती” ति ?

“एवं, मल्लिके, पियो मे विडूडभो सेनापती” ति ।

“तं कि मञ्जसि, महाराज, विडूडभस्स ते सेनापतिस्स विपरि- १५ णामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“विडूडभस्स मे, मल्लिके, सेनापतिस्स विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्तं, कि पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोक-परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता २० सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं—‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं कि मञ्जसि, महाराज, पिया ते अहं” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मेसि त्वं” ति ।

“तं कि मञ्जसि, महाराज, मय्यहं ते विपरिणामञ्जथाभावा २५ उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“तुय्यहं हि मे, मल्लिके, विपरिणामञ्जथाभावा जीवितस्स

पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ ति । तं किं मञ्जसि, महाराज, पिया
ते कासिकोसला” ति ?

“एवं, मल्लिके, पिया मे कासिकोसला । कासिकोसलानं,
मल्लिके, आनुभावेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोम, मालागन्धविलेपनं
धारेमा” ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, कासिकोसलानं ते विपरणामञ्जथा-
भावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“कासिकोसलानं हि”, मल्लिके, विपरणामञ्जथाभावा जीवि-
तस्स पि सिया अञ्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिसन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं – ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’” ति ।

“अच्छरियं, मल्लिके, अवभुतं, मल्लिके ! यावच्च सो भगवा
पञ्जाय अतिविज्ञ मञ्जे॒ पस्सति । एहि, मल्लिके, आचमेही॑” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्टायासना एकंसं उत्तरासङ्गं
करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि –
“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अर-
हतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” ति ।

३८. बाहितिक सुत्तं त्रिलोक लिपिं श्रीराम

६१. ओपारम्भो काय-वची-मनोसमाचारो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय
चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो येन पुब्बारामो मिगार-
मातुपासादो^१ तेनुपसङ्कुमि दिवाविहाराय । तेन खो पन समयेन
राजा पसेनदि कोसलो एकपुण्डरीकं नागं अभिरुहित्वा^२ सावत्थिया
नियाति^३ दिवा दिवस्स । अहसा खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं
आनन्दं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान्^४ सिरिवद्वं महामतं आमन्तेसि
— “आयस्मा नो एसो, सम्म सिरिवद्वं, आनन्दो” ति ।

“एवं, महाराज, आयस्मा एसो आनन्दो” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसली अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि—
 “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्क्षम; उपसङ्क्षमित्वा
 मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दाहि—‘राजा, भन्ते,
 पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ ति। एवं
 च वदेहि—‘सचे किर, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चिच अच्चा-
 यिकं करणीयं, आगमेतु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं
 उपादाया’ ति।

“एवं, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्ख्यमि; उपसङ्ख्यमित्वा आयस्मन्त आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि। एकमन्तं ठितो खो सो पुरिसो आयस्मन्त आनन्दं एतदवोच – “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दिस्स पादे सिरसा वन्दति; एवं च वदेति – ‘सचे किर,

१. वाहितियसुत्तं - स्याऽ। २. ० मातुयाऽ - स्याऽ। ३. अभिरूहित्वा - सी०, स्याऽ,
रो०। ४. निय्यासि - सी०। ५. दिस्वा - स्याऽ। ६. वदेति - सी०।

भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्च अच्चायिकं करणीयं, आगमेतु
किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं उपादाया” ति ।
अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन । अथ खो राजा
पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गन्त्वा नागा पच्चो-
५ रोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्क्षिप्तिः उपसङ्क्षिप्तिवा
आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठितो खो
राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – ‘सचे, भन्ते,
आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्च अच्चायिकं करणीयं, साधु, भन्ते,
आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं तेनुपसङ्क्षिप्तमतु अनुकम्पं
१० उपादाया” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं
तेनुपसङ्क्षिप्तिः उपसङ्क्षिप्तिवा अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले पञ्चते आसने
निसीदि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन
गन्त्वा नागा पच्चोरोहित्वा पत्तिको व येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्क्षिप्तिः
१५ उपसङ्क्षिप्तिवा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एक-
मन्तं ठितो खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच –
“इधं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो हृथ्यथरे^१ निसीदत्तु” ति ।

B. 316

“अलं, महाराज । निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने”
ति । निसीदि खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्चते आसने । निसज्ज खो
२० राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – “किं नु खो,
भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य, य्वास्स^२
कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेही” ति ?

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य,
य्वास्स कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्ञूही” ति ।

R. 114

२५

किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं वचीसमाचारं
... पे० ... मनोसमाचारं समाचरेय्य, य्वास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो
समणेहि ब्राह्मणेही ति ?

१. कटुन्थरे – स्या० । २. य्वायं – स्या० । ३. ब्राह्मणेहि विज्ञूही – सी०, स्या०, रो० ।

“न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं मनोसमाचारं समाचरेय्य, यास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्ञूही” ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अवभुतं, भन्ते ! यं हि मयं, भन्ते, नासक्षिखम्हा^१ पञ्चेन^२ परिपूरेतुं तं, भन्ते, आयस्मता आनन्देन पञ्चस्स^५ वेय्याकरणेन परिपूरितं । ये ते, भन्ते, बाला अव्यत्ता अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, न मयं तं सारतो पञ्चागच्छाम ; ये पन ते, भन्ते, पण्डिता वियत्ताः^३ मेधाविनो अनुविच्च परियोगाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, मयं तं सारतो पञ्चागच्छाम ।

३. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो ओपारम्भो^{१०} समणेहि ब्राह्मणेहि विज्ञूही” ति ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अकुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अकुसलो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सावज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सावज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सब्याबज्ज्ञो”^{१५} ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सब्याबज्ज्ञो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अत्तब्याबाधाय पि संवत्तति,^{२०} परब्याबाधाय पि संवत्तति, उभयब्याबाधाय पि संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा अभिवद्वन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति ; एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्ञूही” ति ।

कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो ... पे०... मनोसमाचारो ... पे०... एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो ओपारम्भो^{२५} समणेहि ब्राह्मणेहि विज्ञूही ति ।

“किं नु खो, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसं येव अकुसलानं धम्मानं पहानं वण्णेती” ति ?

१. नासक्षिखम्ह—रो० । २. समणेहि—सी० । ३. व्यत्ता—रो०; व्यत्ता—सी० ।

४. सब्यापञ्जो—सी०, स्या०; सब्यापञ्जो—रो० ।

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-समन्वागतो” ति ।

§ २. अनोपारम्भो काय-वचो-मनोसमाचारो

४. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विच्छूही” ति ?

५ “यो खो, महाराज, कायसमाचारो कुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो कुसलो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अनवज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अनवज्जो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो अव्यावजभो” ।

१० “कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अव्यावजभो” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो सुखविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सुखविपाको” ?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो नेवत्तव्याबाधाय पि

संवत्तति, न परव्याबाधाय पि संवत्तति, न उभयव्याबाधाय पि

१५ संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवृद्धन्ति; एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि

ब्राह्मणेहि विच्छूही ति ।

R. 116 २० कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो ...पे०... मनोसमाचारो ...पे०... एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विच्छूही ति ।

“किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसं येव कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं वर्णेती” ति ?

“सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्म-समन्वागतो” ति ।

§ ३. कोसलरञ्जो अत्तमनता

B. 319 २५ ५. “अच्छरियं, भन्ते, अवभृतं, भन्ते ! याव सुभासितं चिदं, भन्ते, आयस्मता आनन्देन । इमिना च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स

सुभासितेन अत्तमनाभिरद्धा । एवं अत्तमनाभिरद्धा^१ च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितेन । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स हत्थिरतनं कप्पेय्य, हत्थिरतनं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स अस्सरतनं कप्पेय्य, अस्सरतनं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, ५ आयस्मतो आनन्दस्स गामवरं कप्पेय्य, गामवरं पि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । अपि च, भन्ते, मयम्पेत^२ जानाम – 'नेतं आयस्मतो आनन्दस्स कप्पती' ति । अयं मे, भन्ते, बाहितिका रञ्जा मागधेन अजात-सत्तुना वेदेहिपृतेन वत्थनालिया^३ पक्खिपित्वा^४ पहिता^५ सोळससमा आयामेन, अटुसमा वित्थारेन । तं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो पटिगण्हातु^६ १० अनुकम्पं उपादाया" ति ।

"अलं, महाराज, परिपुण्णं मे तिचीवरं" ति ।

"अयं, भन्ते, अचिरवती नदी दिट्ठा आयस्मता चेव आनन्देन अम्हेहि च । यदा^७ उपरिपब्बते महामेघो अभिष्पवद्गु^८ होति, अथायं अचिरवती नदी उभतो कूलानि^९ संविस्सन्दन्ती गच्छति; एवमेव खो, १५ भन्ते, आयस्मा आनन्दो इमाय बाहितिकाय अत्तनो तिचीवरं करिस्सति । यं पनायस्मतो आनन्दस्स पुराणं तिचीवरं तं सब्रह्मचारीहि संविभ-जिस्सति । एवायं अम्हाकं दक्खिणा संविस्सन्दन्ती मञ्जे गमिस्सति । पटिगण्हातु, भन्ते, आयस्मा आनन्दो बाहितिकं" ति । पटिगहेसि खो २० आयस्मा आनन्दो बाहितिकं ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतद-वोच – "हन्द च^{१०} दानि मयं, भन्ते आनन्द, गच्छाम; बहुकिञ्च्चा मयं बहुकरणीया" ति ।

"यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी" ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स भासितं २५ अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्टायासना आयस्मन्तं आनन्दं अभि-वादेत्वा पदकिञ्चिं कत्वा पक्कामि ।

१. अत्तमनाभिरवा – सी० । २. मयमेव तं – सी०; मयम्पनेतं – स्या० । ३. छत्तनालिया – स्या०, रो०; जनतानालिया – सी० । ४ – ४. पक्खिपि वोपहिता – सी० । ५. पतिगण्हातु – सी०, रो० । ६. यथा – स्या० । ७. अभिष्पवाहेति – सी० । ८. कुलानि – स्या० । ९. व – रो० ।

§ ४. भगवतो अनुमोदना

B. 320

६. अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपवकन्तस्स रञ्जो
पसेनदिस्स कोसलस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
आयस्मा आनन्दो यावतको अहोसि रञ्जा पसेनदिना कोसलेन सद्विं
५ कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि । तं च बाहितिकं भगवतो
पादासि । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – ‘लाभा, भिक्खवे,
रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा,’ भिक्खवे, रञ्जो पसेन-
दिस्स कोसलस्स; यं राजा पसेनदि कोसलो लभति आनन्दं
दस्सनाय, लभति पयिरुपासनाया’ ति ।

10 ७. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अभिनन्दं ति ।

— 1 —

१. सुलद्धं - स्यां।

१. सुलद्धं - स्यात् ।

३६. धम्मचेतियसुत्तं

१. कोसलरञ्जो भगवति निपच्चकारो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति मेदलुप्पं^१ नाम सक्यानं निगमो । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो नगरकं अनुपत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि – “योजेहि, सम्म कारायन, भद्रानि भद्रानि यानानि, उद्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया” ति । “एवं, देवा” ति खो दीघो कारायनो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिसुत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिवेदेसि – “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि कालं मञ्ज्रसी” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगर- कम्हा^२ नियासि महच्चा राजानुभावेत् । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आरामं पाविसि । अद्वास खो राजा पसेनदि कोसलो आरामे जङ्घाविहारं अनुचङ्घममानो अनुविचरमानो रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि^३ अप्पसदानि अप्पनिग्धोसानि विजनवातानि मनुस्स- राहस्सेय्यकानि^४ पटिसल्लानसारुप्पानि । दिस्वान भगवन्तं येव आरवभ सति^५ उदपादि – “इमानि खो तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसदानि अप्पनिग्धोसानि विजनवातानि मनुस्स- राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति ।

२. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि – “इमानि खो, सम्म कारायन, तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि

१. मेदलुप्पं – म०; मेतलूपं – सी०; मेदलुप्पं – स्या० । २. नगरम्हा – सी०; नङ्घर- कम्हा – रो० । ३. पासादनीयानि – स्या०, रो० । ४. ० सेय्यकानि – सी०, रो० । ५. पीति – स्या० ।

पसादनीयानि अप्पसदानि अप्पनिग्धोसानि विजनवातानि मनुस्स-
राहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं
पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । कहं नु खो, सम्म कारायन,
एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ?

5 “अतिथ, महाराज, मेदलुम्पं नाम सक्यानं निगमो । तथ सो
भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो” ति ।

“कीवदूरे^१ पन, सम्म कारायन, नगरकम्हा मेदलुम्पं नाम
सक्यानं निगमो होती” ति ?

10 “न दूरे, महाराज; तीणि योजनानि; सक्का दिवसावसेसेन
गन्तुं” ति ।

“तेन हि सम्म कारायन, योजेहि भद्रानि भद्रानि यानानि, गमि-
स्साम मयं तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति । “एवं, देवा”
ति खो दीघो कारायनो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा
भद्रानि भद्रानि यानानि योजायेत्वा रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स

15 पटिवेदेसि – “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि
कालं मञ्जसी” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं
अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगरकम्हा येन मेदलुम्पं नाम
सक्यानं निगमो तेन पायासि । तेनेव दिवसावसेसेन मेदलुम्पं नाम
सक्यानं निगमं सम्पापुणि । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका
20 यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिको व आरामं
पाविसि ।

3. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे
चञ्चमन्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन ते भिक्खू
तेनुपसञ्चमि; उपसञ्चमित्वा ते भिक्खू एतदवोच – “कहं नु खो, भन्ते,
25 एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो ? दस्सनकामा हि
मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति ।

“एसो, महाराज, विहारो संवुतद्वारो । तेन अप्पसदो उपसञ्च-
मित्वा अतरमानो आलिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अग्नालं आकोटेहि^२ ।

1. कीवदूरो – सी०, स्या०, रो० । २. आलिन्द – सी० । ३. अग्नाल – सी० ।
४. आकोटेहि – स्या० ।

विवरिस्सति भगवा ते द्वारं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो तथेव खगं च उण्हीसं च दीघस्स कारायनस्स पादासि । अथ खो दीघस्स कारायनस्स एतदहोसि – “रहायति खो दानि राजा”, इधेव दानि मया ठातब्बं” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन सो विहारो संवुद्धारो तेन अप्पसद्वो उपसङ्ख्यमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा ५ अगगळं आकोटेसि । विवरि भगवा द्वारं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विहारं पविसित्वा भगवतो पादेसु^१ सिरसा निपतित्वा^२ भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामं च सावेति – “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो” ति ।

४. “किं पन त्वं, महाराज, अत्थवसं सम्पस्समानो इमस्मिं सरीरे १० एवरूपं परमनिपच्चकारं^३ करोसि, मित्तूपहारं^४ उपदंसेसी” ति ?

§ २. कोसलरञ्जो भगवति धम्मन्वयो

५. “अतिथि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो – ‘होति सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो^५ भगवतो सावकसङ्ख्यो’ ति । इधाहं, भन्ते, पस्सामि एके समणब्राह्मणे परियन्तकतं^६ ब्रह्मचरियं चरन्ते दस पि वस्सानि, वीसं पि वस्सानि, तिसं पि वस्सानि, चत्तारीसं पि १५ वस्सानि । ते अपरेन समयेन सुन्हाता^७ सुविलित्ता कपितकेसमस्सू पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेन्ति^८ । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि यावजीवं आपाणकोटिकं^९ परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्ते । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्वा अञ्जं एवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं समनुपस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति २० धम्मन्वयो होति – ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्ख्यो’ ति ।

भिक्खूसु समगता

६. “पुन च परं, भन्ते, राजानो पि राजूहि विवदन्ति, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतयो* पि

१. महाराजा – सी०, स्या०, रो० । २. पादे – सी०, रो० । ३. पतित्वा – रो० ।
४. ० पञ्चाकारं – सी०, रो० । ५. चित्तूपहारं – सी० । ६. सुप्पटिपन्नो – सी०, रो०, स्या० ।
७. परियन्तकं – सी० । ८. सुन्हाता – सी० । ९. परिचारेन्ति – रो० । १०. आपाण-
कोटिकं – रो० ।

B. 323

गहपतीहि* विवदन्ति, माता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि मातरा विवदति, पिता पि पुत्तेन विवदति, पुत्तो पि पितरा विवदति,^१ भाता पि भगिनिया विवदति, भगिनी पि भातरा विवदति, सहायो पि सहायेन विवदति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि समग्रे^२ सम्मोदमाने अविवदमाने खीरो-

R. 121

५ दकीभूते^३ अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ते^४ विहरन्ते^५ । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्वा अञ्जं एवं समग्रं परिसं समनुपस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मनवयो होति – ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

भिक्खूनं हट्टपहट्टता

७. “पुन च पराहं, भन्ते, आरामेन आरामं, उय्यानेन उय्यानं

१० अनुचङ्कमामि अनुविचरामि । सोहं तथं पस्सामि एके समणब्राह्मणे किसे लूखे दुब्बणे उप्पण्डुप्पण्डुकजाते धमनिसन्थतगत्ते, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धन्ते जनस्स दस्सनाय । तस्स मय्यहं, भन्ते, एतदहोसि^६ – ‘अद्वा इमे आयस्मन्तो अनभिरता^७ वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अतिथि वा तेसं किञ्चिच पापं कम्मं कतं पटिच्छन्नं; तथा हि इमे आयस्मन्तो किसा लूखा

१५ दुब्बणा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धन्ति जनस्स दस्सनाया’ ति । त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि – ‘किं नु खो तुम्हे आयस्मन्तो किसा लूखा दुब्बणा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मञ्जे चक्खुं बन्धथ जनस्स दस्सनाया’ ति ? ते एवमाहंसु – ‘बन्धुकरोगो नो, महाराजा’ ति । इध पनाहं, भन्ते,

२० भिक्खू पस्सामि हट्टपहट्टे^८ उदगुदग्गे^९ अभिरतरूपे पीणिन्द्रिये^{१०} अप्पोस्सुके पन्नलोमे परदत्तवुत्ते^{११} मिगभूतेन चेतसा विहरन्ते । तस्स^{१२} मय्यहं, भन्ते, एतदहोसि – ‘अद्वा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उठारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ति^{१३}; तथा हि इमे आयस्मन्तो हट्टपहट्टा

- . गहपती पि गहपतीहि – सी०; गहपती गहपतीहि – रो० । १. एथ ‘भाता पि भातरा विवदति’ इति अधिको पाठो सी०, रो० पोत्थकेमु अतिथि । २-२. समग्रा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता – सी० । ३-३. सम्पस्सन्ता विहरन्ति – सी० । ४. एवं होति – सी०, रो० । ५. अनभिरतं – सी० । ६. हट्टपहट्टे – स्या०; हट्टपहट्टा सी० । ७. उदगुदग्गा – सी० । ८. पीणिन्द्रिये – रो०; पीणिन्द्रिये – सी०; पिणिन्द्रिये – स्या० । ९. परदवुत्ते – स्या०; परदवुत्ता – सी० । १०. अयम्पिस्स – सी० । ११. सञ्जानन्ति – सी०, रो० ।

उदगुदग्गा अभिरतरूपा पीणिन्द्रिया अप्पोस्सुका पन्नलोमा परदत्तवुत्ता
मिगभूतेन चेतसा विहरन्ती ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति
धम्मन्वयो होति – ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्षातो भगवता धम्मो,
सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति ।

भिक्खुपरिसा सुविनीता

८. “पुन च पराहं, भन्ते, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो; ५
पहोमि धातेतायं धातेतुं, जापेतायं वा जापेतुं, पब्बाजेतायं वा पब्बाजेतुं ।
तस्स मय्यहं, भन्ते, अत्थकरणे^१ निसिन्नस्स अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति ।
सोहं न लभामि – ‘मा मे भोन्तो अत्थकरणे निसिन्नस्स अन्तरन्तरा
कथं ओपातेथ, कथापरियोसानं मे भोन्तो आगमेन्तु’ ति । तस्स मय्यहं, १०
भन्ते, अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति । इधं पनाहं, भन्ते, भिक्खु पस्सामि;
यस्मिं समये भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये
भगवतो सावकानं खिपितसङ्घो वा होति उक्कासितसङ्घो वा । भूतपुब्बं,
भन्ते, भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रञ्जतरो भगवतो
सावको उक्कासि । तमेन अञ्जतरो सब्रह्मचारी जण्णुकेन^२ घट्टेसि – ‘अप्प-
सङ्घो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्गमकासि; सत्था नो भगवा धम्मं देसेती’ १५
ति । तस्स मय्यहं, भन्ते, एतदहोसि – ‘अच्छरियं वत, भो, अबभुतं वत, भो !
अदण्डेन वत किर, भो, असत्थेन एवं सुविनीता परिसा भविस्सती’ ति !
न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्वा अञ्जां एवं सुविनीतं परिसं समनु-
पस्सामि । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति – ‘सम्मासम्बुद्धो
भगवा, स्वाक्षातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ ति । २०

वादरोपनका पण्डिता सावका सम्पज्जन्ति

९. “पुन च पराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे खत्तियपण्डिते
निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे^३ । ते भिन्दन्ता^४ मञ्जे चरन्ति पञ्चान्ना-
गतेन दिट्टिगतानि । ते सुणन्ति – ‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम
गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती’ ति । ते पञ्चं अभिसङ्घरोन्ति – ‘इमं
मयं पञ्चं समणं गोतमं उपसङ्घमित्वा पुच्छिस्साम । एवं चे नो पुट्टो एवं २५

१. अहुकरणे – म०; अट्टकरणे – स्या० । २. जञ्चुकेन – सी०, स्या०, रो० । ३. वाल-
वेधिरूपे – सी०, स्या०, रो० । ४. वोभिन्दन्ता – सी० ।

व्याकरिस्सति, एवमस्स मयं वादं आरोपेस्साम्; एवं चे पि नो पुट्टो एवं व्याकरिस्सति, एवं पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा' ति । ते सुणन्ति—‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो’ ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति । ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति

R. 123

5 समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पञ्चं पुच्छन्ति, कुतो' वादं आरोपेस्सन्ति ? अञ्जादत्थु भगवतो सावका सम्पज्जन्ति । अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति—‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावक-सञ्च्चो’ ति ।

B. 325

10 १०. “पुन च पराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे ब्राह्मणपण्डिते ...पे०... गहपतिपण्डिते...पे०...समणपण्डिते निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे । ते भिन्दन्ता भञ्जे चरन्ति पञ्जागतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति—‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती’ ति ।

15 १५ ते पञ्चं अभिसङ्खरोन्ति—‘इमं मयं पञ्चं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छस्साम । एवं चे नो पुट्टो एवं व्याकरिस्सति, एवमस्स मयं वादं आरोपेस्साम्; एवं चे पि नो पुट्टो एवं व्याकरिस्सति, एवं पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा’ ति । ते सुणन्ति—‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो’ ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति ।

२० २० ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पञ्चं पुच्छन्ति, कुतो वादं आरोपेस्सन्ति ? अञ्जादत्थु भगवन्तं येव ओकासं याचन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । ते भगवा पब्बाजेति । ते तथा पब्बजिता समाना एका

२५ २५ वूपकट्टा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता नचिरस्सेव—यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं—ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ते एवमाहंसु—‘मयं^३ वत, भो, अनस्साम; मयं वत, भो, पनस्साम^३ । मयं हि पुब्बे अस्समणा व समाना समणाम्हा ति पटिजानिम्हा,

१. कुतस्स—स्या० । २. मनं—म० । ३. अनस्साम—स्या०, रो० ।

अब्राह्मणा व समाना ब्राह्मणाम्हा ति पटिजानिम्हा, अनरहन्तो व समाना अरहन्ताम्हा ति पटिजानिम्हा। 'इदानि खोम्ह' समणा, इदानि खोम्ह ब्राह्मणा, इदानि खोम्ह अरहन्तो' ति। अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति—'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्षातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति।

५

थपतीनं भगवति सद्वा

११. "पुन च परं, भन्ते, इमे इसिदत्तपुराणा^१ थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं जीविकाय^२ दाता,^३ यसस्स आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकार^४ करोन्ति यथा भगवति। भूतपुब्बाहं, भन्ते, सेनं अबभुय्यातो समानो इमे च इसिदत्तपुराणा थपतयो वीमंसमानो अच्चन्तरस्मिं सम्बाधे आवसथे वासं उपगच्छं। अथ खो, भन्ते, इमे इसिदत्त-पुराणा थपतयो बहुदेव रत्तं धम्मिया कथाय वीतिनामेत्वा, यतो अहोसि^५ भगवा ततो सीसं कत्वा मं पादतो करित्वा निपज्जिंसु। तस्स मय्यहं, भन्ते, एतदहोसि—'अच्छरियं वत, भो, अबभुतं वत, भो!' इमे इसिदत्त-पुराणा थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं^६ जीविकाय दाता, यसस्स आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकारं करोन्ति यथा भगवति। अद्वा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उल्लारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ती' ति। अयं पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति—'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्षातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो' ति।

१०

१५

१२. "पुन च परं, भन्ते, भगवा पि खत्तियो, अहं पि खत्तियो; भगवा पि कोसलो^७, अहं पि कोसलो; भगवा पि आसीतिको, अहं पि आसीतिको। यं पि, भन्ते, भगवा पि खत्तियो अहं पि खत्तियो, भगवा पि कोसलो अहं पि कोसलो, भगवा पि आसीतिको अहं पि आसीतिको; इमिनावारहामेवाहं भन्ते, भगवति^८ परमनिपच्चकारं कातुं^९, मित्तूपहार^{१०}"

१. खोम्हा—सी०, रो०। २-२. चपराहं—म०। ३. इसिदत्तपुराणा—स्या०; इसीदत्त-पुराणा—रो०। ४-४. जीवितस्स पदाता—सी०; जीवितं दाता—स्या०, रो०। ५. निपच्चकारं—सी०, रो०। ६. अस्सोसुं खो भगवन्तं—रो०, स्या०; अस्सोसुं भगवन्तं—सी०। ७. तेसं—सी०, रो०। ८. कोसलको—सी०, रो०। ९. भगवतो—सी०। १०. कर्तुं—सी०, स्या०, रो०। ११. चित्तूपहारं—सी०।

B. 326

R. 124

उपदंसेतुं । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उद्वायासना भगवन्तं अभि-
 5 वादेत्वा पदविक्षिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तस्स
 रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स भिक्खू आमन्तेसि – “एसो, भिक्खवे, राजा
 पसेनदि कोसलो धम्मचेतियानि भासित्वा उद्वायासना पक्कन्तो ।
 उगण्ठथै, भिक्खवे, धम्मचेतियानि; परियापुणाथ, भिक्खवे, धम्म-
 चेतियानि; धारेथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि । अत्थसंहितानि, भिक्खवे,
 10 धम्मचेतियानि आदिब्रह्मचर्यिकानी” ति ।

१३. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दनं ति ।

४०. कण्णकत्थलसुत्तं

५१. रञ्जो सब्बञ्जुतं आरब्भ पुच्छा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा उरुञ्जायं^१ विहरति कण्ण-
कत्थले मिगदाये । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो उरुञ्जं
अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो
अञ्चतरं पुरिसं आमन्तेसि – “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा
तेनुपसङ्क्षमः; उपसङ्क्षमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि,
अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छ – ‘राजा, भन्ते,
पसेनदि कोसलो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं
लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति । एवं च वदेहि – ‘अज्ज किर,
भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय
उपसङ्क्षमिस्सती’ ” ति । “एवं, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेन-
दिस्स कोसलस्स पटिसुत्वा^२ येन भगवा तेनुपसङ्क्षमि; उपसङ्क्षमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीद्वो खो सो
पुरिसो भगवन्तं एतदवोच – “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छति;
एवं च वदेति – ‘अज्ज किर, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं
भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्क्षमिस्सती’ ” ति । अस्सों सु खो
सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी – “अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो
पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्क्षमिस्सती” ति । अथ
खो सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी राजानं पसेनदि कोसलं भत्ताभि-
हारे उपसङ्क्षमित्वा एतदवोचु – “तेन हि, महाराज, अम्हाकं पि वचनेन
भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासु-
विहारं पुच्छ – ‘सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे
सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ”
ति ।

B. 327

५

१०

१५

R. 126

२०

२५

१. उजुकायं – सी०; उदञ्जायं – स्या०; उजुञ्जायं – रो० । २. पटिसुत्वा – रो० ।

३. पुच्छती – सी०, स्या०, रो० ।

B. 328

२. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो येन भगवा तेनुपसङ्क्षिप्तिः; उपसङ्क्षिप्तिवा भगवन्तं अभिवादेत्वा एक-मन्तं निसीदि। एकमन्तं निसीन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतद्वोच – “सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो ५ पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छती” ति ।

“किं पन, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी अञ्जां दूतं नालत्थु” ति ?

“अस्सोसुं खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी –

१० ‘अजज किर राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्क्षिप्तिस्ती’ ति । अथ खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी मं भताभिहारे उपसङ्क्षिप्तिवा एतद्वोचुं – ‘तेन हि, महाराज, अम्हाकं पि वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छ – सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी भग- १५ वतो पादे सिरसा वन्दन्ति’, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुटानं बलं फासुविहारं पुच्छती’” ति ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

“सुखिनियो होन्तु ताः, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी” ति ।

३. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतद्वोच – “सुतं

R. 127

२० मेतं, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह – ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बवञ्चू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विजजती’ ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु – ‘समणो गोतमो एवमाह – नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बवञ्चू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विजजती’ ति; कच्च ते, भन्ते, २५ भगवतो वृत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अव्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो^१ गारय्हं ठानं आगच्छती” ति ?

“ये ते, महाराज, एवमाहंसु – ‘समणो गोतमो एवमाह –

१. वन्दति – म० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. वादानुपातो – सी० ।

नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बञ्जु सब्बदस्सावी अपरिसेसं ब्राणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विजजतीं ति; न मे ते वुत्तवादिनो, अबभाच्चिक्खन्ति च पन मं ते असता अभूतेना” ति ।

४. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विडूडभं^१ सेनापतिं आमन्तेसि – ‘को नु खो, सेनापति, इमं कथावत्थुं राजन्तेपुरे^२ अबभुदाहासी” ति ?

“सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्चतरं पुरिसं आमन्तेसि – “एहि त्वं, अभ्मो पुरिस, मम वचनेन सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं आमन्तेहि – ‘राजा तं^३, भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती’” ति ।^४ १० “एवं, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा येन सञ्जयो ब्राह्मणो आकासगोत्तो तेनुपसङ्क्षिप्ति; उपसङ्क्षिप्तिवा सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच – “राजा तं, भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच – “सिया नु खो, भन्ते, भगवता अञ्चदेव किञ्चिच सन्धाय^५ भासितं, तं च जनो अञ्चथा पि पच्चागच्छेय्य ।^६ १५ यथा कथं पन, भन्ते, भगवा अभिजानाति वाचं भासिता” ति ?

“एवं खो अहं, महाराज, अभिजानामि वाचं भासिता – ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं ब्रस्सति, सब्बं दक्खिति, नेतं ठानं विजजती’” ति ।^७ २०

“हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह – ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं ब्रस्सति, सब्बं दक्खिति, नेतं ठानं विजजती’” ति ।

६२. चातुर्विष्णुसुद्धिपूच्छा

५. “चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा – खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया नानाकरणं” ति ?^८ २५

“चत्तारोमे, महाराज, वण्णा – खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,

१. विट्टूडभं – म० ! २. ते – रो० ३. ० वाचा – सी० ।

B. 329

R. 128

सुदा । इमेसं खो, महाराज, चतुन्नं वण्णानं द्वे वण्णा अगमक्खायन्ति-
-खत्तिया च ब्राह्मणा च - यदिदं अभिवादनपच्चुट्टानअञ्जलिकम्म-
सामीचिकम्मानी” ति ।

“नाहं, भन्ते, भगवन्तं दिट्टधम्मिकं पुच्छामि; सम्परायिकाहं,
५ भन्ते, भगवन्तं पुच्छामि । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा - खत्तिया, ब्राह्मणा,
वेस्सा, सुदा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया
नानाकरणं” ति ?

६. “पञ्चमानि, महाराज, पधानियङ्गानि । कतमानि पञ्च ?
इव, महाराज, भिक्खु सद्वो होति, सद्वहति तथागतस्स बोधिं - ‘इति
१० पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्ञाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-
विदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति;
अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नाति-
सीताय नाच्चुण्डाय मज्जमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी
यथाभूतं अतानं आविकत्ता सत्थरिवा विज्ञासु वा सब्रह्माचारीसु; आरद्ध-
१५ विरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्प-
दाय, थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खितधुरो कुसलेसु धम्मेसु; पञ्चवा
होति उदयत्थगमिनिया पञ्चाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय
२० सम्मादुक्खक्खयगमिनिया - इमानि खो, हमहाराज पञ्च पधा-
नियङ्गानि । चत्तारोमे, महाराज, वण्णा - खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा,
सुदा । ते चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थं पन नेसं
अस्स दीघरतं हिताय सुखाया” ति ।

R. 129 “चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा - खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुदा । ते
चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थं पन नेसं, भन्ते,
सिया विसेसो सिया नानाकरणं” ति ?

२५ “एत्थं खो नेसाहं, महाराज, पधानवेमत्ततं वदामि । सेय्यथापिस्सु
महाराज, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता,
द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता । तं किं
मञ्जसि, महाराज, ये ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा

१. ० कम्मं - रो०, स्या० । २-२. तं नेसं - सी०, स्या०, रो० । ३. ० पसु-
सी०, स्या० ।

सुदन्ता सुविनीता, अपि नु ते दन्ता व दन्तकारणं गच्छेयुं, दन्ता व दन्त-भूमि सम्पापुणेयुं” ति ?

“एवं, भन्ते”।

“ये पन ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता, अपि नु ते अदन्ता व दन्तकारणं गच्छेयुं, अदन्ता व अदन्तभूमि ५ सम्पापुणेयुं, सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता” ति ?

“नो हेतं, भन्ते”।

“एवमेव खो, महाराज, यं तं सद्वेन पत्तब्बं अप्पाबाधेन असठेन १० अमायाविना आरद्धविरियेन पञ्जवता तं वत अस्सद्वो बह्वाबाधो॑ सठो मायावी कुसीतो दुष्पञ्जो पापुणिस्सती ति – नेतं ठानं विजजती” ति ।

७. “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा – खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुदा । ते चस्सु इमेहि पञ्चहि पधानियज्ञेहि समन्नागता ते चस्सु सम्मप्पधाना; एत्थ १५ पन नेसं, भन्ते, सिया विसेसो सिया नानाकरणं” ति ?

“एथ खो नेसाहं, महाराज, न किञ्चिच नानाकरणं वदामि – यदिदं विमुत्तिया विमुत्तिं । सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सुक्खं साककटुं आदाय अग्गं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुक्खं सालकटुं आदाय अग्गं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुक्खं अम्बकटुं आदाय अग्गं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य । तं किं मञ्जसि, महाराज, सिया नु खो तेसं अग्गीनं नानादास्तो अभिनिब्बत्तानं किञ्चिच नानाकरणं अच्चिया वा अच्चिंच, वण्णेन वा वण्णं, आभाय वा आभं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते”।

“एवमेव खो, महाराज, यं तं तेजं विरिया निम्मथितं पधानाभिनिब्बत्तं, नाहं तत्थ किञ्चिच नानाकरणं वदामि – यदिदं विमुत्तिया विमुत्तिं” ति ।

१. एवमेत्तं – स्याऽ । २. बह्वाबाधो – सी०, रो० । ३. निष्करति – सी० ।

§ ३. अधिदेवं पुच्छा

८. “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह। कि पन, भन्ते, अत्थ देवा” ति?

“कि पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि—‘कि पन, भन्ते, अत्थ देवा’” ति?

९. “यदि वा ते, भन्ते, देवा आगन्तारो इत्थत्तं यदि वा अनागन्तारो इत्थत्तं”?

“ये ते, महाराज, देवा सव्याबज्ञा॑ ते देवा आगन्तारो इत्थत्तं, ये ते देवा अव्याबज्ञा ते देवा अनागन्तारो इत्थत्तं” ति।

१०. एवं वुत्ते, विडूडभो सेनापति भगवन्तं एतदवोच—“ये ते, भन्ते, देवा सव्याबज्ञा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अव्याबज्ञा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवे॑ तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा” ति?

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि—“अयं खो विडूडभो सेनापति रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पुत्तो; अहं भगवतो पुत्तो। अयं खो कालो यं पुत्तो पुत्तेन मन्त्येया॑” ति। अथ खो आयस्मा आनन्दो विडूडभं सेनापतिं आमन्तेसि—“तेन हि, सेनापति, तं येवेत्थ पटि-पुच्छस्सामि; यथा ते खमेय्य तथा न व्याकरेय्यासि। तं किं मञ्ज्रसि, सेनापति, यावता रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यथं च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तथं राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति?

R. 131

“यावता, भो, रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यथं च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तथं राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति।

B. 332

१. सव्यापज्ञा—सी०, स्या०; सव्यापज्ञा—रो०। २. देवा—सी०। ३. निम-
न्त्येया—सी०।

“तं कि मञ्जसि, सेनापति, यावता रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यथं च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, तथं पहोति राजा पसेनदि कोसलो समर्णं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ?

5

“यावता, भो, रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यथं च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, न तथं पहोति राजा पसेनदि कोसलो समर्णं वा ब्राह्मणं वा पुञ्जवन्तं वा अपुञ्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ।

10

“तं कि मञ्जसि, सेनापति, सुता ते देवा तावर्तिसा” ति ?

01

“एवं, भो । सुता मे देवा तावर्तिसा । इधा पि भोता रञ्जा पसेनदिना कोसलेन सुता देवा तावर्तिसा” ति ।

“तं कि मञ्जसि, सेनापति, पहोति राजा पसेनदि कोसलो देवे तावर्तिसे तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा” ति ?

15

“दस्सनं” पि, भो, राजा पसेनदि कोसलो देवे तावर्तिसे नप्पहोति, कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सति वा पब्बाजेस्सति वा” ति ?

“एवमेव खो, सेनापति, ये ते देवा सब्याबज्ज्ञा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अब्याबज्ज्ञा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवा दस्सनाय पि नप्पहोन्ति; कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा” ति ?

20

१०. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच— “कोनामो अयं, भन्ते, भिक्खू” ति ?

“आनन्दो नाम, महाराजा” ति ।

“आनन्दो वत, भो, आनन्दरूपो वत, भो ! हेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह; सहेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह । कि पन, भन्ते, अस्थि ब्रह्मा” ति ?

25

R. 132

४. अधिब्रह्मं पुच्छा

११. “किं पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि –‘किं पन, भन्ते, अतिथि ब्रह्मा’” ति ?

“यदि वा सो, भन्ते, ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यदि वा अनागन्ता इत्थत्तं” ?

५ “यो सो, महाराज, ब्रह्मा सब्याबज्ज्ञो सो ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यो सो ब्रह्मा अब्याबज्ज्ञो सो ब्रह्मा अनागन्ता इत्थत्तं” ति ।

B. 333
“अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदि कोसलं एतदवोच –
“सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो आगतो” ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो सञ्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच – “को नु

१० खो, ब्राह्मण, इमं कथावर्थुं राजन्तेपुरे अबभुदाहासी” ति ?

“विडूडभो, महाराज, सेनापती” ति ।

विडूडभो सेनापति एवमाह –“सञ्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो” ति । अथ खो अञ्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदि कोसलं एतदवोच – “यानकालो महाराजा” ति ।

१५ १५ अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच –“सब्बञ्जुतं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, सब्बञ्जुतं भगवा व्याकासि^१; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । चातुवण्णिसुद्धिं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, चातुवण्णिसुद्धिं भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिदेवे

२० २० मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा^२, अधिदेवे भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिब्रह्मानं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, अधिब्रह्मानं भगवा व्याकासि;

२५ २५ तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । यं यदेव च मयं भगवन्तं अपुच्छिम्हा तं तदेव भगवा व्याकासि; तं च पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया” ति ।

“यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उद्यायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्षिणं कर्त्वा
पक्षकामी ति ।

राजवग्नो निद्वितो चतुर्थो ।

तस्सुद्धानं^१

घटिकारो रटुपालो, मधदेवो मधुरियं ।
बोधि अङ्गुलिमालो च, पियजातं बाहितिकं ।
धम्मचेतियसुत्तञ्च, दसमं कण्णकत्थलं ॥

५

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

४१. ब्रह्मायुसुत्तं

१. महापुरिसलक्खणसमन्वागतो भगवा

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्विं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तेन खो पन समयेन ब्रह्मायु ब्राह्मणो मिथिलायं पटिवसति जिणो वुद्धो^१ महल्लको अद्वगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको^२ जातिया, तिणं वेदानं पारगू सनिघण्डु-
५ केटुभानं साक्खररप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो—“समणो खलु भो, गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्विं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भवन्तं^३ गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अबभुगतो—‘इति पि सो भगवा अरहं
१० सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो^४ सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्म-सारथि^५ सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं स्ससमणब्राह्मणं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्ञा सच्छक्त्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसान-कल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं^६, केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति ।
१५ साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’” ति ।

२. तेन खो पन समयेन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स उत्तरो नाम माणवो अन्तेवासी होति तिणं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खररप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उत्तरं माणवं आमन्तेसि—“अयं, तात
२० उत्तर, समणो गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्विं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अबभुगतो—‘इति पि सो भगवा

१. वुद्धो—सी०, रो० । २. वीसंवस्ससतिको—सी०, रो० । ३. भवन्तं—सी० ।
४. ० सारथी—सी० । ५. सव्यञ्जनं—रो० ।

अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे० ...साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती' ति । एहि त्वं, तात उत्तर, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्क्लम; उप-सङ्क्लमित्वा समणं गोतमं जानाहि यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तं येव सहो अबभुगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो । तथा मयं तं भवन्तं गोतमं वेदिस्सामा” ति । ५

“यथा कथं पनाहं, भो, तं भवन्तं गोतमं जानिस्सामि यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तं येव सहो अबभुगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा नो तादिसो” ति ।

“आगतानि खो, तात उत्तर, अम्हाकं मन्त्सेसु द्वृत्तिसमहापुरिस-लक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वे० येव० गतियो भवन्ति १० अनञ्जा । सचे अगारं अजभावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्त्तो० सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथीदं – चक्करतनं, हत्थ-रतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं०, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्रं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्प-मद्दना । सो इमं पठवि सागरपरियन्तं अदण्डेन अस्तथेन धम्मेन अभिविजिय अज्ञावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्च्छदो० । अहं खो पन, तात उत्तर, मन्तानं दाता०; त्वं मन्तानं पटिगहेता” ति ।

३. “एवं, भो” ति खो उत्तरो माणवो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स २० पठिस्सुत्वा उट्टायासना ब्रह्मायुं ब्राह्मणं अभिवादेत्वा पदक्षिणं कत्वा विदेहेसु येन भगवा तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन भगवा तेनुपसङ्क्लमि; उपसङ्क्लमित्वा भगवता सङ्क्ल सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसीन्नो खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वृत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि० । २५ अहसा खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वृत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा० द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कङ्कति विचिकिच्छति

१. देसिस्सामा – स्या० । २. द्वेव – सी०, स्या०, रो० । ३.० विरिय० – स्या० ।
४. इत्थी० – स्या० । ५. विवतच्छदो – सी०, रो०; विवटच्छदो – स्या० । ६. कत्ता – स्या० । ७. सम्मन्नेसि – सी०, स्या०, रो० । ८. थपेत्वा – म० ।

B. 336

नाधिमुच्चति न सम्पसीदति – कोसोहिते च वत्थगुय्हे, पहूतजिव्हताय^१ च । अथ खो भगवतो एतदहोसि – “पस्सति खो मे अयं उत्तरो माणवो द्रृत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभुय्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कहूति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति –

५ कोसोहिते च वत्थगुय्हे, पहूतजिव्हताय चा” ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्वाभिसङ्घारं अभिसङ्घासि यथा अद्स^२ उत्तरो माणवो भगवतो कोसोहितं वत्थगुय्हं । अथ खो भगवा जिव्हं निन्नामेत्वा उभो पि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि^३; उभो पि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलं पि नलाटमण्डलं^४ जिव्हाय छादेसि” । अथ खो उत्तरस्स माणवस्स

१० एतदहोसि – “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्रृत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि । यन्नूनाहं समणं गोतमं अनुबन्धेयं, इरियापथमस्स पस्सेयं” ति । अथ खो उत्तरो माणवो सत्तमासानि भगवन्तं अनुबन्धि छाया व अनपायिनी^५ ।

४. अथ खो उत्तरो माणवो सत्तन्नं^६ मासानं अच्चयेन विदेहेसु

१५ येन मिथिला तेन चारिकं पकामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन मिथिला येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तनुपसङ्घमि; उपसङ्घमित्वा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो उत्तरं माणवं ब्रह्मायु ब्राह्मणो एतदवोच – “कच्चिच, तात उत्तर, तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तं येव सद्गो अवभुगतो, नो अञ्जनथा? कच्चिच पन सो

R. 136

२० भवं गोतमो तादिसो, नो अञ्जादिसो” ति?

“तथा सन्तं येव, भो, तं भवन्तं गोतमं सद्गो अवभुगतो, नो अञ्जनथा; तादिसो व सो भवं गोतमो, नो अञ्जादिसो । समन्नागतो च सो भवं गोतमो द्रृत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि ।

२५ “सुप्पतिद्वितपादो खो पन भोतो गोतमो; इदं पि तस्स भोतो गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“हेद्वा खो पन तस्स भोतो गोतमस्स पादतलेसु चक्कानि जातानि सहस्सारानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि ।

१. पहूतजिव्हताय – स्यां० । २. अद्सा – रो० । ३. परिमसि – सी० । ४. ललाट० – सी०; ललाट० – स्यां० । ५. पच्छादेसि – रो० । ६. अनुपायिनी – स्यां० । ७. सत्तानं – रो० ।

“आयतपण्हि खो पन सो भवं गोतमो ।

“दीघङ्गुलि^१ खो पन सो भवं गोतमो ।

“मुदुतलुनहृत्थपादो^२ खो पन सो भवं गोतमो ।

“जालहृत्थपादो खो पन सो भवं गोतमो ।

“उस्सङ्घपादो खो पन सो भवं गोतमो ।

“एणिजङ्घो^३ खो पन सो भवं गोतमो ।

“ठितको खो पन सो भवं गोतमो अनोनमन्तो^४ उभोहि पाणितलेहि जण्णुकानि परिमसति परिमज्जति ।

“कोसोहितवथगुयहो खो पन सो भवं गोतमो ।

“सुवण्णवण्णो खो पन सो भवं गोतमो कञ्चनसन्निभत्तचो^५ । १०

“सुखुमच्छवि खो पन सो भवं गोतमो । सुखुमत्ता छविया रजोजल्लं काये न उपलिम्पति^६ ।

“एकेकलोमो खो पन सो भवं गोतमो; एकेकानि लोमानि लोमकूपेसु जातानि ।

“उद्धग्लोमो खो पन सो भवं गोतमो; उद्धगानि लोमानि जातानि नीलानि अञ्जनवण्णानि कुण्डलावट्टानि^७ दक्षिणावट्टक-जातानि^८ ।

“ब्रह्मुजुगत्तो^९ खो पन सो भवं गोतमो ।

“सत्तुस्सदो खो पन सो भवं गोतमो ।

“सीहुपुब्बद्धकायो खो पन सो भवं गोतमो । २०

“चितन्तरंसो खो पन सो भवं गोतमो ।

“निग्रोधपरिमण्डलो खो पन सो भवं गोतमो; यावतक्वस्स कायो तावतक्वस्स व्यामो^{१०}, यावतक्वस्स व्यामो तावतक्वस्स कायो ।

“समवट्टक्वन्धो^{११} खो पन सो भवं गोतमो ।

“रसगग्सग्गी^{१२} खो पन सो भवं गोतमो । २५

“सीहहनु खो पन सो भवं गोतमो ।

१. दीघङ्गुली – सी०, स्या० । २. मुदुतलुण० – स्या०, रो०; मुदुतलुहृत्थ० – सी० । ३. एणीजङ्घो – रो० । ४. अनोनमन्तो – रो० । ५. कञ्चन० – स्या० । ६. उपलिप्ति – रो० । ७. ० वत्तानि – सी० । ८. पदक्षिणा० – सी०, रो० । ९. ब्रह्मुजुगत्तो – सी०, रो० । १०. व्यामो – रो० । ११. समवत्तक्वन्धो – सी०; समवत्तक्वन्धो – रो० । १२. रसत्तसग्गी – स्या० ।

“चत्तालीसदन्तो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“समदन्तो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“अविरलदन्तो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“सुसुककदाठो” खो पन सो भवं गोतमो ।

5 “पहूतजिह्वो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“ब्रह्मस्सरो” खो पन सो भवं गोतमो करविकभाणी ।

“अभिनीलनेतो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“गोपखुमो” खो पन सो भवं गोतमो ।

“उण्णा” खो पनस्स भोतो गोतमस्स भमुकन्तरे जाता ओदाता

10 मुदुतूलसन्निभा ।

“उण्हीससीसो” खो पन सो भवं गोतमो; इदं पि तस्स भोतो गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“इमेहि” खो, भो, सो भवं गोतमो द्वत्तिंसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो ।

15 ५. “गच्छन्तो” खो पन सो भवं गोतमो दक्खिखणेनेव” पादेन पठमं पक्कमति । सो नातिदूरे पादं उद्धरति, नाच्चासन्ने पादं निकिख-पति; सो नातिसीधं गच्छति, नातिसणिकं गच्छति; न च अद्दुवेन० अद्दुवं० सङ्घटेन्तो गच्छति, न च गोपकेन गोपकं सङ्घटेन्तो गच्छति ।

सो गच्छन्तो न सत्थिं उन्नामेति, न सत्थिं ओनामेति; न सत्थिं सन्नामेति, न सत्थिं विनामेति । गच्छतो खो पन० तस्स० भोतो गोतमस्स अधर-कायो व इञ्जति, न च कायबलेन गच्छति । अपलोकेन्तो० खो पन सो भवं गोतमो सब्बकायेनेव अपलोकेति; सो न उद्धं उल्लोकेति, न अधो ओलोकेति; न च विपेक्खमानो० गच्छति, युग्ममत्तं च पेक्खति; ततो चस्स उत्तरि” अनावटं ब्राणदस्सनं भवति । सो अन्तरघरं पविसन्तो न

20 कायं उन्नामेति, न कायं ओनामेति; न कायं सन्नामेति, न कायं विनामेति । सो नातिदूरे नाच्चासन्ने आसनस्स परिवत्तति, न च पाणिना आलम्बित्वा आसने निसीदति, न च आसनस्मिं कायं पक्खिपति । सो

१. चत्तालीस०-सी०, स्या०; चत्तारीस०-रो० । २. अविवर०-सी०, रो० ।

३. करवीकभाणी-सी०, रो० । ४. ऊणेतो-रो० । ५. मुदुतूलसन्निभा-स्या० । ६. दक्खिख-णेन-स्या० । ७-७. अद्दुवेन अद्दुवं-स्या० । ८-८. पनस्स-सी०, रो० । ९. अवलोकेन्तो-सी०, स्या०, रो० । १०. विपेक्खमानो-स्या० । ११. उत्तरि-सी०, स्या०, रो० ।

अन्तरघरे निसिन्नो समानो न हृथकुकुच्चं आपज्जति, न पादकुकुच्चं आपज्जति; न^१ अद्दुवेन अद्दुवं आरोपेत्वा निसीदति; न च गोप्फकेन गोप्फकं आरोपेत्वा निसीदति; न च पाणिना हनुकं उपदहित्वा^२ निसी-दति। सो अन्तरघरे निसिन्नो समानो न छम्भति न कम्पति न वेधति न परितस्ति। सो अछम्भी अकम्पी अवेधी अपरितस्सी विगतलोमहंसो।^३ विवेकवत्तो च सो भवं गोतमो अन्तरघरे निसिन्नो होति। सो पत्तोदकं पटिगण्हन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति। सो पत्तोदकं पटिगण्हाति नातिथोकं नातिबहुं। सो न खुलुखुलुकारकं पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्षिपित्वा हृथ्ये धोवति; हृथ्येसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हृथ्या धोता होन्ति। सो पत्तोदकं छहुति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छहुयमानो। सो ओदनं पटिगण्हन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति। सो ओदनं पटिगण्हाति नातिथोकं नातिबहुं। ब्यञ्जनं खो पन भवं^४ गोतमो ब्यञ्जनमत्ताय आहारेति, न च ब्यञ्जनेन आलोपं अतिनामेति। द्रव्यत्तिक्खतुं खो भवं गोतमो मुखे आलोपं सम्परिवत्तेत्वा अज्जोहरति; न च स्स काचि ओदनमिञ्जा असम्भिन्ना^५ कायं पविसति, न च स्स काचि ओदनमिञ्जा मुखे अवसिद्धा होति; अथापरं^६ आलोपं उपनामेति। रसपटिसंवेदी खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति, नो च रसरागपटिसंवेदी।^{२०}

“अद्वृज्जसमन्नागतं खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति – नेव दवाय, न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्रहाय – ‘इति पुराणं च वेदनं पटिहृद्वामि नवं च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ ति। सो भुत्तावी पत्तोदकं पटिगण्हन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति। सो पत्तोदकं पटिगण्हाति नातिथोकं नातिबहुं। सो न खुलुखुलुकारकं पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्षिपित्वा हृथ्ये धोवति; हृथ्येसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हृथ्या धोता

R. 139

११८ ३

25 B. 340

१. न च – सी०, स्या०, रो०। २. उपदहेत्वा – स्या०; उपादियित्वा – सी०, रो०।

३. सो भवं – सी०, स्या०, रो०। ४. असम्भिन्नं – सी०। ५. अद्वृय – स्या०।

होन्ति । सो पत्तोदकं छुट्टेति नातिदूरे नाच्चासने, न च विच्छहुय-
मानो' । सो भुत्तावी न पत्तं भूमियं निक्षिपति नातिदूरे नाच्चासने, न
च अनस्थिको पत्तेन होति, न च अतिवेलानुरक्खी पत्तस्मि । सो भुत्तावी
मुहूर्तं तुण्ही निसीदति, न च अनुमोदनस्स कालमतिनामेति । सो भुत्तावी
५ अनुमोदति, न तं भत्तं गरहति, न अञ्जं भत्तं पटिकङ्गति^३; अञ्जदत्थु^४
धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।
सो तं परिसं धम्मिया कथाय सन्देस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा
सम्पहंसेत्वा उट्टायासना पवकमति । सो नातिसीधं गच्छति, नातिसणिकं
गच्छति, न च मुच्चितुकामो^५ गच्छति; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये
१० चीवरं अच्चुकटुं होति न च अच्चोकटुं, न च कायस्मि अल्लीनं न च
कायस्मा^६ अपकटुं^७; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये रजोजल्लं उपलिम्पति^८ ।
सो आरामगतो निसीदति पञ्चते आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय
१५ परिमुखं सर्ति उपटुपेत्वा । सो नेव अत्तब्याबाधाय चेतेति, न पर-
ब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति; अत्तहितपरहित-
उभयहितसब्बलोकहितमेव सो भवं गोतमो चिन्तेन्तो निसिन्नो होति ।
सो आरामगतो परिसर्ति^९ धम्मं देसेति, न तं परिसं उस्सादेति, न तं
२० परिसं अपसादेति; अञ्जदत्थु धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति
समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।

“अट्टङ्गसमन्नागतो खो पनस्स भोतो गोतमस्स मुखतो घोसो
निच्छरति – विसट्टो च, विञ्जेयो च, मञ्जु च, सवनीयो च, बिन्दु च,
अविसारी च, गम्भीरो च, निन्नादी च । यथापरिसं खो पन सो भवं
२५ गोतमो सरेन विञ्जापेति, न चस्स बहिद्वा परिसाय घोसो निच्छरति ।
ते तेन भोता गोतमेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता
सम्पहंसिता उट्टायासना पवकमन्ति अवलोक्यमाना येव अविजहितता^{१०} ।

१. विच्छहुयमानो – स्याऽ । २. पाटिकङ्गी – सी० । ३. अञ्जदत्थुं – स्याऽ । ४.
विमुच्चितुकामो – सी०; मुच्चितुकामो – स्याऽ । ५. कायस्मि – रो० । ६. अपकटुं – सी०,
स्याऽ । ७. असंवहति – स्याऽ । ८. लिप्ति – रो०; लिम्पति – स्याऽ । ९. परिसर्ति – सी०,
रो० । १०. अविजहन्ता भावेन – सी०, स्याऽ, रो० ।

अद्वासाम् खो मयं भो, तं भवन्तं गोतमं गच्छन्तं, अद्वासाम् ठितं, अद्वासाम्^१ अन्तरघरं पविसन्तं, अद्वासाम्^२ अन्तरघरे निसिन्नं तुण्हीभूतं, अद्वासाम् अन्तरघरे भुञ्जन्तं, अद्वासाम् भुत्ताविं निसिन्नं तुण्हीभूतं, अद्वासाम् भुत्ताविं अनुमोदन्तं, अद्वासाम् आरामं गच्छन्तं, अद्वासाम् आरामगतं निसिन्नं तुण्हीभूतं, अद्वासाम् आरामगतं परिसति धम्मं देसेन्तं । एदिसो च^३ एदिसो च सो भवं गोतमो, ततो च भिय्यो” ति ।

६२. ब्रह्मायुब्राह्मणस्स भगवति निपच्चकारो

६. एवं वुते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्टायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खतुं उदानं उदानेसि—

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा ति ।

“अप्पेव नाम मयं कदाचि करहन्ति तेन भोता गोतमेन^४ समागच्छेय्याम् ? अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो” ति !

७. अथ खो भगवा विदेहेसु अनुपब्बेन चारिकं चरमानो येन मिथिला तदवसरि । तत्र सुदं भगवा मिथिलायं विहरति मखादेवम्बवने । १५ अस्सोसुं खो मिथिलेय्यका^५ ब्राह्मणगहपतिका—‘समणो खलु, भो, गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सर्द्धि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि मिथिलं अनुप्पत्तो, मिथिलायं विहरति मखादेवम्बवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अवभुगतो—‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्ञाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सानं होती’” ति ।

अथ खो मिथिलेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुप-

१-१. सी०, रो० पोथ्यकेसु नत्थि । २. गोतमेन सर्द्धि—सी०, स्या०, रो० ।

३. मेथिलेय्यका—सी०, रो० ।